De hellige tre Kongers Kapel,

stiftet af

Kong Christian den Første og Dronning Dorothea

i

Roskilde-Domkirke

En historisk-antiqvarisk Beskrivelse

af

E. C. Werlauff.

Kjøbenhavn.
Forlagt af Universitetsboghandler C. A. Reitzel.
Trykt hos kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno.
1849.

Deres Majestæt

Kong Frederik den Syvende,

det fædrelandske Oldstudiums

ophøjede Kjender og Forfremmer,

allerunderdanigst

tilegnet.

Efterat flere frugtesløse Forsøg paa at opdage Christian den Førstes og hans Dronnings Grave i det af dem stiftede Kapel i Roskilde-Domkirke tidligere havde været anstillede, foranstaltede Domprovst Ortved og Domkirkens Værge, Kammerraad Hansen, efter allerhøjeste Befaling, den 4de December 1843 en Gravning i det eneste hidtil ikke undersøgte Rum imellem Christian den Tredies og Frederik den Andens Monumenter. Man stødte her paa to Gravhvælvinger og ved at aabne den største af disse fandtes en Liigkiste, paa hvis Laag et Sværd var henlagt. Under 7de f. M. tillagde Høisalig Kong Christian den Ottende nærværende Skrifts Forfatter og daværende Secretair ved den kongelige Kommission for Oldsagers Opbevaring, Etatsraad Thomsen, allernaadigst Befaling, i Forening med Domprovsten og Kirkeværgen, at underkaste den opdagede Gravhvælving med Indhold et muligst nøiagtigt og opmærksomt Eftersyn, dog uden at aabne selve Kisten. Ved den af os den 11te og 12te næstfølgende iværksatte Aabning af begge Gravhvælvinger fandtes i hver af dem en Liigkiste, hvilke, efter historiske Data og paa Grund af det paa den længste Kiste henliggende Sværd, som allerede i Aaret 1581 vides at have ligget paa Christian den Førstes Kiste, maatte antages at indslutte denne Konges og hans Dronnings jordiske Levninger.

Det var paa samme Tid paatænkt at give Christian den Fjerdes Kapel en forandret Indretning ved her at opstille denne Konges, Frederik den Tredies og Begges Dronningers hidtil i Hvælvinger under Gulvet henstaaende Kister og over Christian den Fjerdes Kiste at opreise en Sarkophag med Kongens af Thorvaldsens Mesterhaand udførte Standbillede i Metal, samt endelig ved at lade Kapellets Loft og Vægge paa en kunstnerisk Maade dekorere og pryde med Frescomalerier af Historiemaler Eddelien, hvortil Æmnerne fortrinligen skulde tages af Christian den Fjerdes Historie *). I denne Anledning udgik under 12te Februar 1844 til Konferentsraaderne, Overbibliothekar og Professor E. C. Werlauff og Hofbygmester J. H. Koch, Inspecteuren ved det kongelige Kunstmuseum og Museum for de nordiske Oldsager, Etatsraad C. Thomsen, Professorerne ved Kunstakademiet G. F. Hetsch og N. L. A. Høyen et kongeligt Kommissorium af følgende Indhold:

„Vor synderlige Bevaagenhed! Vi give Eder hermed tilkjende, at, da det er Os særdeles magtpaaliggende at see Høisalig Kong Christian den Fjerdes Kapel i Roskilde-Domkirke, i hvilket om føje Tid denne Konges Standbillede og Sarkophag ville finde deres Plads, dekoreret paa en passende Maade og om muligt prydet med Frescomalerier af historiske Æmner, er det, for at dette i kunstnerisk Henseende kan udføres paa den meest passende Maade, Vor allernaadigste Villie og Befaling, at I rette Eders Leilighed derhen, at I sammentræde i en Kommission for at udarbeide Forslag og Tegninger til denne Ka-

---

*) Allerede K. Christian den Sjette skal have havt isinde at lade opreise Monumenter over de to nævnte Konger, hvortil Tegninger af L. de Thurah allerede vare approberede; Behrmanns Beskrivelse over Roskilde-Domkirke S. 96.

pellets Dekoration. Og ville Vi derhos have Eder paalagt at nedlægge allerunderdanigst Forslag om, hvorledes de gjenfundne Gravsteder, som formeentlig gjemme Høisalig Kong Christian den Førstes og Gemalindes jordiske Levninger, nærmere kunne undersøges, samt Liigkisterne fornyes og Gravstedet gjøres kjendeligt ved en i Kapellet anbragt Indskrift; ligesom Vi ogsaa ville have Eder bemyndigede til at tilkalde Sognepræsten ved bemeldte Kirke, Hr. Domprovst S. R. Ortved, og bemeldte Kirkes Værge, Stiftsskriver C. Hansen, Vor Kammerraad, saa ofte Kommissionens Forhandlinger maatte udkræve disses Nærværelse".

Ifølge et allerhøjeste Reskript af 5te Marts 1845 indtraadte senere Hs. Exc. Overhofmarskal v. Levetzau som Medlem af denne Kommission, hvis Secretair-Forretninger overdroges Expeditionssecretair under Overhofmarskallatet, Kammerraad Sally.

Da den befalede nærmere Undersøgelse af de omtalte Gravsteder ikke kunde foretages paa enhver Aarstid og da den Høisalige Konge med H. K. H. Kronprindsen havde besluttet selv at overvære Undersøgelsen, maatte denne flere Gange udsættes. Endelig bestemtes dertil den 17de Juni 1847. Efterat de forberedende Arbeider Dagen i Forvejen under H. K. H. Kronprindsens Ledelse vare udførte af Konferentsraad Koch, bleve Kisterne paa den nævnte Dag optagne, aabnede og undersøgte i Overværelse af H. M. Kongen og H. K. H. Kronprindsen, Kommissionens Medlemmer med Undtagelse af Overhofmarskallen, som befandt sig paa en Udenlandsreise, og Prof. Høyen, som ved andre Forretninger var forhindret, samt Domprovsten og Kirkeværgen. Da Undersøgelsens Resultat havde en historisk og antiqvarisk Interesse, vare de to øvrige Professorer i Historien, Konferentsraad og Ordenshistoriograph Engelstoft og Professor Rostgardianus Velschow, Professor i Litterærhistorien Etatsraad Molbech og Archivsecretair Strunk efter Indbydelse tilstede. Den anatomiske Undersøgelse af de forefundne Levninger foretoges af Lector J. Ibsen. Begge Kister bleve med hele Indholdet indsatte i nye Egetister, paa hvis Laag de kongelige Navnechiffre vare anbragte i forgyldt Metal; de nedsattes dernæst i de oprindelige Gravhvælvinger, som umiddelbart derpaa tilmuredes og atter bedækkedes med de tilhørende Steenfliser. Sværdet blev ikke nedlagt i Graven, men er senere, befæstet paa et Brædt, ophængt paa Muren ved Foden af Kongens Kiste. En Indskrift paa et passende Sted i Kapellet vil nærmere betegne saavel de kongelige Grave, som Tiden, da de opdagedes og restaureredes.

Christian den Ottende havde, allerede som Gouverneur over Fyens Stift, i Aaret 1817 foranstaltet Kongerne Hans's og Christian den Andens, Dronning Christinas og Prinds Frants's oprindeligen i Graabrødrekirken i Odense begravede Liig nedlagte i nye Kister og indsatte i en muret Hvælving St. Knuds Kirke; senere havde han i Aaret 1833 ladet Knud den Helliges og Prinds Benedikts Kister i St. Knuds Kirke undersøge og paa en hensigtsmæssig Maade opstille. Begge disse Foretagender havde i sin Tid fremkaldt særegne Undersøgelser*). Han ønskede derfor, at ogsaa denne interessante Opdagelse og overhovedet et ved sin Ælde og Bestemmelse saa

---

*) Monument over Kong Hans og Dronning Christina i St. Knuds Kirke i Odense; beskrevet af E. C. Werlauff. Kbhvn. 1827. 4to. Tillæg til denne Beskrivelse s. St. og A. Om Opdagelsen af Kong Knud den Helliges Reliquier i Odense af C. Paludan-Müller, i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, udgivet af det kongelige nordiske Oldskrift-Selskab, 2det Bind, S. 193—223; med Tillæg S. 363—68. Hermed kan sammenlignes H. P. Mummes St. Knuds Kirke i Odense, dens Bygning, Monumenter og andre Mærkeligheder. Odense, 1844. 8vo. 5te Afdeling, 2det Afsnit: Kong Hans's Familiebegravelse; 7de Afdeling, 2det Afsnit: Kong Knud den Hellige og hans Reliquier.

betydningsfuldt Parti af Domkirken, som fremviser to Mindesmærker af en ældre Tids Kunst, maatte blive Gjenstand for en historisk Monographi, der kunde komme for Lyset ved den Oldenborgske Stammes Jubelfest, hvortil den 28de September 1848 foreløbigen var bestemt. Til et saadant Arbeide opfordredes nærværende Forfatter; Opfordringen gjentoges af vor nu regjerende allernaadigste Konge. Idet Forf. herved opfylder det ham overdragne hædrende Hverv, tør han ikke dølge for sig selv, at Skriftet kun i en underordnet Grad tør haabe nogen Opmærksomhed paa en Tid, da Spørgsmaal af den høieste Betydenhed for Fædrelandet gjøre Fordring paa Folkets og Historikerens Interesse.

De Oplysninger om et og andet Punkt, der skyldes Venner og Kolleger, ere paa vedkommende Steder taknemmeligen bemærkede. Men Forfatteren skylder sig selv her at nævne den lærde Ven, der især har ydet ham væsentlig Bistand: Kopiisten ved det kongelige Geheime-Archiv Hr. Kall Rasmussen, som har meddeelt ham flere Notitser af Archivets rige Forraad, foruden mangt benyttet Vink, og som med vanlig Omhu har taget virksom Deel i Korrekturen.

Grund- og Profiltegningen af begge Gravhvælvinger er tagen af Hr. Arkitekt Winstrup ved den første Undersøgelse i December 1843; ham skyldes tillige den for Ordenskapitlet udførte og af Ordenshistoriographen Konferentsraad Engelstoft meddeelte Tegning af Marmorfiguren i Kapellet. Pillen med Tilbehør i Kapellet samt Sværdet er tegnet af Hr. Eddelien; Tegningen af Pillens Kapitæl i Riddersalen er forskaffet mig ved Hr. Kammerraad Hansens Godhed.

Sysselsættelsen med dette Arbeide har hos Forf. fremkaldt et tredobbelt Ønske. De to første indskrænke sig til selve Kapellet; først, at denne ogsaa i arkitektonisk Henseende mærkelige Bygning, naar Omstændighederne engang skulde gjøre en Hovedreparation nødvendig, saavidt muligt, maa blive vedligeholdt i sin oprindelige Tilstand; dernæst, at de gamle Kalkmalerier paa Væggene maatte befries fra den dækkende Hvidtning og en tro Kopi af disse Kunstlevninger fra Fortiden blive tagen, forinden Luftens og Tidens Paavirkning lader dem aldeles forsvinde. Det tredie Ønske er derimod af større Omfang. Vi savne hidtil en udførlig historisk og arkitektonisk Beskrivelse af Roskilde-Domkirke, dette betydende Mindesmærke af vore Fædres Bygningskunst. Men netop nu turde Forholdene i flere Henseender være gunstige for et saadant Foretagende. Der lever iblandt os en Mand, af hvis dybe Studium i Kunsthistorien, af hvis fortrolige Bekjendtskab med vore egne og Udlandets Bygningsmonumenter og af hvis levende Interesse for Gjenstanden Arbeidet paa en værdig og tilfredsstillende Maade kunde ventes udført — Professor Høyen; og nylig nævntes den yngre Historiker, som ved sin Stilling, sine Kundskaber og sin varme Deeltagelse for alt hvad der vedkommer Fædrelandets Historie fortrinligen vilde være kaldet til Samling og Bearbeidelse af det historiske Stof. Maatte derfor dette Ønske i en ikke altfor fjærn Tid gaae i Opfyldelse!

Kjøbenhavn den 27. Februar 1849.

Werlauff.

Indhold.

Steentryk.

I.

Kapellets Stiftelse og ældste kirkelige Forhold.

De hellige tre Kongers af Christian den Første og hans Dronning Dorothea i Roskilde-Domkirke stiftede Kapel regner sin Tilværelse fra det i de nordiske Rigers Historie betydningsfulde Aar 1459, i hvilket Rigernes tidligere Behersker Erik af Pommern døde om Vaaren og Adolph den Ottende, Hertug af Slesvig og Greve af Holsten, d. 4de December.

De fromme Bevæggrunde til denne Stiftelse og dens oprindelige materielle Grundlag lære vi at kjende af det under 28de April 1459 i Roskilde udfærdigede Gavebrev til det Kapel, Kongen og Dronningen af ny vilde lade opbygge i Roskilde, sønden ved den hellige Trefoldigheds og S. Lucii Kirke, „de hellige Trefoldighed, Jomfru Marie, Sancte Anne og de hellige tre Konninge besynderlige med alle Guds Helgene til Lov og Ære" (a).

Dette Gavebrev erholdt under 8de Juni 1462 en Stadfæstelsesbulle af Pave Pius den Anden, hvori forundtes alle dem, som paa Maries Besøgelsesdag (d. 2den Juli) bivaanede Gudstjenesten i Kapellet og ydede Bidrag til Kirkens Gjenopførelse (efter Branden 1443) og Prydelse (pro structura ædificiorum ac paramentorum prædictorum conservatione manus porrexerint adjutrices), 20 Aars Aflad og ligesaa mange 40 Dages Aflad (quadragenas) samt dem, der engang i Tiden her bivaanede Sjælemesser over Kongen, Dronningen eller deres Sønner, 100 Dages Aflad og ligesaa mange quadragenas (b).

Den efter Branden restaurerede Kirke blev tilligemed det nye Kapel i Aaret 1464

(a) Christian I. Diplomatarium af H. Knudsen S. 107, efter Originalen paa Pergament i det kongelige Geheime-Archiv; Kongens Segl er bevaret; af Dronningens er kun et Brudstykke tilovers. Samme Dag udstædte i S. Lucii Kirkes Sakristi 4 Adelsmænd et Vidnesbyrd om, at Kongen, i Nærværelse af de Fleste af Kapitlet, havde skjødet fra sig og Dronningen til Hr. Oluf Mortensen, Domprovst i Roskilde, til et Kapel, som han af ny vil lade opbygge, Vigsø og Vigsøfang med meget mere Gods; Sammesteds S. 108.

(b) Christian I. Diplomatarium S. 140.

indviet af Bisfop Oluf Mortensen (c), uden Tvivl paa samme Dag (S. Dionysii Dag ɔ: d. 9de Oktober), da Kongen udstædte det høitidelige Stiftelsesdokument, som indeholdt et Regulativ for Gudstjenesten i Kapellet, de derved ansatte Geistliges Pligter og Rettigheder, Optegnelse paa de dem derfor tillagte Indtægter, samt endelig Bestemmelser angaaende Kapellets Forbindelse med det af Kongen stiftede hellige Broderskab (d).

Efterat det nye „med Kalke, Messeklæder og andre Ornament, som der tilhører", forsynede Kapels oekonomiske Tilværelse var sikkret ved Jagttagelse af alle da gjældende Retsformer (e) og dets fremtidige Bestemmelse var ordnet, droge saavel de kongelige Stiftere som disses nærmeste Efterfølgere, Tid efter anden, Omsorg for dets Vedligeholdelse og Fremvæxt, deels ved forøgede Indtægter, deels ved Gave af Reliqvier og hellige Klenodier, deels ved Udvidelse af dets kirkelige Virksomhed, ligesom ogsaa dets Privilegier senere erholdt almindelig Bekræftelse (f).

Allerede næste Aar efter Indvielsen skjænkede Dronning Dorothea endeel Gods til Høialteret (g). Aaret 1466 d. 26de Oktober gav Kongen Heddinge-Kirke i Stevns-Herred med

---

(c) Hvitfeldts Danm. Kronike II. S. 901. Aaret 1462, som det, i hvilket Kapellet ifølge en gammel Indskrift var erecta et fundata (Danske Magazin III. S. 198), maa have havt Hensyn til nysnævnte pavelige Stadfæstelsesbulle. 1464 bevilgede Kongen ogsaa Opførelsen af et Hellig-Trefoldigheds-Kapel i Vestenskov paa Laaland, hvilken Bevilling 1473 blev bekræftet af Bispen og 1494 gjentaget af K. Hans; Pontoppidans Annales eccl. Danicæ II. S. 634, 637, 657, 708; Danske Magazin II. S. 14. J Slesvig-Domkirke havde han før 1474 stiftet et Kapel; Danske Atlas VII. S. 599.

(d) Christ. I. Diplomatarium S. 159.

(e) Harritsborg (Haraldsborg) Søndag efter Mortensdag (17de Nov.) 1465 Christ. I. Dom angaaende det Gods, han havde lagt til det af ham stiftede Kapel i Roskilde og til Gudstjenesten der (Danske Selskabs Begyndelse og Tilvært S. 248). Sammesteds 2den Jan. 1466; efterat Hr. Odde Hansen, Kannik i Roskilde, havde fremlagt tre kongelige Dombreve, lydende paa de Gaarde og det Gods, som Kongen og Dronningen (under 9de Oktober 1464) havde givet og „bebrevet" Kapellet, og ingen Indsigelse derimod var gjort, tildømmes „nu fjerde Tid" Kapellet og Altrene fornævnte Gaarde og Gods (Christ. I. Dipl. S. 172). Sammesteds d. 22de Febr. s. A. udfærdigede Kongen en almindelig Stævning til alle dem, som formeente sig at have Ret til noget af dette Gods, derom at møde inden 6 Uger og et Aar, da han ellers giver Kapitlet, som ved Hr. Odde Hansen har fremlagt 4 hans Dombreve, „det sidste paa Perment med hængende Indsegle", dets Brev derpaa; dette Laasebrev udstædtes d. 26de Juni 1467 „vti Biscopsgordin i Roskildhe vti Capellen"; Christ. I. Dipl. S. 188.

(f) Roskilde 1ste Sept. 1526 fik Hr. Jens Lauritsen, Erkedegn, confirmationem privilegiorum *Capelle trium Regum* (Reg. over alle Lande i Geh.-Arch.).

(g) Kjøge feria 4ta proxima ante f. b. Margaretæ virginis & martyris ɔ: 10de eller 17de Juli 1465. J samme Aar forundte hun det ovenomtalte Hellig-Trefoldigheds-Kapel i Vestenskov endeel Friheder; Pontoppidans Ann. eccl. Dan. II. S. 637.

al kongelig Ret til en Kannik ved Kongens Kapel, som dagligen skulde lade holde Messe (h). Endelig udstædte Bisköp Oluf Mortensen (Roskilde d. 16de Mai) 1467 et Brev, hvorved kundgjordes, at Kongen og Dronningen, „paa det at Gudstjeneste maa desydermere forøges udi vor Domkirke i Roskilde, besynderlige i deres Capella, som de der opbygt have.... og at der maa vorde desydermere Søgning af gode Mennesker og større nidichet (!) til Gud, da have de med fri Villie og af synderlige Gunst hidført med stor Værdighed den nedre Deel, som er Kjævebenet, af S. Annæ Hoved (i) med nogle andre Helligdomme, som ere et kosteligt Stykke af det hellige Kors og et Mirakel af vor Herre Jesu Christi Blod og Sakrament udi en Kalk og ligger en Cristal udover, at stonde og blive i forne deres Capella, dog saa, at de og deres kjære Børn og Efterkommere, Konninge i Danmark, skulle have jus patronatus og Ejendommen paa forne Helligdom, dem at skikke der eller andensteds Gud til Lov, efterdi som Gud dem i Hug skyder, uden alt Hinder, Forfang eller Gjensigelse af os eller vore Efterkommere" (k). Christian den Førstes Rommerreise 1474 berigede Kapellet med adskillige af Pave Sixtus den Fjerde skjænkede Helligdomme (l). Paa lignende Maade betænktes det ti Aar senere af Enkedronningen, da hun „førte hid til sin Kapel i Roskilde tvende Hoved af de 11,000 Jomfruer", hvortil Kapitlet kjendte sig og Domkirken „ingen Rettighed at have" (m).

Foruden de tre oprindelige Altere, Hoialteret, den hellige Trefoldigheds og S. Annes Alter erholdt Kapellet i dette Tidsrum endnu to. Det første stiftedes 1487 af Enkedronningen, som gav „2000 Mark udi danske hvide gode Penninge og gæve, som i Danmark ere gænge", hvorfor Vicarii perpetui skulde i hver Uge om Torsdagen til evig Tid holde en Vi-

(h) Christ. I. Diplom. S. 180.

(i) Et af de tre første Altere i Kapellet var denne Helgens; 1509 forordnede Bisköp Johan Jepsen (Ravensberg), at S. Annes Legende skulde oplæses i Kirken paa den tredie Helligdag af alle store Fester; Pontoppidan a. St. S. 733.

(k) Christ. I. Diplom. S. 187. I Stiftelsesbrevet 1464 erklærede Kongen og Dronningen sig og efterkommende Konger for „fuldmægtuge Patrone til forne Capel med sine Tilliggelse"; dette gjaldt da tillige saavel om disse Helligdomme som om dem, Dronningen skjænkede i Aaret 1484.

(l) *Chron. Skibyense*: „sacræ divorum reliquiæ ex urbe Roma delatæ, *quæ ibidem visuntur*"; *Scr. rer. Dan.* II. p. 559; jfr. Hvitfeldt II. S. 947. Andre gamle Kildeskrifter nævne, foruden den gyldne Rose, gyldne Kors, et Stykke af det hellige Kors's Træ (jfr. Nye Danske Mag. VI. S. 45), Agni dei af Guld m. m.; Grams Udg. af Meursii Hist. Dan. col. 656; Riimkrøniken, udg. af Molbech, S. 255. I A. S. Vedels romerske Pavers Levnet og Gjerninger (1571) fol. 206 hedder det: „Et Spir af Guld jeg (Sixtus IV.) hannem hengav til min Ihukommelse i Hænde, i Roskild Kirke, som siges af, fordoms lod det sig finde".

(m) Aabent Brev af „Johan Dæghen og alt menige Capitel i Roskilde" Allehelgensdag ɔ: 1ste November 1484.

gilias med 9 Lektier om Eftermiddagen og om Morgenen dernæstefter Messen af alle christne Sjæle og besynderligen for Hendes Naades Sjæl, efter hendes dødelige Afgang, for Kong Christiern, for Begges Børn, for Kong Christoffer, for hendes Fader, Moder og Sødskende, for hendes Søstersøn, Kardinalen af Mantua, og for alle deres Forældre". Denne Vigilias og Sjælemesse skulde synges i „hellige tre Kongers Capelle, som H. N. selv og Kong Christiern stiftet have, fore det nye Altare næst neden for S. Anne Altere i samme Capelle, hvilket nye Altare H. N. selv nu stiftet og funderet haver Gud til Lov, Jomfru Marie, S. Johannis Evangeliste og alle christne Sjæle til Ro og Lise og evig Salighed, og viges skal til Jomfru Marie, S. Johannis Evangeliste og kaldes alle christne Sjæles Altare" (n). Skulde „nøger mærkelig Forsømmelse eller Brøst blive paa saadan Tjeneste", da skulde Kong Hans og Hertug Frederik, Bispen i Roskilde og de efterkommende Konger i Danmark og Bisper i Roskilde „tale derudi" (o). I A. 1489 d. 5te April udstædte Prioren og de andre „evige Vikarier" i Domkirken et aabent Brev, hvorved de undte og tillod, at Hr. Jens Laale, Kongens Kapellan, og hans Efterkommere til „det Altere midt paa Gulvet i forskrevne vor nadige Herres Capelle i Roskilde, som Hans Nade nu nylige stigtet og funderet haver, mue her efter denne Dag og til evig Tid gange udi Kor med os cum almucio, være deelagtige i al den Rente og Tjeneste, os tilhører og tilfalder, intet undentaget, ligerviis og i alle Maade som en af os evige Vikarier. Der oppaa have vi nu opbaaret 20 rhinske Gylden af vor kjære naadige Herre, saa at os aldeles dermed nøjes, og takke H. N. for god Betaling og for alt andet Godt" (p). Dette her ubenævnte Alter kan ikke have været noget andet end det saakaldte Johannes (Evangelistens) Alter, som i den følgende Tid oftere forekommer (q).

(n) Imidlertid forekommer et Alter med sidste Benævnelse ikke senere; muligen kan det paa en eller anden Maade være blevet forenet med Joh. Evangelistens Alter.

(o) Aabent Brev af Prior og Vikarier Roskilde 21de November 1487; *Scr. rer. Dan.* VI. p. 596. Allerede i Stiftelsesbrevet af 1464 erklæredes, at Kongen og Dronningen agtede i Fremtiden „at stigte en daglig Messe for Høialteret i samme Capelle for alle christne Sjæle". Til dette Alter har maaskee hørt den tabula aurea reginæ *Dorotheæ*, som nævnes i et Dokument om Domkirkens Klenodier af 1563 (Nye Danske Mag. VI. S. 46), hvilken igjen kan have været „den forgyldte Tavle blandt Ornamenterne i hellige tre Kongers Kapel", som M. Frands Kannik paa menige Kapitels Vegne d. 3die Dec. 1556 afgav til Kongen selv (Registre over alle Lande).

(p) Indholdet af dette aabne Brev (*Scr. rer. Dan.* VI. p. 595) synes ikke ganske at stemme overeens med den Patronatsret, som Stifterne 1464 havde forbeholdt sig og Efterkommere og som Kong Hans 1505 ogsaa gjorde gjældende; dog ligger denne tilsyneladende Modsigelse maaskee mere i Formen.

(q) Brev af Kong Hans (1502) s. nedenfor; i Birchereds Samling om Rosk.-Kapitel nævnes Kong Hans udtrykkelig som dette Alters Fundator; Suhms Saml. til den danske Hist. I. 3. S. 118.

Fundationen 1464 havde forundt Kanniken og de to perpetuis Vicariis (r) ved Kapellets tre Altere med deres Efterkommere „al konninglig Ret, Frihed og Sagefald af alle deres vordnede Hjon og Tjenere baade udi forne Gods og hjem til deres egen, som ere 40 Mark og der forneden og Orbodemaal, Gardvirke, Hærværke .... og alle andre Sager og Faldsmaal, i hvad Navn de helst nævnes med". Disse Friheder bekræftedes gjentagne Gange i den følgende Tid, saavel af Kong Hans i et enkelt Tilfælde for en Vikar (Kbhvn., S. Peders Dag ad vincula ɔ: 1ste August 1502), som i Almindelighed af de to følgende Konger. Christian den Anden samtykkede og stadfæstede saaledes (Kbhvn., Tirsdagen næst efter S. Egidii Dag ɔ: 4de September) 1515 alle Naader, Friheder og Privilegier, som Kong Christiern og Dronning Dorothea havde undt og givet „vor Capell" i Roskilde-Domkirke, særdeles den en Kannik og to Vikarier i samme Kapel forundte kongelige Ret, Frihed og Sagefald af alle deres Vordnede. Samme Friheder stadfæstedes ogsaa af Kong Frederik den Første (Roskilde, S. Egidii Dag ɔ: 1ste September 1526), der tillige undte og tillod, at fornævnte Kannik og Vikarier maatte og skulde herefter være qvit og frie for al kongelig Tynge, i hvis Maade den paakomme kan, i alle Maade, „uden vi dennem personligen derom tilsigendes vorder" (s). Ogsaa af Roskilde-Biskop (Oluf Mortensen) med Kapitlet betænktes Kapellet, idet Bispetienden og bispelig Ret af Kapellets Kirker og Gods under 22de September 1466 tillagdes Kanniken ved Kapellet, dengang Odde Hansen (t).

Iøvrigt foranledigede den Omstændighed, at Kapellet var stiftet og doteret af Kongehuset, uden Tvivl, at private Velgjørere fandt sig mindre opfordrede til at betænke det med fromme Gaver end de øvrige Kapeller og Altere i Domkirken. I det ringeste kjendes kun een privat Donation til Kapellet, der skyldtes „Kirstina Esgesdoter, Syword Kats Effthcrleuersche Husfrw", som Mandagen næst efter Mortensdag (d. 16de November) 1478, med sin (da afdøde) Broders, „Her Effuerd Esgesons", Raad, for Begges, deres Forældres, Venners og Slægtningers Sjæles Salighed stiftede to Anniversaria og Begjængelser af perpetuis Vicariis i S. Lucii Kirke i Roskilde, en om Sommeren og en om Vinteren, i saa Maade, at Besidderen af S. Annæ Alter i „Koning Cristierns Capella" skulde hvert Aar give fornævnte perpetuis Vicariis for fornævnte to Begjængelser 6 Skilling Grot Penninger to Tider om Aaret, Halvdelen om Paaske og Halvdelen om Mikkelsmesse, af den Gaard i Kjøbenhavn, som hun

(r) Perpetui eller residentes Vicarii (evige Vikarier) kaldtes de, som bestandig residerede ved Domkirken og der forrettede Gudstjenesten, til Modsætning af Vicarii non residentes, som lode deres geistlige Forretninger besørge ved Andre.

(s) Langebeks Diplomatarium i Geh.-Archivet — af de Bartholinske Annaler paa Univ.-Bibliotheket.

(t) Christ. I. Diplom. S. 177.

havde undt og givet til fornævnte S. Annæ Alter (u). Dette samme Alter betænkte ogsaa Bisfop Lange Urne ved sit Testament (1529) med 10 Mark Vox (v).

At Kapellet maa have havt en liden Bogsamling, kan sluttes deraf, at Provsten i Roskilde, Hr. Odde Hansen, hvis Navn flere Gange forekommer i Kapellets ældste Historie, ved sit Testament (Roskilde feria 3tia in profesto b. Egidii 1490) skjænkede til „the hellige tree Konninge Capella" nogle Bøger, blandt hvilke Jacobum de Voragine (x), „at the ther bliffue cathenerede fattige Klercke tiil Bistandt" (y).

Til Kapellet hørte i det katholske Tidsrum et bestemt Personale, deels Kanniken ved Høialteret eller dennes Kapellan deels de „evige Vikarier" (Vicarii perpetui) ved de øvrige Altere.

Ved Kapellets Stiftelse og første Indretning synes den i det Foregaaende flere Gange nævnte Hr. Odde (Otto) Hansen især at have havt en virksom Indflydelse. Han forekommer allerede i A. 1460 som Kannik og 1466 som Kapellets Forstander (Rector) (z), som „vor og vore Efterkommere, Konninge i Danmark, Kapellan til vor og Kronens Kapel" (æ); allerede 1473 og endnu i Juni 1484 var han Kantor (ö); 1486 og til sin Død (formeentligen) 1490 var han Provst. Til hans Embede var af Kongen lagt en Residents (a). Som Kannik har han ogsaa været forlenet med Kapellet. Men den Første, om hvem dette udtrykkelig siges, var Hr. Jens Lauritsen, Erkedegn i Roskilde, som havde Forleningsbrev

---

(u) Originalen paa Pergament i Geh.-Archivet. I en Paaskrift udenpaa Brevet kaldes Hr. Evert: „perpetuus Vicarius."

(v) Pontoppidans Annaler II. S. 423.

(x) Enten denne Forfatters († 1298) Historia Lombardica s. legenda aurea de vitis Sanctorum eller hans Sermones de Sanctis; af begge Værker haves trykte Udgaver allerede inden 1490.

(y) Den temmelig ulæselige Original paa Papir, tilforn det kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog tilhørende, er nu i det kongelige historisk-genealogiske Archiv. Testator giver, blandt andet, „en halff Lest Korn, Rugh oc Byg tiil sti Lucii Kirkes Byzningh, i hvilken jech wdvel myn Lagersted i hendes Kor paa then Syde iech pleyer at stande, oc at mynæ Testamentarii lade købe en Ligsteen at legge ther".

(z) I en Kannikefortegnelse af 1460 (S. R. D. VIII. p. 328) nævnes han som en af de yngste Kanniker, jvfr. Langebeks Jubeltale (1749) S. 100.

(æ) Brev, dat. Sakristiet i Rosk.-Domk. 21de Okt. 1466, hvori han ogsaa kaldes Hr. Odde, Official i Roskilde; Dipl. Arn.-Magn. Fasc. 26. Nr. 7. I det forhen omtalte Laasebrev af 1467 kaldes han „Kannik i Roskilde, vor elskelige Kapellan".

(ö) Pontoppidans Origines Hafn. S 153; Annaler II. S. 680.

(a) Roskilde, Philippi & Jacobi Dag (1ste Mai) 1468 gav Biskoppen og Kapitlet Kongen og Dronningen „til den residenciam, som de kjøbt have og givet til deres Kapel, som de op til forne vor Kirke bygt have, som hæderlige Mand Hr. Odde Hansen, Kannik i Roskilde, forne Kapelles Ejere, nu udi boer, en vor og Kirkens Jord og Grund"; Dipl. Arn.-Magn. Fasc. 26. Nr. 8.

derpaa af Kong Hans. Inden han døde, fik hans Søstersøn, Hr. Laurits Ølmand, K. Maj. Sekreterer, der baade før og efter den Tid erholdt lignende kongelige Benaadninger (b), Brev (Flensborg, S. Petri Ap. Aften ɔ: 28de April 1529) pro servitio facto & faciendo paa Helligtrekongers-Kapel, som Hr. Jens Lauritsen, Erkedegn, i Værge og Forlening haver, dog saa, at han ikke skal befatte sig dermed, saalænge denne lever, „uden hvis han herforinden kan have udi hans Minde“; men efter Hr. Jens Lauritsens Død maa og skal han strax annamme samme Kapel (Reg. over alle Lande Nr. 3). Om Kapellets Afstaaelse maae de være blevne enige; thi 1532 (S. Augustini Ep. Dag ɔ: 28de August) fik Hr. Jens Lauritsen Brev, at, dersom Hr. Laurits Ølmand, som Kongen har forlenet med Helligtrekongers-Kapel, døer før ham, da maa og skal han strax igjen tage Kapellet til sig og siden beholde det sin Livstid, efter hans Forleningsbrevs Lydelse, „han derpaa haver af Konning Hans“ (sammesteds). Efter Morbroderens Død er Laurits Ølmand formodentlig bleven Erkedegn i Roskilde; men, da han, under Borgerkrigen efter Frederik den Førstes Død, synes at være gaaet i Grev Christophers Tjeneste som dennes Haandskriver (c), mistede han derfor sin Forlening, som synes at være givet til en Peder Hansen (d). Dog maa han siden have faaet Erkedegnedømmet tilbage inden hans Død i Roskilde d. 30te Marts 1538 (e).

(b) 1526 Tirsdagen efter vor Frue-Dag Visitationis (3die Juli) fik Mester Laurits Ølmand Brev paa en Jord i Kjøbenhavn til evindelig Eje; 1528 i Juli havde han Idestrup-Kirke paa Falster; 1529 2den Paaskedag (29 Marts) fik han Præsentation paa Helligkors-Alter i Nysted; 1532 Fred. efter S. Mathæi Ap. Dag (27de Sept.) fik Hr. L. Ølmand Secretarius Præsentats paa Erkedegnedømmet i Ribe efter M. Claus Gjordsens Død; men dette blev forandret, da Kongens Sekretær, Jørgen Gyldenstjerne, derpaa fik Forleningsbrev for Livstid (jfr. Danske Magazin IV. S. 167); 1533 5ta Fer. p. Dom. Reminiscere (13de Marts) fik en Præst, Mikkel Ibsen, Præsentats paa Horbelov-Kirke paa Falster per resignationem Dom. *Laur. Ölmand* regii Secretarii; 1536 fik Hr. Jørgen Oluffsen Præsentats paa Vestenskov-Kirke paa Laaland per resignationem Mag. *Laur. Ölmand.* Hans Slægtskabsforhold til Jens Lauritsen erfares af et Par Breve fra 1536; ved det ene stævner han Niels Stemp (forhen Borgermester i Kjøbenhavn, da boende i Roskilde) for 100 Gylden i Guld, som denne efter sit Brev skyldte hans Morbroder, Hr. J. L.; ved det andet stævner Erik Madsen Hr. L. Ø. for et Pant, „som Eders Morbroder af Eder havde“.

(c) Danske Magazin III. S. 77.

(d) I Tegnelser over alle Lande Nr. 1 forekommer ved A. 1535 et aabent Brev, ved hvilket Kongen har tilladt Peder Hansen at indtage Hr. L. Ølmands Gaarde i Roskilde og alt hans Gods, rørendes og urørendes; ligeledes et Følgebrev til Hr. L. Ølmands Tjenere, som ligge og tjene til Erkedegnedom og Helligtrekongers-Kapel i Roskilde, at svare Peder Hansen.

(e) Paa hans Liigsteen i Domkirken (Abildgaards Tegninger) kaldes han „vir admodum probus, liberalis et apud omnes graciosus“, ligesom ogsaa hans Dødsdag, „Sabbatum Dominicæ Lætare“, der nævnes. Han var den 14de April 1517 bleven immatrikuleret ved Universitetet i Vittenberg. Hans „Sjælegave“ til Universitetet nævnes i det ældste Universitets-Regnskab 1537—39; Danske Magazin 3die Række I. S. 70.

Af Vikarierne til Kapellets Altere kjendes Følgende:

Til Hellig Trefoldigheds Alter

Efter Jens Andersens Død præsenterede Kong Hans ved et Brev til Bisſkop Johan Jepsen (Roskilde Sabbato Oculi ɔ: 22de Febr. 1505) Hr. Morten Lauritsen, Presbiter Ottoniensis Diocesis, til dette Alter, cum ad vacans pronunc de jure et de facto altare S. Trinitatis nobis competit jus patronatus (f). Han nævnes endnu 1509 (g).

Til S. Annes Alter:

1504 nævnes Hr. Jakob Andersen som bestandig Vikar (h). Han afgav Vikariet 1513, hvorefter Mester Iver Pedersen blev præsenteret dertil (i), og ved dennes frivillige Resignation 1529 blev Hr. Niels Torkelsen under 17de Juni (die Botulphi Abbatis) hans Efterfølger (Reg. o. a. Laude Nr. 3).

Til Johannes Evangelistens Alter:

A. 1489 nævnes Kongens Kapellan, Hr. Jens Laale, som Vikarius her (ovenfor S. 4). A. 1499 var Hr. Laurits (Jensen) her bestandig Vikar (k) og nævnes endnu i A. 1502 og 1503 (l). Hr. Niels Madsen var 1538 Præst og perpetuus Vicarius til dette Alter (m).

Angaaende en Unævnt af Personalet ved et af Altrene i Kapellet forekommer i Kong Hans's Regnskabsbog for 1487 ved 31te Juli, da Kongen var tilstede i Roskilde, følgende Notice:

„Item VI. marc myn herris capellan till hans nadis altere i Roskilde, han ferde segh storlige fore hans len, samme dag oc stet" (n).

(f) Bartholinske Annaler paa Univ.-Bibl. 5te Bd.

(g) Liber convivii S. Lucii Roskild. (Geh.-Archivet).

(h) Lib. conv. S. Lucii.

(i) Suhms Samlinger II. 1. S. 105. Han udstædte 1516 et Brev paa 3 lødige Marks Jordskyld til dette Alter.

(k) Brev, dat. Hvedholm feria 6ta ante Domin. misericordia (12te April); Dipl. Arnæ-Magn. Fasc. 28. Nr. 13.

(l) Kbhvn. S. Petri Dag ad vincula (1ste August), Kong Hans under og giver Hr. Laurits Jensen, Vik. til S. Johannis Altere m. m., og alle følgende Vicariis de Naader, Friheder og Privilegier, som Kong Christiern har givet de andre Vicariis i forne Kapel; Bartholinske Annaler paa Univ.-Bibl. 5te Bd. Han nævnes ogsaa i et Brev, dat. Rødby-Kirkegaard Dom. Jubilate (7de Mai) 1503; Dipl. A.-Magn. Fasc. 29. Nr. 9.

(m) Brev, Vig. S. Mathæi Ap. (20de Sept.); Dipl. Arnæ-Magn. Fasc. 30. Nr. 10.

(n) I Dronning Christines Regnskabsbog for 1504, Mai-Maaned, da Dronningen selv var i Roskilde, er anmærket: „Item VIII ß gaff iegh vdh till messeseuninge ther i myn herris Capelle Roskilde samme dagh" (3die Mai); Geh.-Archivet.

II.

Kapellets arkitektoniske Indretning; dets ældste kirkelige Apparat.

Ere end de fleste Minder fra den katholske Tid forsvundne fra Christian den Førstes Kapel, saa kan dette dog, hvad Omfanget og de indre Dimensioner angaaer, i det Væsentlige vel antages endnu at have vedligeholdt sig i sin oprindelige Skikkelse.

„Denne To-Etages-Bygning adskiller sig fra Kirkens øvrige Partier ved et mindre kirkeligt Udseende. Den udvendige Anordning af Kirkens Vinduer i Langhuset har muligen havt Indflydelse paa Sammenstillingen af de mindre og større Vinduer paa den saakaldte Riddersal. Godt brændte, glaserede Steen ere, ligesom paa det samtidige nordøstlige Vaabenhuus, anvendte deels til at pynte paa Vindueskarmene deels til at afbryde den ensfarvede Muurflade. Men her er kun anvendt Rødt og Sort, medens der paa Vaabenhuset er anvendt Rødt, Grønt og Guult" (o).

Kapellets Grund indeholder i Qvadrat 397 Alen 3 Tommer; Breden og Dybden er nemlig 19 Alen og 17 Tommer. Gulvet er omtrent en Alen højere end den øvrige Kirke, men har oprindeligen været lavere (p). Saavel den nederste Etage (Gravkapellet) som den øverste (Riddersalen) ere hvælvede. Høiden fra Gulvet til Midtpunktet af de fire Hvælvinger er i Gravkapellet 15 Alen og 7 Tommer, i Riddersalen 9 Alen 4 Tommer.

I begge Etager udspringe Hvælvingerne fra Væggen og finde et fælleds Støttepunkt i en Granitpille midt i Rummet. Uden Tvivl have begge Piller hørt til Kirkens ældre Partier (q) (maaskee en Følge af Ildebranden 1443), da Stilen henfører dem til det 12te Aarhundrede (r). Mærkeligst er den nederste Pille. Den er af rødlig Granit og bestaaer

---

(o) Dette korte Omrids samt hvad der i det Følgende forekommer til Bedømmelsen af de arkitektoniske Forhold og til Beskrivelsen af Kalkmalerierne skyldes fornemmelig Prof. Høyens velvillige Meddelelse.

(p) 1740 blev Kapellets Gulv omlagt og forhøjet henved 3 Tommer; Behrmanns Roskilde-Domkirkes Beskr. S. 89.

(q) Allerede Svend Norbagge skal have prydet Domkirken med marmoreæ columnæ; *Anon. Roskildensis* i *Scr. rer. Dan.* I. p. 378.

(r) I adskillige af vore gamle Landsbykirker forefindes lignende Støtter af huggen Steen, for det meste Granit; f. Ex. i Ledøje-Kirke fire Steenpiller, som bære Hvælvingen (Gliemanns Kbhvns Amt S. 334); i Udby ved Kallundborg, i Midten af Kirken (Danske Atlas VI. S. 216); i Fjenneslevlille to høje Granitpiller under Taarnet (S. 321); i Vinderslev-Kirke og Grønbek-Kirke i Jylland (Molbechs Nordisk Tidsskrift III. S. 601. 604). De fire (murede) Piller med fire tilsvarende ovenover i Bjernede-Kirke i Sjælland (Annaler for nordisk Oldkyndighed 1840—41. S. 108. 117) kunne uden Tvivl sammenlignes med dem i den ligeledes runde Thorsager-Kirke i Jylland (Danske Atlas IV. S. 313).

egentlig af to kortere Piller, der i Midten ere forbundne ved Grundfladerne; den øverste er kortere og mindre sammentrukken for oven end den nederste; Afrundingen er ikke skeet med Nøiagtighed, Polituren ikke fuldfærdig. Ogsaa Hoved- og Fodstykket ere af Granit; det sidste, som muligt oprindeligen har været Hovedstykke, er rigere smykket end det første, som har den simple byzantinske Qvadratform. Pillens hele Høide udgjør, Hoved- og Fodstykke iberegnede, omtrent 8 Alen og 17 Tommer. Selve Pillens Omfang er midt paa 3 Al. 8 T., for oven 3 Al. 1½ T. og for neden 3 Al. 3 T. Den nederste Deel af Fodstykket holder 3 Al. 11 T. Paa hver af Hovedstykkets eller Kapitælets fire Sider, 1½ Al. lang, er et Vaaben malet; mod Øst og Nord det oldenborgske Vaaben eller to røde Tværbjælker (for Kongen); mod Vest den brandenborgske røde Ørn (for Dronningen); mod Syd en Ib- eller Muslingskal med en liggende Halvmaane ovenover for Biskop Oluf Mortensen, der 1464 indviede Kapellet (s). Pillen, af graa Granit, der i Riddersalen bærer Hvælvingen, har intet Fodstykke; den er i Alt 2 Alen 13¼ Tomme høi, hvoraf Hovedstykket udgjør 19¼ T.; Omfanget er 1 Al. 21 T. (t). Hverken indvendig eller udvendig findes Spor til nogen anden Indgang i Gravkapellet end den nuværende fra Kirkens søndre Gang. I et utrykt Digt (1690; af H. Th. Gerner?) over det af Christian den Femte paatænkte Mausolæum i Høichoret beskrives denne Dør saaledes:

> For man der kommer ind, man seer et Mesterstykke,
> et Sprinkelværk af Jern, som efter hver Mands Tykke
> arbeidet er saa net, at det nep Lige har
> i noget Kongehof, saa skjønt det er og rar.

Derimod ere kjendelige Spor til, at den Vindeltrappe, som nu fører til Kirkens søndre Omgang oprindeligen har ført op til Riddersalen. Indgangen til denne Vindeltrappe er nu i Vaabenhuset; men, da dette er først opført omtrent 1480 af Biskop Oluf Mortensen, har den ældste Indgang uden Tvivl været fra Kirkegaarden. Paa den søndre Gavl i Riddersalen ere 6 Vinduer, nemlig et stort og to smalle under hver af de to Hvælvinger. Paa den østre Gavl har ligeledes været 6 Vinduer, der nu ere tilmurede; men paa den vestre Gavl kun tre, ogsaa nu tilmurede Vinduer og en Indgangsdør fra Vindeltrappen. Den nordre Side af Kapellet er Kirkens Muur. Riddersalen har nu altsaa sin eneste Lysning fra de 6 Vinduer paa den søndre Gavl.

Oprindeligen have saavel Kapellets Vægge som dets Hvælvinger været smykkede med Malerier paa tør Kalk. I Valget af de faa og simple Farver og i Udførelsen hæve disse Arbeider sig ikke over den simple Haandværksfærdighed, hvorpaa endnu samtidige Prøver haves i flere af vore Landsbykirker (u); men i Omfang og Størrelse overgaae de dem langt. Da Kapellet er aabent ind mod Kirken, findes der paa den nordre Side kun Malerier ovenover

(s) Tab. 2. a—c.

(t) Tab. 2. d.

(u) Saadanne Malerier fandtes uden Tvivl allerede i Kirkens ældre Kapeller. I Dronning Margaretas Stiftelsesbrev af 1411 for Kapellet Bethlehem siges, at det skulde opføres „meth ornamen-

de to aabne Buer; men de tre andre Vægge have oprindeligen havt to Rækker af malede Figurer, af hvilke nogle endnu skjules under en Hvidtningsskorpe.

Nederst, omtrent midt paa Væggen, imellem Vinduerne eller de flade Fordybninger, der indtage disses Plads, findes følgende Figurer:

Mod Østen: 1. (ukjendelig formedelst Hvidtningen); 2—3. to Unionsvaabener med Krone over; begge ere aldeles lige, hvad Felterne angaaer, men med forskjellige Skjoldholdere, da det nærmest mod Kirken holdes af en harnisket Kriger og en Vildmand, det andet derimod (som det synes) af en Dame og en Ridder (v); 4. den hellige Mauritius.

Mod Syden: 1. Den hellige Georg med Dragen; 2. Johannes den Døber med en Bog i Haanden; 3. den hellige Laurentius med Risten; 4. (ukjendelig).

Mod Vesten: 1. Den hellige Antonius; 2. en hellig Biskop; 3. en hellig Pave med et Drikkehorn (?) i Haanden. 4. en skjægget Figur, der har lidt for meget til at den nøi-

---

lis ed *picturis*·; *Paludan* de templo S. Lucii p. 32. I Gudum-Kirke i Jylland fandtes, for omtrent 20 Aar siden, mange lignende Kalkmalerier af bibelsk Indhold tildeels med Indskrifter (fra Begyndelsen af det 16de Aarh.); Molbechs Nordisk Tidsskrift III. S. 125. I Vinderslev-Kirke (Lysgaard-Herred, Aarhuus-Stift) forestiller et Maleri i Choret Dommedag. Mærkelige ere, efter Prof. Høyens Angivelse, de mange Malerier paa Hvælvingerne i Odinse-Kirke i Salling, af slet Arbeide, men dog med saa megen Karakter, at man kan ahne Indtryk af den nedertydske Skole; de danne næsten Brudstykker af et Slags Biblia pauperum, deels med latinske deels med danske Indskrifter. Men for det meest interessante og bedst udførte Kunstværk af denne Art anseer han dog Maleriet i Choret af Tjustrup-Kirke i Sjælland, forestillende Christus som Verdens Dommer, med to Engle ved Siden og Spor af en dansk Indskrift; det kan henføres til Slutningen af 15de eller Begyndelsen af 16de Aarhundrede. Ogsaa den i A. 1828 nedbrudte Graabrødre-Kirke i Svendborg fremviiste saadanne Malerier, tildeels med adelige Vaabner og Indskrifter fra det 14de Aarhundrede (?), men det Hele saa beskadiget, at det ikke nærmere kunde beskrives; Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed III. S. 315. Mange overkalkede Malerier fandtes og findes endnu paa Murene i Lunds Domkirke; Lindfors og Renterdahl, Berättelse om A. Sunessons Graf S. 3. 19.

(v) Felternes Fordeling stemmer overens med Vaabenet øverst paa K. Hans's Monument i Odense, (Kobberet til Werlauffs Beskr. over K. Hans's og Dronn. Christines Monument); kun med den Forskjel, at den norske Løve holder en ligeskaftet Øxe (der ogsaa forekommer paa norske Mynter af Christian I. og K. Hans; Carstens, Det norske Vaaben S. 15—16), hvilket er overseet af Prof. R. Keyser i Hist. herald. Undersøgelse ang. Norges Rigsvaaben og Flag, Christiania 1842, S. 7), og at Middelskjoldets syvende Felt, ligesom det sjette, viser Neldebladet. Stormarns Svane synes nemlig endnu ikke under Christian I.: men først under Sønnen, at være kommen ind i Rigsvaabenet; Falcks Schl.-Holst. Privatrecht II. S. 192. Om Forandringen af Skjoldholderne i det danske Vaaben under Christian I.; Langebeks Jubeltale 1749, S. 63. Werlauff, K. Hans's Monument i Odense S. 22; Antislesvig-holstenske Fragmenter 7de H. S. 43. Det oldenborgske Vaaben forekommer alt ved A. 1236; det delmenhorstske derimod først i Gr. Gerhards Vaaben i det 15de Aarhundrede; Halems Gesch. Oldenburgs I. S. 219.

agtigen kan beskrives, men som imidlertid turde af dem alle være den meest interessante. Den er den eneste, som er omgivet med en Ramme, foran en landskabelig Baggrund; den synes ei at have Helgenglorie, som de øvrige, hvorimod der ere Spor af et Scepter og en Kongekaabe. Føjes hertil, at den er den første paa høire Side fra Indgangen, da kunde der maaskee være Anledning til her at tænke sig en Forestilling af Kapellets kongelige Stifter, hvis Portrait, efter ældre Vidnesbyrd, vides at have existeret her, uden at det dog er ganske tydeligt, af hvilken Beskaffenhed det har været (x).

Af den øverste Figurrække, som har udfyldt Rummet under Hvælvingskapperne, ere endnu kun to Figurer synlige. Paa den vestlige Væg ovenover den hellige Antonius sees en Helgen, formodentligen sammenstillet med flere Figurer. Paa den nordlige Væg, ovenover den ene af Buerne, som aabne sig mod Kirken, forestilles Christi Gang til Golgatha; de to Røvere føres foran ham; Simon fra Cyrene hjælper ham at bære Korset. Efter ham følger Maria, afmægtig og understøttet af Johannes; bag ved Maria sees Jerusalems Port. Ved Siden af dette Billede over den anden Bue vise sig tydelige Farvespor gjennem Hvidtningen.

Væggene ere overalt, selv rundt omkring Figurerne, dækkede med et ensformigt, rødbrunt og blaagrønt Løvværk; de flade Vægpiller have et bredere Løvværk, snoet om en smækker Stamme. Hvælvingsribberne ere malede med Zigzaglinier og Kapperne indfattede med mindre Løvværksprydelser, som nu dog næsten dækkes af Kalken.

Paa begge Sider af den flade Vægpille, som staaer imellem de aabne Buer mod Kirken, samt ligeledes under den omtalte Figur paa den vestlige Væg, der antages at forestille Christian den Første, viser sig et Kors, omgivet af en Cirkel, paa følgende Maade:

(x) Muligen kunde det være det Portrait, hvortil C. Hamsfort sigter (de rebus Holsatorum vicinarumque gentium præclare gestis, i Westphalens Monum. Tom. I. col. 1729), naar han umiddelbart efter at have omtalt Christian I. Begravelse i Roskilde-Domkirke, tilføjer: Vidimus ejus trabea auro & gemmis intermixta inducti & amplo diademate insigniti *effigiem*, quæ robusti viri et magnanimi principis præ se ferebat certum argumentum ore atque habitu. Imidlertid kunde dette ogsaa have været et Portrait af Christian, som ifølge en Beretning i Gust. Schrödters (Præst i Glückstadt) utrykte Beskrivelse over Monumenterne i Domkirken (1707) skal have hængt i to Jernkroge, der dengang endnu fandtes ovenover Christian III. Monument. Om et urigtigen formodet Portrait af Christian I. paa en Altertavle, forhen i Nykjøbings Hospital paa Falster, see Antiqvariske Annaler I. S. 413; jfr. Molbechs Nordisk Tidsskrift I. S. 393, II. S. 308; om et paa en gammel Altertavle fra Den Thurø ved Fyen forhen existerende Portrait, som nu er godtgjort at forestille ikke K. Hans, men Christian I.; s: Molbechs Nord. Tidsskrift II. S. 639; Nordisk Tidsskrift f. Oldk. I. S. 197; det brandenborgske Vaaben er endnu kjendeligt paa sidstnævnte Altertavle, som opbevares i Museet for de nordiske Oldsager. I Samlingen paa Frederiksborg Slot skal findes et Portrait af denne Konge, uden Tvivl fra Christian III. Tid.

Betydningen af denne Figur, som forekommer hyppig i gamle Kirker i Udlandet, er uvis; muligen er den et blot Ornament (y).

Alle disse Malerier, især de egentlige Figurer, som ved Størrelse og Indhold høre til de meest udmærkede af den Art hos os, fortjene unægteligen, saavidt muligen, at befries for den endnu dækkende Kalkskorpe og derefter at bevares i tro Afbildninger (z).

Om det kirkelige Apparat eller de „Kalke, Messeklæder og andre Ornamenter", som ifølge Stiftelsesbrevet af 1464 hørte til Kapellets oprindelige Indretning, samt om de hellige Klenodier, hvormed det siden efter berigedes, haves kun ufuldstændige Efterretninger.

Allerede længe før Reformationstiden skal selve Domkirken have undergaaet betydelige Spoliationer (æ); men det var dog især efter Begyndelsen af det 16de Aarhundrede, at dens

(y) Flere lignende Kors, omgivne af Cirkler, findes paa Væggene i Kirken S. Severin (i en Gade af samme Navn i Paris), der er langt ældre end Slutningen af det 15de Aarhundrede, da den 1489 undergik en Hovedreparation; ligeledes i et til Hotel de Cluny hørende Kapel fra sidste Halvdeel af det 15de Aarhundrede; (Meddeelt af Kammerraad Lassen).

(z) Disse Malerier opdagedes 1826 af Kammerraad Hansen, hvorefter de nærmere undersøgtes af Medlemmerne af den kongel. Kommission for Oldsagers Opbevaring, de Hrr. Vedel Simonsen og Thomsen. Hvad Behrmann, Roskildes Beskrivelse S. 101 har derom er temmelig unøiagtigt.

(æ) Christopher I. fik Kostbarheder (reliquias & alia pretiosa) fra Roskilde-Kirke, medens Jakob Erlandsen der var Bisp; *Scr. rer. Dan.* V. p. 590. Erik af Pommern beskyldtes for at have bortført „al Rigens Skat og Klenodie" som forrige Konger havde samlet, hvilket han dog benægtede; Hvitfeldts Krønike I. S. 800. 808. 814. Vore Kildeskrifter betegne ikke disse Klenodier nærmere; men et gammelt Sagn nævner deriblandt de 12 Apostler og andre hellige Billeder af ædelt Metal, hvorom den ældste Beretning uden Tvivl er følgende i den ved Slutningen af 15de Aarh. nedskrevne „Chronik der nordteluischen Sassen": „he nam de XII. bilde der XII. Apostteln, dede groth weren vnd van puren gaten suluer, och de bilde vnser leuen Vrowen vnd vnser leue Heren J. C. vnd S. Kanutus bilde, dede van purem gaten golde weren, de sine vorwaren gegaten ladden, vnde andere kostlike Klenodien"; Staatsbürgerliches Magazin IX. S. 393. Senere nævner den pommerske Krønikeskriver, Kantzow († 1542; Pomerania, herausg. von Kosegarten II. S. 54), blandt de af Kongen bortførte Skatte, efter gammelt Sagn, „ein Jesusbild, so groß als ein Knabe von fünfzehn Jahren, von lauterm arabischen Golde, zwölff Apostel, wie Kinder groß, von lauterm Silber, ... eine Monstranz von eitelen arabischen Golde". Krønikeskriveren paastaaer dog (ligesom Erik selv i sit Forsvarsskrift), at alt dette m. m. havde tilhørt ham selv og at de Danskes Klager altsaa vare ubeføjede. Monstrantsen havde Kongen skjænket til Slotskapellet i Rügenwalde; „Wie es aber um die andere Schätze ist, weis man nicht; etliche meinen, sie seien noch ganz verhanden, etliche meinen nein; aber die Fürsten lassen ihre Heimlichkeit nicht gerne wissen". Efter Eriks Død i Foraaret 1459 arvede hans Brodersøns Datter, Sophia, gift med Erik den Yngre, hans rede Penge, Klenodier m. m.; Barthold's Gesch. Rügens und Pommerns IV. 1. S. 247. Christian I. gjorde 1462 Paastand paa denne „Skat og Helligdom", men uden at erholde noget deraf; „det blev

Kapeller og Altere, dens Helligdomme og Klenodier Tid efter anden forsvandt, som Følge deels af den forandrede Kultus, deels af Regjeringens finantsielle Trang, deels endelig af nye Indretninger og Anlæg i selve Kirken. De hellige tre Kongers Kapel havde, uden Tvivl, sin kongelige Oprindelse og sine Kongegrave at takke for, at ogsaa det ei i Tidernes Løb undergik en fuldkommen Forvandling.

Den første Reqvisition af Domkirkens Skatte skeete 1520 i Anledning af Christian den Andens Rustning til det forehavende Tog mod Sverrig (ö); da den jydske Adel opfordrede Hertug Frederik til Hjælp, tilbød den ham ogsaa Understøttelse med kirkelige Klenodier (a); senere blev en lignende nødvendig, da Toget mod Christian den Anden i Norge fandt Sted (b). De paa denne Tid begyndte religiøse Bevægelser foranledigede ogsaa, at Flere, saavel Adelsmænd som Borgerlige, paa Grund af en formeentlig Patronatsret tilegnede sig Helligdomme og Klenodier, der af deres Forfædre vare skjænkede til Kirken, ligesom endog Tyve benyttede sig af den indgribende Gjæring og den fiendtlige Stemning mod Katholicismen (c). Endelig kom Borgerkrigen 1534, under hvilken Kapitlet med en betydelig Kontribution maatte af Grev Christopher tilkjøbe sig dets Privilegiers Stadfæstelse, hvilket dog ikke befriede det for en ny Reqvisition af alt hvad Domkirken af Guld og Sølv maatte have tilbage, nogle faa Kalke undtagne, skjøndt denne Reqvisition ikke synes at være iagttaget med mueligste Strænghed (d). At Domkirken, ligesom de øvrige Kirker i Rigerne, ogsaa til den udvalgte Konge Christian den Tredie haver maattet udlevere Sølv m. m., er høist sandsynligt (e). Men Resten af sine Skatte og maaskee langt Mere end ved tidligere Leiligheder mistede Domkirken i Aaret

---

borte, som borte var»; Hvitfeldt II. S. 895. Mere Virkning havde det formodentlig ikke, at Keiser Frederik III. tilskrev Hertug Erik af Wolgast († 6. Juli 1474) om at udlevere til Kongen disse Helligdomme, Klenodier m. m.; Staatsbürgerl. Magazin X. S. 280. Den ældste danske Skribent, som henfører dette Sagn til Roskilde-Domkirke, er uden Tvivl Lyschander, i hvis Slægtebog (1622) S. 242 fortælles, at Erik fra denne Kirke tog 12 støbte Guldapostler, hver saa stor som et tre Aar gammelt Barn; jfr. Wolfs Encomion regni Daniæ S. 455; de skulde have havt Plads paa Høialteret i Choret; *Paludan* de templo S. Lucii p. 19; Behrmanns Roskilde-Domk. S. 31. 69. Hvorvidt noget Factisk kan ligge til Grund for disse Sagn, som gjentages af enkelte Nyere (f. Ex. Pontoppidan i Ann. eccl. Dan. II. S. 569), maa lades uafgjort; imidlertid kan bemærkes, at der haves lignende Sagn om de 12 Apostler af støbt Sølv i Uetersens Kloster (Camerers Nachrichten von merkwürd. Gegenden der Herzogthümer II. S. 291) og i Meldorfs Kirke (Müllenhofs Sagen der Herzogthümer S. 171).

(ö) Nye Danske Mag. V. S. 142; Behrmanns Roskilde-Domkirke S. 47.

(a) Hvitfeldt II. S. 1200. 1246.

(b) Behrmann anf. St.

(c) N. D. M. anf. St. samt Rigsraadets Klage i denne Anledning S. 318; Behrmann anf. St.

(d) N. D. M. anf. St. VI.; S. 43. 45. 46; Behrmann anf. St.

(e) Jfr. Danske Magazin II. S. 68; Behrmann S. 48.

1563, da Krigen med Sverrig forestod. Med kongelig Fuldmagt indfandt sig i Mai d. A. nogle „gode Mænd", af hvilke Tre selv vare Medlemmer af Kapitlet, som under Trudsler forlangte sig udleveret hvad der af „hemmeligen liggende Fæ" endnu var i Domkirkens og Kapitlets Gjemme. Af de residerende Kanniker vidste Ingen Besked om Sligt; men Sakristanen berettede, efter Udsagn af en gammel afdød Kannik, at Kapitlet under Grevefeiden havde i en gammel Skorsteenspibe i Indgangen til Sakristiet (in vestibulo Sacristiæ) ladet indmure endeel af Domkirkens clenodiis, „som vare givne af christne og fromme Konger og Fyrster, Domkirken skulde holdes vel vedlige og Magt med Bygning og hendes Jordegods at forbedre". Ved Eftersøgelse fandtes der ogsaa Guld, Sølv, ædle Stene i Klenodier m. m. Et andet Repositorium med Klenodier blev efter Angivelse derom af en blandt Kapitlets egne Brødre ogsaa fundet og udtømt. En officiel Tilstaaelse for denne hele Reqvisition blev nægtet Kapitlet efter Kongens Bestemmelse, som meente, „at han ei havde Behov at give Brev eller Qvittants paa det, hannem selv tilhørte", hvorimod en af Kommissarierne, Kongens Sekretær og Erkedegn i Kapitlet, Lange Brokkenhuus, efter Sakristanens indstændige Anmodning „for Kapitels gode Lempe i Fremtiden" underskrev en løselig Fortegnelse paa det Borttagne; ligesom ogsaa Sakristanen med en Kannik egenhændig opsatte en Beretning om alt det Forefaldne, „Kapitel til større Tryghed i Fremtiden, om paatales" (f).

At de hellige tre Kongers Kapel, hvortil Stifterne havde forbeholdt sig og Efterkommere Patronatsret, ved denne Leilighed har maattet dele Skjæbne med den øvrige Domkirke, kan neppe omtvivles, ogsaa paa Grund af Frederik den Andens anførte Yttring. Imidlertid kan dog formodes, at ikke faa af Kirkens Skatte og Kostbarheder, til Trods for de gjentagne Reqvisitioner og Efterforskninger, ere tilbageholdte og skjulte, som i en følgende Tid tildeels ere opdagede (g). Adskilligt, som i antiqvarisk Henseende kunde fortjene Opmærksomhed, fik siden Plads i det af Frederik den Tredie oprettede Kunstkammer (h).

(f) Nye Danske Mag. VI. S. 42 fg.; jfr. Behrmann S. 46. 120.

(g) Saaledes 1571 d. 11te Dec. „en Guldkrone og 6 forgyldte Sølvkalke og Diske, som udi et Hul udi en Muur havde i mangfoldige Aar ligget forborgne"; de tilstilledes strax K. Frederik II. paa Frederiksborg-Slot; Uddrag af J. Bircherods Dagbøger S. 139; jfr. N. Danske Mag. II. S. 344. Ved Indretningen af Christian den Femtes Begravelse fandtes i Jorden en Kasse, hvori en gammel Fortegnelse over Reliqvierne i Domkirken og endeel af Reliqvierne selv (G. Schrödters utrykte Beskr. over Domkirken). Da en Deel af Domkirkens ældre kirkelige Inventarium i A. 1806 blev solgt ved Auktion, fandtes indsluttet i Hovedet af en gammel Christusfigur af Træ et skjønt Patriarchalkors af Guld med Reliqvier, beskrevet og afbildet i Annaler for nord. Oldk. 1842—43. S. 20.

(h) Frederik III. tilskrev Kapitlet i Roskilde 2den Mai 1665 „at lade Os elskel. Carl v. Mandern besee hvis Antiqviteter, som i Lucii Kirke udi Kapellerne eller paa andre Steder ere forvarede, og hvis han deriblandt til vores Tjeneste nytteligt eragter at lade ham bekomme og følgagtig være".

Forsaavidt Kapellets fire Altere ikke allerede tidligere vare bortskaffede, maae de være blevne det, da Christian den Tredies og Frederik den Andens Gravmonumenter opførtes; navnlig maa det have været Tilfældet med alle christne Sjæles Alter neden for S. Annes Alter og S. Johannes Evangelistens Alter midt paa Gulvet; forsaavidt disse to Altere i Grunden ikke have været et og det samme (i).

III.

Kapellets Skjæbne fra Reformationens Indforelse indtil Statsforandringen 1660.

Efter Reformationen blev de hellige tre Kongers Kapel, hvortil Kongerne havde Patronatsretten, en kongelig Forlehning.

Den Første, som blev forlehnet dermed, var den kongelige Sekretær, Henrik Holk, ifølge Lehnsbrev, udfærdiget Kiøbenhavn d. 16de Oktober (S. Galli Dag) 1538 (k). Han havde det i 41 Aar og efter hans Død blev Tyge Brahe, som under 18de Mai 1578 havde faaet Exspektants derpaa, forlehnet dermed den 5te Juni 1579 (l). Kort efter

(i) Endeel kirkeligt Apparat fra den katholske Tid synes dog endnu en rum Tid efter Reformationen at være forblevet i Kapellet. 1556 d. 23de November fik Kapitlet Befaling at indsende »de Messeklæder og Altereklæder, som hører til hellig tre Koningers Kapel", da Kongen vilde lade gjøre nogle Klæder efter dem; Danske Selsk. Begynd. og Tilvært S. 262.

(k) Forlehningsbrevet (Reg. over alle Lande Nr. 4) er eenslydende med det for Tyge Brahe (1579) i Danske Magazin II. S. 204. Han afstod i denne Anledning et andet Kannikedømme og Præbende i Domkirken, som han hidtil havde havt, til Kongens Sekretær, Antonius Bryske. 1536 havde han faaet Degnedømmet i Bergen efter den kongelige Rentemester, M. Christiern Hvids Død; Danske Magazin VI. S. 17. Kjøbenhavn d. 3die Aug. 1570 fik Roskilde-Kapitel Qvittering af Rentemesteren Otto Brokkenhuns til Boldersløf og Renteskriveren Peder Hansen for hvad Henrik Holk og residentes Canonici havde givet Kongen til S. Hansdag næstforleden, hvilket for Henrik Holks Vedkommende af det kongelige Kapel udgjorde 144 Daler. Til Henrik Holks Forlehningstid hører en Stævning fra A. 1548 af »Franciscus de Medina Hereld«, til Borgerm. og Raad i Heddinge »for nogle aarlige Rentepenninge, som de skulle aarligen give til Konningens Kapel i Roskilde, og samme Rentepenninge ikke ere udkomne, at mød epaa Mandag førstkommendes«; (Tegnelser over alle Lande Nr. 2).

(l) Danske Mag. II. S. 203 fg.

paalagdes det Denne (16de Juli 1579), ifølge en ældre Bestemmelse „i et synderligt Brev", at lade Henrik Holks Enke (Magdalene Reventlow) og Arvinger samt Kjøbenhavns Universitet nyde Naadsensaaret af Kapellets Indtægter, hvilken Befaling under 3die December s. A. i en strængere Tone gjentoges, da han gjorde Enken og maaskee tillige Universitetet Forhindring paa bemeldte Naadsensaar (m).

At Tyge Brahe henved tre Aar senere maa have stillet utilbørlige Fordringer til Henrik Holks Arvinger med Hensyn til Omkostningerne ved Kapellets Vedligeholdelse, erfares af følgende Skrivelse til Landsdommer Lauge Beck:

(Frederiksborg d. 17de Juli 1582): Frederik II. m. m. „Vor Gunst tilforn. Viid, at afgangne Henrik Holks Børn og Arvinger have underdanigst for Os berettet, hvorledes Os elskelige Tyge Brahe, vor Mand og Tjener, som nu af Os er forlehnet med Helligtrekongers Kapel, som deres Fader tilforn havde, skal have dennem ladet foregive, at han haver bekommet vor Skrivelse om Helligtrekongers Kapel til Roskilde-Domkirke at skulle med Tag og Vinduer og i andre Maader ved Magt og færdigt holde, som det sig bør, og derfore vil fordre hos dennem hvis Bekostning Du efter vor Befaling paa samme Kapel haver gjort, baade Vinduerne af ny at lade gjøre og samme Kapel indvendig at „donnecke", som Du paa vore Vegne det hos hannem skulde fordre; da, efterdi god Tid er forløben, siden deres Fader er afgangen, og Vi derfore ikke vide hannem den Bekostning, som nu der er gjort, dennem at tilregne, bede Vi Dig og ville, at Du det lader indskrive udi Regnskab hvis dennem efter vor Skrivelse og Befaling derpaa haver anvendt og lader den Ene med den Anden derfore paa denne Gang være utiltalt, men, dersom nogen Forsømmelse fremdeles findes paa forne Helligtrekongers Kapel, at Tage eller Vinduer ikke holdes ved Magt, at Du da haver det udi tilbørlig Agt og selv derpaa taler eller Os derom lader vide, at Vi derefter kunde fordre af forne Tyge Brahe eller Hvilken forne Lehn af Os haver det derudinden er tilbørligt og den „Begraffnis", som udi samme Kapel er gjort, ikke skulde af Uveder fordærves eller i andre Maader for nogen Forsømmelse derudinden tager nogen Skade. Dermed" m. m. (Sjællandske Tegnelser).

Efter længere Tids Forløb synes Tyge Brahe desuagtet at have unddraget sig Opfyldelsen af den sædvanlige Forpligtelse, at holde Lehnet „med sin Residents og andet Gods, som der tilliggendes er, ved god Hævd og Magt", hvorfor saavel Kapitlet som han selv i Aarene 1591 til 1594 modtog temmelig alvorlige Paamindelser derom i følgende Kongebreve (n):

(m) Sammest. S. 208.

(n) Sjællandske Tegnelser.

1.

Til Roskilde-Domkirkes Kapitel.

(Kjøbenhavn d. 26de August 1591) Christian IV. m m. „Vor synderlige Gunst tilforn. Viid, eftersom Vi komme udi Forfaring, hvorledes at Hellig tre Kongers Kapel ved Roskilde-Domkirke skal meget være bygfældig, saa heiligen fornøden vil gjøres, at den udi Tide skal foretages og forfærdiges, da bede Vi Eder og ville, at I med det første forfarer den Leilighed og siden hvis Brøst og Mangel paa forne Kapel findes, dertil skaffe Raad og Middel, at det igjen af Domkirkens Rente og Indkomst nu strax med det allerførste kan blive forfærdiget, og derfor lade gjøre Eder af Kirkeværgerne god Rede og Regnskab, hvad derpaa bliver anvendt. Befalendes Eder Gud".

2.

Til Samme.

(Kjøbenhavn d. 30te August 1591) Christian IV. m. m. „Vor synderlige Gunst tilforn. Vider, eftersom Vi Eder nu kort Tid siden forleden naadigst haver tilskrevet, at I der af Roskilde-Kapitel og -Domkirkes Indkomst og Rente skulde lade forfærdige Hellig tre Kongers Kapel, som meget skal være bygfældig og forfalden, og Vi nu komme udi Forfaring, at det Forlehningsbrev, som Os elskelige Tyge Brahe til Knudstrup, vor Mand og Tjener, paa forne Kapel og dets tilliggende Gods af vor kjære Hr. Fader, sal. og heilovlig Ihukommelse, naadigst undt og givet er, skal tilholde hannem iblandt andet mere at skulle holde forne Kapel ved god Hævd og Magt, da bede Vi Eder og ville, at I med forne Bygning lader betæmme, hvilken Vi ved vor Skrivelse haver befalet forne Tyge Brahe med det første, efter hans Forlehningsbrevs Lydelse, at skulle foretage og forfærdige. Dermed" m. m.

3.

Til Tyge Brahe til Knudstrup.

(Kjøbenhavn d. 30te August 1591) Christian IV. m. m. „Vor Gunst tilforn. Viid, efterat Vi komme udi Forfaring, hvorledes Hellig tre Kongers Kapel ved Roskilde-Domkirke skal meget være bygfældig og forfalden, at den klart vil nederfalde og udi Grunden fordærves, saafremt dertil med det første ikke skaffes Raad og kommes til Hjælp, og, efterdi dit Forlehningsbrev paa forne Kapel iblandt andet noksom tilholder Dig at skulle holde forne Kapel med Residentsen og andet Gods, der tilliggendes er, ved god Hævd og Magt, da bede Vi Dig og ville, at Du med det forderligste tiltænker at skaffe Raad og Middel, at samme Kapel visseligen, inden Vinteren paakommer, igjen kan blive forfærdiget og forbedret, efter dit Forlehningsbrevs Lydelse og Indhold; saafremt forne Kapel paa sin Hævd, Grund og Bygning for din Forsømmelses Skyld lider ydermere nogen Brøst, Skade og Fordærv eller

og anden Ubeleilighed deraf kunde indfalde, Vi da det ikke skulle vide hos Dig og dertil udi saa Maade tiltænke andre Raad og Middel, ved hvilke forne Kapel kan holdes ved sin tilbørlige Hævd og Magt. Dermed skeer vor alvorlige Villie og Befaling; thi tag her aldeles ingen Forsømmelse for. Befalendes Dig Gud".

4.

Til Samme(o).

(Roskildegaard d. 1ste August 1593) Christian IV. m. m. „Vor Gunst tilforn. Vider, efterat Vi nu selv personligen haver været her udi Kirken og beseet det Kapel, som kaldes Hellig tre Kongers Kapel og Du nu naadigst med forlehnet er, og forne Kapel befindes udi mange adskillige Maader, baade paa Tag, Tømmerværk og Hvælvingen, at være meget bygfældig og brøstholden, saa det er heiligen at befrygte, at, dersom det ikke udi Tide og endeligen, forend Vinteren paakommer, bliver igjen hjulpet og forfærdiget, at det da plat og aldeles nederfalder og gier stor Skade baade paa Begravelsen udi samme Kapel og udi andre Maader; da bede Vi Dig og ville, at Du endeligen er fortænkt udi (og) forne Kapel nu strax med det allerførste og endeligen uden al Undskyldning eller Forhaling lader foretage at forfærdige, eftersom det sig bør og det Behov haver, baade med Tømmer, Steen og Kalk. Saafremt det og inden en stakket Tid ikke bliver udi saa Maade foretaget at bygges og forfærdiges paa, da ville Vi selv, dog paa din Bekostning, lade handle med en Bygmester, som samme Bygning sig skal paatage og forne Kapel, udi hvis Maade det nu findes bygfældig, igjen at forfærdige og forbedre, og saadan Forsømmelse udi andre Maader hos Dig at søge, eftersom Du og nogen Gange tilforn derom har bekommet vor Skrivelse og Befaling. Dermed" m. m.

„Postscriptum. Sammeledes bede Vi Dig og ville, at Du strax ved nærværendes Brevviser Dig herom imod Os erklærer, paa det Vi kunde vide Os derefter at rette".

5.

Til Samme.

(Koldinghuus d. 4de September 1594) Christian IV. m. m. „Vor Gunst tilforn. Vider, efterat Vi Dig tilforn have tilskrevet, at Du uden Forsømmelse skulde lade foretage den Bygning paa det Kapel udi Roskilde-Domkirke, som kaldes Hellig tre Kongers Kapel og vore kjære Forældre, sal. og heilovlig Ihukommelse, have deres Begravelse udi, hvilket dog hertil aldeles ikke er skeet, meden samme Kapel jo mere og mere Dag fra Dag fordærves og

---

(o) Dette Brev er tilforn trykt i Danske Magazin II. S. 281, men meddeles her paa ny for Fuldstændigheds Skyld.

forarges, og forundre Vi Os høiligen, at Du samme vor Befaling ikke anderledes haver agtet og efterkommet og samme Bygning forfærdiget, da bede Vi Dig og ville, at Du aldeles er fortænkt udi forne Bygning paa forne Kapel endelig og uden al Undskyldning at lade foretage og forfærdige inden Juul førstkommendes udi det allerseneste, udi hvis Maade det kunde have udi Behov at bygges og færdiges paa. Saafremt det ikke skeer, at forne Bygning inden forne Dag og Tid bliver forfærdiget, da ville Vi naadigst befale vor Embedsmand paa vor Gaard udi forne Roskilde forne Bygning at skulle lade færdiggjøre og da strax at forlehne en Anden med forne Kapel og dets tilliggendes Gods og Indkomst. Og at Du Dig med det allerførste herom imod Os erklærer, hvad Du er herudinden til Sinds at ville gjøre, paa det Vi kunne vide, hvorefter Vi Os skulle forholde. Dermed" m. m.

6.

Til Samme.

(Kjøbenhavn d. 8de November 1594) Christian IV. m. m. „Vor Gunst tilforn. Viid, eftersom Vi nogen Tid siden forleden naadigst haver skrevet Dig til om Hellig tre Kongers Kapel udi Roskilde-Domkirke, som var meget bygfældig og brøstholden, at Du den med det allerførste skulde lade igjen forfærdige og forbygge, og Du nu underdanigst lader give tilkjende, at samme Kapel besværligen kan igjen forfærdiges og siden holdes ved Hævd og Magt enten med Tag eller udi andre Maader, med mindre at den øverste Hvælving maatte aftages og igjen lægges med Bjælker og Loft; da, paa det samme Kapel med det første maatte igjen blive forfærdiget og siden desbedre kunde holdes med Tag og anden Nødtørft ved Hævd og Bygning, bede Vi Dig og ville, at Du lader samme øverste Hvælving aftage og det igjen lader lægge med Bjælker og Loft paa de bedste Maader forvaret og forne Bygning paa forne Kapel med det allerførste skee kan lader færdig gjøre. Dermed" m. m.

Den Forandring med den øverste Hvælving, som det i sidstnævnte Kongebrev blev tilladt Tyge Brahe at foretage, kom ikke istand, da han efter halvtredie Aars Forløb faldt i Unaade, mistede alle sine Forlehninger og forlod Riget. Omtrent paa samme Tid, som han ankom til Rostok, erholdt (10de Juni 1597) Kongens og Kronens Bønder under Kapellet Befaling at erlægge den aarlige Landgilde og anden Rettighed til Kantsleren Christian Friis til Borreby (p), som under 14de Juni s. A. blev forlehnet med Kapellet. Ved Kongebrev (Kbhvn. 8de Oktober 1597) fik Frederik Godske og Holger Gagge Befa-

(p) Danske Magazin II. S. 325. Chr. Friis's Forlehningsbrev paa Kapellet er af 14de Juni s. A. Under 12te Juni 1596 havde Kongen begjæret af Roskilde-Kapitel, at Chr. Friis maatte erholde S. Laurentii Kapel, som endnu var ledigt efter Niels Kaas (Sjæl. Tegn.).

ling „at skulle granske og forfare, hvorledes Hans Maj. og Kronens Kapel udi Roskilde er ved Magt holden, som Hs. Maj. Christian Friis Kantsleren naadigst haver med forlehnet, saa og lade registere hvis Inventarium og Boskab, som der kan findes, og det klarligen give fra dennem beskrevet, som de ville antsvaret og være bekjendt" (Sjælandske Tegnelser Nr. 19).

Saaledes var det ikke umiddelbart efter Reformationen, men først 60 Aar efter dette Tidspunkt, at Kapellet blev en Forlehning for de kongelige Kantslere. Efter Chr. Friis's Død d. 29de Juli 1616 blev Kantsleren Hr. Chr. Friis til Kragerup d. 8de Januar 1617 forlehnet med Kapellet, som efter Dennes Død d. 1ste Oktober 1639 kom til Eftermanden i Embedet, Hr. Christen Thomesen (Sehested), ved Forlehningsbrev af 1ste Mai 1640. Efter Dennes Død d. 5te August 1657 erholdt Peder Reedtz til Tygestrup (som i Slutningen af Oktober 1660 blev Kantsler) denne Forlehning d. 22de November sidstn. A. Allerede inden hans Død blev Kapellet i A. 1670 udlagt til Ryttergods (q). Enkelte Forandringer synes i dette Tidsrum at være foretagne med det Kapellet ved Stiftelsen tillagte Gods (r).

De til enkelte Altere i Kapellet henlagte Præbender bleve, Tid efter anden, forundte en og anden Embedsmand som personlige Emolumenter eller forenedes med visse Embeder (s).

Til Hellig-Trefoldigheds Alter valgtes Søren Olsen d. 14de Januar 1558 efter Hr. Ole Vindts Død og bekræftedes af Kongen paa Livstid (t). Siden blev det lagt til Universitetet (u).

Til St. Annes Alter nævnes Frederik Knoff, Søn af Frederik den Andens Hofpræst, Christopher Knoff, som Vikar ved Aarene 1585, 1598 og 1601 (v). Det blev siden lagt til det juridiske Professorat ved Universitetet (x).

(q) J. Bircherods Samling om Roskilde-Kapitel i Suhms Saml. til den danske Hist. I. 3. S. 109.

(r) Saaledes lod Frederik II. annamme fra Kapellet noget af dets Gods i Wirøe og Sørupe, „udi vor Frede-Jagt liggendes", hvorimod han lod udlægge til Kapellet i Somme-Herred Gudensøegaard med 9 Gaardsæder, i Løve-Herred i Gierslöff 3 Gaarde, i Ryge een Gaard, i Hallensløff 4 Gaarde. Den, som var forlehnet med Kapellet, skulde have frit Fiskeri i Gudenso-Søer (7de Juni 1563; Reg. o. a. Lande Nr. 8). I Wolfs Encomion regni Daniæ S. 456 hedder det, „at Godset til dette Kapel er et meget godt Præbende paa 12 Læster Korn og 4 Pund, som 63 Bønder med anden Herlighed yder og giver". Ifølge Behrmanns Roskilde-Domk. Beskr. S. 45 vare Kapellets aarlige Indtægter 1023 Tønder 1 Sk. 2½ Otting.

(s) Behrmann S. 43. 45.

(t) Statuta Capit. Roskild. i *Scr. rer. Dan.* VI. p. 603.

(u) Suhms Samlinger I. 3. S. 118.

(v) D. 7de Mai 1585 underskrev en Peder Iversen Statuterne paa hans Vegne; *Scr. rer. Dan.* VI. p. 604.

(x) Suhms Saml. a. St. S. 117.

Til St. Johannes Evangelists Alter nævnes d. 25de 1577 November den kongelige Kapelmester, Arnold de Fine, som „Ejere" eller Vikar (y). 1640 efter Dynis Christensens Død blev det lagt til Universitetets Kobberstikker (Formschnider) (z).

IV.

Kapellets Forbindelse med det af Christian den Første stiftede Broderskab; Elephantordenens formeentlige Oprindelse fra dette.

Tidligere end Kapellet havde Christian den Første allerede stiftet et Broderskab for Personer af begge Kjøn, hvoraf, foruden han selv og Dronningen, mange fyrstelige og adelige Personer vare Medlemmer. Det karakteriseres af en nyere Historieforsker som „et højere Broderskab, oprettet i Ideen af et ved Religionen helliget Familie-, Venskabs- og Velvillies-Samfund, repræsenteret ved et udvortes Mærke eller Dekoration" (æ). Da dette Broderskab allerførst omtales under Kongens Ophold i Stokholm i Aaret 1457, kan det muligen være stiftet i Anledning af hans svenske Kroning i dette Aar, skjøndt visse Udtryk i de opbevarede Medlemsdiplomer ogsaa kunne vise hen til et ældre Tidspunkt (ö).

Dette Broderskab blev sat i Forbindelse med det senere stiftede kongelige Kapel (a), hvis øverste Etage, i Benævnelsen Riddersal, endnu bevarer Erindringen om hiin Forbindelse. I Stiftelsesbrevet af 1464 forekommer herom Følgende: „Item skal bedes i for^e Kapelle .... for Os, vor kjære Huusfrue og Børn, vore Forældre og Efterkommere, for Konning Christopher, Markgreve Hans, Hertug Alf (b) og for alle dem, som vort Sel-

(y) Han var blandt de formedelst Religionsforfølgelsen her indvandrede Nederlændere; Zwergius's Sjæl. Clerisi S. 474.

(z) S. R. D. VI. p. 605; Suhms Samlinger a. St. S. 118. Consistorium antog til „Formstiicher" Hans Andresen Griis ved Bestallingsbrev af 21de December 1640. Om hans Arbeider s. Suhms Nye Saml. IV. 1. S. 51 (hvor han kaldes Hans Andreas Greys) og Weinwichs Malerkunstens Historie S. 79.

(æ) Engelstofts Rec. af Schlegels Statsret i Maanedsskrift f. Litt. I. S. 575.

(ö) Jfr. Langebeks Jubeltale 1749. S. 102.

(a) Det er altsaa ved en Feiltagelse, at Pavebullen af 1478 (Suhms Saml. I. 1. S. 68) nævner Kapellet som ældre end Broderskabet.

(b) Markgreve Hans var Dronningens Fader, Johan Alchymista af Brandenborg, og Hertug Alf Kongens Morbroder, Adolph, Hertug af Slesvig og Greve af Holsten.

skab bære og baaret have, og thi have Vi med forne vor kjære Huusfrue efter vort menige Raads Raad saa skikket, at, naar Nogen doer og afgaaer, som vort Selskab bær eller baaret haver, da skal forne Selskab sendes og komme til forne Kapelle (c) og fem rhinske Gyldene med (d), som hver, som Selskabet bær, skal pligtig være at give did i sit Testament til Guds Tjeneste og Kapellens Oppeholde, og skal forne Selskab og fem rhinske Gyldene antvordes vor Kapellan, Kannik i forne Kapelle, og han skal da strax lade holde en høitidelig Begjængelse med Vigiliis og Sjælemesse i høie Chor og give da tre rhinske Gyldene, skifte skullendes mellem dem, som i Chor og i Guds Tjeneste, ere efter gammel Sædvane, og da skal bedes for Os, vor kjære Huusfrue og Børn og for ham, som da døder er og begjænges, og for alle Andre, som før er rørt. Item den fjerde Gylden skal skiftes besynderlige blandt fattigt Folk og den femte med Selskabet skal nedlægges til Kapellens Bygning og Nytte og deraf skal han gjøre Regnskab for Bispen og To af Kapitel, naar Behov gjeres, som fremdeles skulle undervise Os og vore Efterkommere al Leilighed derom. Item, ville Vi eller vore Efterkommere have nogre ud af Selskabene, da skulle Vi des Magt have, dog saa, at Vi igjen nedlægge fuldt Værd, Guld, Sølv og Penninge, før Vi det udtage". Ti Aar efter Kapellets Indvielse, under Christian den Førstes Ophold i Rom, stadfæstede Pave Sixtus den Fjerde ved særskilte Buller saavel Kapellets som Broderskabets Stiftelse (e).

I Pave Pius den Andens første Stadfæstelsesbulle for Kapellet af 1462 forekommer Broderskabet udtrykkeligen som en ny Institution (f); der findes intet Spor af nogen ældre, som det kan have været Kongens Hensigt ved denne Leilighed atter at kalde tillive. Derimod er det ikke usandsynligt, at han kan have havt et eller andet fremmed Forbillede for Øie. Selv var han desuden, tilligemed Dronningen, Medlem af flere Gilder (g); og dette Broderskab som flere lignende kunde i visse Henseender ogsaa henregnes blandt disse Samfund.

(c) Dette gjentages i Ove Bildes Brev (Münters Danske Ridderordener S. 113).

(d) Tilligemed den Afdødes adelige Vaaben og Navns Underskrift, tilføies i Pavens Tilladelse for Broderskabet at vælge sig en egen Skriftefader m. m. 1474; Suhms Saml. I. 1. S. 66.

(e) Suhms Saml. I. 1. S. 60 fg.

(f) De novo instituerit. Her er altsaa ikke Tale om Fornyelse, som Münter (Danske Ridderordeners Oprindelse S. 52 og Kirchengesch. von Dänem. u Norw. II. S. 913) antager. Om Kapellet siges ogsaa i Stiftelsesbrevet, at det var bygt af Ny, og Stadfæstelsesbullen 1474 (Suhms Saml. I. 1. S. 60) kalder det *de novo* erecta ecclesia s. capella. Udtrykkene i Stiftelsesbrevet om dem, som vort Selskab bære eller baaret have, bevise ikke, at Broderskabet skulde være ældre end Christian I., men vel, at det i A. 1464 allerede var 7 Aar gammelt. I Magnum Chronicon Belgicum (*Pistorii* Scr. rer. Germ. III. p. 142) siges Tempelordenen at være *de novo* institutus 1118.

(g) F. Er. af Calendet i Münsterdorf; Westphalens Monum. I. col. 1799; Geuss, Beyträge z. Kirchengesch. u. Alterthumskunde S. 132. En gammel Fortegnelse over Medlemmer af St. Knuds-

I Stiftelsesbrevet nævnes ikke Broderskabet som saadant; det betegnes kun ved dem, „som vort Selskab bære og baaret have". Men i Stadfæstelsesbullen og andre Pavebuller i samme Anledning forekommer confratria, confraternitas og i et andet officielt Brev fraternitas, som latinske Udtryk for et og samme Begreb. Dets gudelige Virksomhed ved Kirketjeneste, Faste m. m. kjendes vel ikke fuldstændigen, men kan, i det Væsentlige, antages at have været den samme, som andre lignende Samfunds, f. Ex. den engelske Hosebaandsog det gyldne Skinds Orden. Overhovedet synes den uforberedte Maade, hvorpaa Stiftelsesbrevet omtaler Broderskabet, at forudsætte Tilværelsen af et tidligere Aktstykke angaaende dets Stiftelse samt af særegne Statuter for dette, hvilket Alt dog — mærkeligt nok — for længe siden er forsvundet (h).

Af de forhaandenværende Dokumenter fremgaaer imidlertid, at Medlemmernes Antal, i det ringeste i A. 1474, har været bestemt til 50 og at Disse havde pavelig Tilladelse til at vælge sig en egen Skriftefader, uden Tvivl Domprovsten i Roskilde, hvem den udvalgte Konge, Christian (den Anden), i A. 1508 forundte et Embedsvaaben med en Elephant i Skjoldet (i).

Broderskabets Medlemmer havde en særegen Dekoration, nemlig en Kjæde til at bære om Halsen (k); den nævnes senere udtrykkeligen som et Ordenstegn (l) og forekommer saa-

---

gildet i Kallundborg fra Begyndelsen af det 16de Aarh. nævner Kongerne, Valdemar og Oluf, Dronning Margareta og Kong Christiern, formodentligen Christian I.

(h) I Pavebullerne nævnes de til Broderskabets Stiftelse hørende capitula & ordinationes; Suhms Saml. I. 1. S. 63. 65. 68. I et Brev af 1457 omtales det Løfte, de Nyoptagne skulde aflægge „de observandis *institutis*, ad illam fraternitatem decretis"; Sammest. I. 3. S. 100; *Scr. rer. Dan.* VIII. p. 337. Følgende Sted i Ove Bildes Brev synes at indeholde Reminiscentser af de tabte Ordens-Statuter: „Have vi og hørt, at alle de, som vilde være udi samme Orden, skulde være pligtige nogen Tjeneste at gjøre den allermægtigste Gud med nogen Almisse-Gjerninger og Læsning, hans Død og Pine til Ihukommelse, og med nogle flere Artikler, som os ikke nu kan drages til Minde, besynderlig udi de Dage, de paa dennem fornte Selskab bære vilde". Skulde ikke Kongens Andragende (insinuatio) til Paven om Broderskabets Stiftelse, som omtales i Stadfæstelsesbullen af 1462, endnu kunne opdages i det pavelige Archiv? I Resens utrykte Beskrivelse over Eleph.-Ordenen cap. 5 siges, at Pavebrevene om Kapellet først fandtes i Kapitlets Gjemme i Roskilde, men nu bevares, efter Kongens Villie, „i Rigens Archivo i en Lade, dertil gjort"; jfr. J. Birchcrods Breviarium equestre, p. 49.

(i) Münter, Ridderord. Oprindelse S. 34. 111; jfr. Suhms Samlinger I. 3. S. 104.

(k) *Torques* — qua regales humeros pro candore magnificentiæ et in specimen justitiæ circumcingere soliti sumus — — privatc & publice deferenda; Suhms Saml. I. 3. S. 101; *Scr. rer. Dan.* VIII. p. 389. Heri lignede Broderskabet ogsaa et Gilde; thi til Gilderne hørte sædvanligen visse Gildetegn eller Smykker; jfr. Tibell, Seraphimerordens Historia. S. 51.

(l) *Torques* in *signum* confraternitatis; *Torques* pro *insigni* confraternitatis; Suhms Saml. I. 1 S. 66. 68.

vel i Stiftelsesbrevet som i et Pavebrev under Benævnelsen Selskab (m). Men intet samtidigt Aktstykke eller Kunstværk lærer os nærmere at kjende denne Kjædes Form og Beskaffenhed (n). Først henved hundrede Aar efter Stiftelsen meddeelte Ove Bildes bekjendte Brev til Kantsleren Joh. Friis (o) følgende Oplysning derom: „Den Tid gammel K. Christian var til Rom, da gav Pave Sixtus den Fjerde hannem og hans Afkom Konninger udi Danmark, et Orden in memoriam passionis Domini Salvatoris nostri til den christelig og mærkelig Fundats, K. Christian havde stiftet, funderet og gjort udi Roskilde-Domkirke med hans

---

(m) *Torques* sub vocabulo *societatis*; sammest. S. 67. Ordet Selskab, i Betydning af Broderskabs- eller Ordenstegn, forekommer saavel i et Brev fra Erik Walkendorf (1515), hvorom mere i det Følgende, som i O. Bildes Brev; i Sverrig kaldtes det 1470 Sølffkap (Werlauff, Monum. over K. Hans S. 14). Det er formodentlig laant fra det tydske Sprog: „Ein jeglicher, der in der Gesellschaft ist, soll die Gesellschaft tragen", hedder det i Statuterne for en Orden, som nedenfor nærmere vil blive omtalt. Den franske St. Michaels Orden, som Frederik I. havde modtaget, kaldtes Gesellschop; Nye Danske Mag VI. S. 66. At Ordenstegnet selv kaldtes Selskab, Gesellschaft, var ikke besynderligere end at Hosebaands-ordenens Vaabenkonge kaldes *the garter* og det gyldne Skinds *Toison d'or*. Mærkeligt, at denne Betydning af det latinske, svenske og tydske Ord savnes baade hos Ducange, Ihre, Wachter og Adelung.

(n) Navnligen ikke formeentlige gamle Portraiter af Christian I., hvoraf et skal existere i en Kirke i Florents (Monum. over K. Hans og Dronn. Christine S. 16) og et Freskomaleri i Hospitio di S. Spiritu i Rom, hvor han forestilles med en Guldkjæde om Halsen, der falder ned paa Brystet og Ryggen (Meddelelse af Assistent Herbst ved Museum for nordiske Oldsager).

(o) O. Bilde var født adskillige Aar for Christian d. 1stes Dødsaar 1481 (Nye Danske Magazin I. S. 197); hans Broder, Eske B., som levede, da Brevet blev skrevet, døde 1552; O. B. kan altsaa letteligen have bevaret Traditioner om Broderskabet. Til at ansee det for uægte er der ingen Grund, (Mon. over K. Hans, S. 14) saa meget mindre som det var kjendt allerede i Slutningen af det 16de Aarhundrede, hvilket erfares af en Kopi deraf i et Bind historiske Miscellanea af A. S. Vedel blandt Univ. Bibl. Mss. Addit. Nr. 122, 4to (C. F. Wegener om Vedel S. 49) med Overskrift (med Vedels Haand?): „Om den danske Orden". Efter denne, uden Tvivl ældste, Afskrift kunne følgende Feil rettes i den første Udgave i Dänische Bibliothek II. S. 106, der igjen er aftrykt hos Münter S. 112—14. Münter S. 112 L. 5: die Selskab l. det Selskab; S. 113 L. 9: wid hans Kapel l. met hans Kapel; L. 22: Aflader, Friheder l. Aflads-frihed; L. 3 f. n.: giver l. gives; S. 114 L. 2: will l. vel, Lin. 8: ser Billie l. stor Villie; L. 12: Barne Venner l. baarne Venner; L. 13: will l. vel; L. 15: deres Selskab forgyldt l. samme forgyldte Selskab; L. 8 f. n.: bielder l buller; besigle l. besiglet; sidste Lin.: Udskrift l. Vidisser. Det fortjener at bemærkes, at en Adelsmand, Olivier de la Marche, som havde tjent ved den burgundiske Hertug Philip den Godes Hof, i en Alder af 76 Aar paa lignende Maade meddeelte Kong Philip af Kastilien, i en udførlig Memorial, Underretning om det gyldne Skinds Oprindelse og ældste Historie. J. Chifflet, Kurtzgefaßte Historie des Toison-Ordens, Nürnb. 1741, S. 16.

Kapel, og at han maatte tage udi samme Orden Herrer og Fyrster, Riddere, gode Mænd, Fruer og Jomfruer, som af Adel vare komne og det begjærendes (p) var udi samme Orden at være, og at de, som udi samme Orden vare, maatte og skulde bære et Selskab, som var gjort udi Liguelse efter Elephantdyr, og et Spegel under udi samme Selskab udi Liguelse med en blodige Tornekrone og tre blodige Nagler in honorem et memoriam passionis Domini Jesu Christi Salvatoris nostri". O. B. har altsaa ikke kjendt nogen Uddelelse af disse Ordens-Kjæder, ældre end A. 1474. Naar han forøvrigt tilføjer, at han fra sin Barndom kunde mindes, „at mange gode Mænd, som Riddere vare, droge og bare samme forgyldte Selskab og de andre gode Mænd, som ikke vare Riddere, drog og bare deres Selskab uforgyldt", da bestyrkes dette af en Yttring, der forekommer i et Medlemsdiplom af Christian den Første (q), og leder til den Slutning, at ogsaa dette Broderskab har havt forskjellige Grader og disse igien forskiellige Ordenstegn (r).

Skulde Medlemmerne end ikke have naaet det bestemte Antal af 50, er det dog mærkeligt, at vi ikke kjende Navnet paa nogen eneste Nordbo, som under Christian den Første selv var optaget i Broderskabet, og blandt de Udlændinge, hvorom det med Vished vides, kun Italienere (s). Antallet af disse kan forøges med endnu Een, som i Italien modtog Ordenstegnet eller

(p) Exempler paa, at Ordenen kunde begjæres, forekomme i Christian IIs Tid (s. nedenfor). Ogsaa den samtidige brandenbergske Svanorden tildeeltes efter Ansøgning; s. Statuterne § 17 i J. D. Koelers Afh.- (som nærmere vil blive omtalt) S. 10. 15.

(q) Suhms Saml. I. 3. S. 101; *Scr. rer. Dan.* VII p. 392.

(r) Münter, Danske Ridderordener S. 70. I det af Greve Adolph V. af Cleve og Mark A 1393 stiftede »Gesellschap van den Rosenkrantz« skulde ethvert Medlem daglig bære enten en Guld- eller Sølv-Rosenkrands, »malck nae syner Staet«; v. Steinen, Westphälische Geschichte I. Th. 1. Abth. S. 280.

(s) Suhms Saml. I. 3. S. 100—2; *Scr. rer. Dan.* VIII. p. 432; Münter, Danske Ridderordener S. 73—74. Paa sin italienske Reise 1474 gav Kongen »der Marggräffin (von Mantua) seine güldene Gesellschafft«; Petersen, Holst. Chronik S. 126; Hamelmann, Oldenb. Chronik S. 209 (der Marggräffinnen). Naar Hvitfeldt II. S. 943 nævner Markgreven, maa det være en Misforstaaelse af foranførte Steder eller en Trykfeil; jfr. Langebeks Jubeltale S. 107. De Ridderslag, Kongen ved andre Leiligheder uddeelte paa denne Reise, vedkom ikke Broderskabet; Hvitfeldt II. S. 942—43; Schlegels Samml. II. 4. S. 29. Om et Portrait af en nederlandsk Greve van Meegen, som havde været i Danmark, med en Guldkjæde af Elephanter, en Elephant nedenunder og Aarstallet 1480 s. K. Hans's Mon. i Odense S. 16, udaf P. Resens utrykte Beskrivelse af Elephantordenen. Formodentlig var denne den samme Comes de Meghen, der blandt Carl den Dristiges øvrige Raader i Neuss d. 29de Nov. 1474 underskrev en Overeenskomst mellem Hertugen og Greve Gerhard af Oldenborg, da denne gik i Hertugens Tjeneste; Hamelmanns Oldenb. Chronik S. 277. Meghen (Megen, Megheim) var eller er et Grevskab i hollandsk Brabant.

Selskabet af Kongens egen Haand og som et utrykt Skrift af A. S. Vedel (¹) lærer os at kjende. Om denne Ridders Personlighed har vel intet Nærmere kunnet opdages; men Vedels Beretning indeholder saa megen Detail, at han maa antages at have fulgt en nu tabt Hjemmel, og er i flere Henseender saa interessant, at den fortjener at meddeles med hans egne Ord.

„Da Kongen foer tilbage igjen (fra Rom) og kom til en Stad i Valland, kaldes Mantua, da kom der en af Keiserens gode Mænd til hannem, som heed Philippus Nonolonius, og gjorde hannem denne Orats til Ære paa Latin som herefter følger, i Margrevens og mange Hertugers og Grevers, Bispers og Prælaters, Ridderes og Riddermændsmænds og i andre mange Fleres Nærværelse, som hos Kongen var". Som Tilstedeværende nævnes „Margreven af Mantua, Hertugen af Mediolan og andre flere ædelig Hertuger og Grever, som have nu fulgt den ædelig Konge fra Rom, som er Hertug Mogens af Mickelborgh, Hertug af Brunsvig, Hertug Hans af Sassen, Greve Gert (af) Oldenborg, Greve Jakob af Rupin og desligeste alle værdige Bisper og Prælater og andre Borgere og Klærke".

I den vidtløftige Tale, der især dvæler ved de gamle „danske" (østgothiske) Kongers Bedrifter i Italien, forekommer blandt andet Følgende:

„Andre Konger, Herrer, Fyrster, de førte hid deres Skjolde, Ørne og falske Orme og Bjørne, men Du, som est Jesu Christi Ridder og Tjener, Du førte hid i dine Vaaben Jesu Christi Kors og tre stumpede Nagle, som han var slagen gjennem Hænder og Fødder med. Du førte hid paa din og din Tolkes Klædebon de Ord, som den gode Ridder sagde under Korset Langfredag, saa lydendes: Sandelig var denne Mand Guds levendes Søn"..... „Endog at jeg haver i mange Aar faret i mange Strider, Orlog og Krig og faaet der stor Priis og Ære med Sværd og Glavind, da haver jeg ikke alligevel fanget derfore nogen særdeles Navn eller Titel, at jeg kunde have en evig Ihukommelse efter min Død, dog at jeg er født og kommet af gammelt Ridderskab her i Valland. Derfor beder jeg dig, o vældige Konge! at Du vilt endnu værdes til at slaae mig til Ridder med dit ædelig blanke Sværd og beprydе mig siden med din Gave og skinnende Guldskind (²) som Sædvane er; da fanger Du derfor evindelig Priis og Ære. Der han havde dette sagt, da slog Kong Christiern hannem til Ridder og gav hannem en deilig Selskaff af Guld".

Angaaende Broderskabets Vedligeholdelse under Kong Hans meddeler O. Bilde Følgende: „Droge og bar vor Konning Hans forn^te Selskab altid til sin Dødsdag og (i) alle høitidelige Dage og Værtskaber og holdt samme Selskab udi stor Ære og Værdighed, som Mangen nu vel vitterligt er, og tog K. Hans udi samme Orden og Broderskab med

(¹) Danske Krønike fra Saxonis Tid indtil Kong Christian den Første. (Gl. kongel. Manuskript-Samling Nr. 828. Fol.)

(²) Dette Ord er utydeligt i Haandskriftet.

sig gamle Konning Henrik af Engelland og Kongen af Skotland, hans Søsterson, og sendte dennem baade foru^te^ Selskab, hvilke som og holdte samme Orden og Broderskab og Confoederats med hannem til deres Dødedag med stor Villie, Venskab og Kjærlighed. Item gav K. Hans mange Herrers og Fyrsters Sendebud samme Selskab, som han slog til Ridder, og sammeledes mange af Danmarks Raad og Adel, desligeste Fruer og Jomfruer baade af vores Slægt og baarne Venner og andre Flere udi Riget". Ved den gamle Kong Henrik af England forstaaes Henrik den Syvende, saa kaldet til Adskillelse fra Sønnen Henrik den Ottende (v); Kongen af Skotland, Kong Hans's Søsterson, var Jacob den Fjerde (1488—1513). Blandt de „mange af Danmarks Raad og Adel, desligeste Fruer og Jomfruer", som K. Hans havde tildeelt sit Selskab, kjendes Ingen af Navn (x). Derimod kan til denne Konge henføres det første Monumentalbeviis for Elephanten som Broderskabets oprindelige Ordenstegn. Paa det Steen-Epitaphium, der betegnede hans Hvilested i Graabrødrekirken i Odense og nu er opstillet i St. Knuds Kirke sammesteds, vises nemlig Kongen med et bredt Baand om Halsen, hvorpaa en Kjæde, sammensat af taarnede Elephanter og Figurer, der ligne Sporer, og under denne to Medailloner; i den øverste og største Maria med Barnet over Halvmaanen, i den nederste og mindste Christi tre Nagler (y).

Uagtet O. Bilde ved denne Leilighed ikke nævner Christian den Anden, haves dog fra andre Kilder sikker Hjemmel for, at ogsaa denne Konge har uddeelt Ordenstegn eller de saakaldte

---

(v) I en Traktat mellem Henrik VII. og Kong Hans af 6te August 1489 (*Rymer* Foedera XII. p. 374) kalder hiin denne *confrater*, hvilket Mr. Petrie (Keeper of the Records in the tower of London) i et Brev til Grev Spencer (16de Okt. 1822), i Anledning af en Forespørgsel fra Biskop Münter, formodede at have havt Hensyn til det danske Broderskab. Men da K. Hans i en Traktat af 20de Jan. 1490 kalder den engelske Konge blot *frater* noster charissimus og da han selv først efter 1491—92 blev Ridder af Hosebaandsordenen (*Beltz*, Memorial of the order of the garter, London 1841. p. CLXIX), har hiint confrater uden Tvivl blot været et Høflighedsudtryk.

(x) Om et Portrait af Hr. Dirch van Leynden (1494) med en Kjæde af Elephanter og Taarne og nedenunder en Elephant med Taarndække, hvorpaa et D (Dania?), hvilket Portrait Klevenfeldt urigtigen ansaae for ægte (Suhms Saml. I. 1. S. 51), s. Monument over K. Hans S. 15; jfr. Münter, Danske Ridderordener S. 75. En Guldmedaillon med Mariebilledet paa den ene og en Elephant paa den anden Side, i Kansler Friis's Eje, kan muligen have hørt til en saadan Broderskabs-Kjæde; Mon. over K Hans S. 16; jfr. Bircherod, Breviarium equestre p. 75.

(y) Mon. over K. Hans S. 13; Mumme, St Knuds Kirke i Odense S. 185. Paa ingen af de øvrige virkelige eller formeentlige Forestillinger af K. Hans forekommer Elephantkjæden; Monum. over ham S. 17. I et Haandskrift om Elephantordenen (Nye kgl. Saml. Nr. 1427. 4to) beretter Hertzholm, at „Kong Hans førte en Guldkiede med kronede halve Portraiter runden om Kiæden, dessen reliquias jeg selv haver havt, som udi den store mig overfaldne Ildebrand forbrændte".

Selskaber. Saaledes tilskrev Erik Walkendorf (Helsingør, Onsdagen næst efter S. Marcelli Ep. Dag ɔ: 17de Jan. 1515) Kongen Følgende: ....„Item kerestæ nadige herræ bliffuer meg forstacket pa reysen (dersom jeg skulde døe paa Reisen), Tha beder Jeg ether nade, ati willæ rammæ myn broders Hennings bestæ; ether nade finder hannom willig, nyttig oc tro effter ether nades sind. Och at ether nade will werdes sende hannom ith aff ethers nades selsskaff met en aff ethers nades smosweunæ eller drengæ: kan thet swo falle sig, tager hannom i rodet; thet er ether nades beste fore mangæ sager skyld" ꝛc. (Orig. i Geh.-Archivet). Henning Walkendorf, hvis Søn var den berømte Christopher W. til Glorup, bliver altsaa den eneste navngivne danske Adelsmand, som synes at have modtaget denne Dekoration. Ligesom K. Hans havde givet „mange Herrers og Fyrsters Sendebud samme Selskab", saaledes maa ogsaa Christian den Anden dermed have benaadet en fransk Gesandt i Aaret 1518 (z). At denne Konge, selv i sin Landsflygtighed, har tildeelt Enkelte, navnligen sin Vice-Kantsler, Cornelius Scepper, denne Orden, kan sluttes af følgende Yttringer i Breve fra en af Kongens Fortrolige, Melchior de Germania (æ):

„Mechlen V daagen Juli anno &c. XXIX.

Som ethers Kongl. Ma^t skrifuer meg tiil: och begerer ath wiidhe om herr Cornelius skrifuer om nogen anden deel ethers Kong. Ma^t skulle hafue lofuet hannem: en ether Kongl. nadis selschab ꝛc. keriste nadigste herre ieg fornommer ey andet en thet same: och vare han af alt syt hierthe begerendes som ieg kan formercke han kunde fange thet medt seeg tiil Spanien: men efter thy thet ey kan blifue redhe (færdigt) for en han faar (reiser) tyckes meg godh were: ath ether Kongl. Ma^t skrefue eller budhe hannem tiil och lofuede hannem at wele andworde ... em han begerede eller wille gifue Kongl. Ma^t tiil kiende: och giffue hannem bref for han foer afftedt tiil Spanien: thet tiickte meg (som ether Kongl. Ma^t troo thiener then gerne wille see: same ethers Ma^{ts} riget (til) gaing [Gavn?] och ære) skulle møget hielpe tiil han ware deste vlittiger vthy ether Kongl. Ma^{ts} Ærende".

„Mechlen then XXVI augusti anno &c. XXIX.

....Idermehr verdus ether Kongl. Ma^t at wiide, at her Cornelius skref meg tiil fran andwerppen foer han foer tiil Zelande: ath hannom forundrede therpaa: ath ether Kongl. Ma^t saagde hannom ynthet af syn orden eller seelschab: ether nade hadde ladit hannom sie tiil medt meg och siiden ether Kongl. Ma^t och sielfuen(r) muudtlick here y mechlen: y ether Ma^{ts} herberge hafuer lofuet hannom: och baadh han meg forthy at gifue Ether nade tiil kiende Ether Kong: wille verdus tiil och forsee hannom ther medt af synderligh nade" (ö).

(z) Nye Danske Mag. V. S. 55, Monum. over K. Hans S. 13.

(æ) Af de mündhenske Dokumenter i Stokholm meddeelt af Mag. Allen.

(ö) At C. Scepper virkelig maa have erholdt den kongelige Orden, lærer Indskriften paa hans Grav-Monument i Kirken i Landsbyen Eecke (endnu hans Efterkommeres Besiddelse) i Østflandern midt

Endelig er det ikke usandsynligt, at Kongen har meddeelt sin troe Tilhænger Borgermester Hans Mikkelsen Riddenværdighed eller, uden Tvivl, den her omtalte Orden (a).

Under de følgende Konger maa Broderskabet, som en katholsk Institution, antages at være, om ikke udtrykkeligen, saa dog stiltiende ophævet og Ordenstegnet ikke længere uddeelt (b). Dog er det et Spørgsmaal, om ikke Institutionens Fornyelse, i en tidsparende Form, kan have været paatænkt under Christian den Tredie og O. Bildes Svar paa Kantslerens Forespørgsel om det gamle Broderskab og dets Smykke netop derved foranlediget. I Aaret 1544 (Flensborg-Slot, So. Johannis Bapt. Dag) sendte nemlig Kongen til Statholderen paa Kjøbenhavns Slot Hr. Eske Bilde „en vore Giølden, bedendes og begjærendes, at I antvorder høibaarne Fyrstes Regentens udi Skotland, Ambatzat samme Giølden, bedendes hannem, at han for vore Skyld vilde drage samme Giølden, og, dersom forne Ambazat ere draget til Helsingøre, at I da strax sende hannem den did, og, ere han bort draget, at I da forvarer den til vore Tilkomst“ (c). Kan ikke et saadant Giølden have været identisk med de tidligere saakaldte Selskaber? I hvert Tilfælde maa det have været forskjelligt fra de Guldkjeder med Portraiter, som Kongerne ellers plejede at skjænke til fremmede Gesandter. Men forøvrigt

imellem Gent og Oudenarde, hvor han siges: „a Christiano II., Daniæ, Nortvegiæ ac Sueciæ rege, Vice-Cancellarii dignitate, *regii ordinis torque* et ditionis Zempelandiæ (Jemptelandiæ) dominatu cohonestatus”. Denne Gravskrift er meddeelt i Note sur quelques particularités relatives á *Corn. Scepperus* par *De Smet*, i *Bulletin de l'Acad. roy. des Sciences de Bruxelles*, 1843 No. 7, p. 73. At Scepper 1529 blev forlehnet med Jemteland, erfares af Saml. til det norske Folks Sprog og Historie I. S. 52.

(a) „Til det kjætterlige, uchristelige og ubesindige Brev, som den ubeskjæmmede Kjættere Hans Mikkelsen af Malmø lod udgaae med det nye Testamente“ (af Poul Eliæsen). Rostok 1527. 4to. fol. 3: „Dog dit Navn er vide nok ført, om du havde end hverken skrevet det Brev eller udsæt S. Pauli Epistler; men vi havde da ikke vidst, at Du wasth(!) bleven Ridder, uden Konning Christiern havde sat et stort D for dit Navn“. — I Randen: „Hans Mikkelsen er slagen til Ridder“. — fol. 1,: „Troer Du Hans Mikkelsen, at der ikke er saa vise og lærde Mænd i disse forskrevne Riger og Land, som Du kan være, i hvor Du est nu baade Konning Christierns Raad og Stadholdere, Ridder til med, og meer, naar Gud vil“? — fol. N. 5: „Du formener, at Konning Christiern sidder endnu i Hoved og Hjerte paa Mange, og fordi vilde Du skynde dennem ydermere i samme Mening, at en Part af dennem kunde blive Riddere med Dig, paa det eder nye Adel maatte forøges“.

(b) O. Sperling (Antiqvariske Collectanea, i den gl. kgl. Mskt.-Samling. Fol. Tom. II. fol. 89) antager, at det roskildske Broderskab er ophørt fra A. 1536; jfr. Klevenfeldt i Suhms Saml. I. 1. S. 51. Ogsaa den samtidige brandenborgske Svane-Orden ophørte efter Reformationen.

(c) Orig. i Geheime-Archivet. Om Gesandten Johan Hay og hans Ærende her s. Krags Christian III. I. S. 271.

forekommer Elephanten hverken paa Mynter, Portraiter eller andre Mindesmærker fra denne Konges eller hans Faders (d) Tid; heller ikke paa deres Monumenter i Slesvigs og Roskildes Domkirker.

Det bliver altsaa først under Frederik den Anden, at sikkre Spor forekomme til et Æresstegn eller en Hofdekoration, som tillige kaldtes en dansk Orden (ordo danicus) (e) og som under de to følgende Konger modtog flere Forandringer. Uagtet nu det roskildske Broderskab dengang ei længere existerede, kunne muligen dog traditionelle Erindringer have bestemt Kongen til, i denne Anledning, netop at vælge dets gamle Symbol — Elephanten (f).

Det kan vel forekomme besynderligt, at danske Lærde allerede i det 17de Aarhundredes første Halvdeel savnede en nærmere Kundskab om Elephantordenens Oprindelse; men det maa tillige bemærkes, at Ingen af disse havde offret denne Gjenstand en dybere Undersøgelse; Ingen af dem kjendte eller lagde Mærke til de foranførte monumentale og diplomatiske Kjendsgjerninger; disse havde endog selv undgaaet dem i det forrige Aarhundrede, der vare fortrolige med den danske Specialhistorie (g). Imidlertid viste dog Sagnet hen til det oldenborgske Huses Stamfader, som Stifter af den Institution, fra hvilken Elephantordenen siden udgik, og saavel ældre som nyere Historikere have med større eller mindre Vished troet

---

(d) Dersom ikke den brede Guld-Damekjæde, hvis Led lignede Hestesko (Hoff-Iseren), blandt Frederik d. Førstes Efterladenskab kan have havt Hensyn hertil; Nye Danske Mag. VI. S. 66; jfr. Schlegels Oldenb. Kön. I. S. 177.

(e) Saaledes kaldte H. Rantzau den i et latinsk Epigram (Commentarius bellicus, Francof. 1595. p. 406), hvori han tillige omtaler Ordenen som meget gammel:

„*Ordinis danici* insignia
Turrigeri multum celebres *elephantis* honores
Tempore jam longo Danicus ordo gerit".

Jfr. Danske Magazin I. S. 354. 361.

(f) Med Hensyn hertil er følgende Beretning i H. Hamelmanns Oldenbürgische Chronik (1599) S. 428 om hvad der foregik efter Prindsesse Augustas Daab d. 26de Juni 1580 af Vigtighed: „darauf der König, als er mit andern anwesenden Fürsten und Herrn eine Bündtniss aufgerichtet, auch Grafen Johan in solchen Bundt aufgenommen, und ihme zur Zeugniss einen von Gold und Edelgestein gemachten Elephanten (welche des dänischen Bunds, gleichwie das güldene Flies des burgundischen und das Hosebendel des engelandischen, ein Zeichen ist), an einer gülden Kette hangend, mit seinem Contrafeth oder Bildniss, daran diese drey Buchstaben T. I. W. d. i. Trew ist Wildpret, geschenket". Jfr. Klevenfeldts Samling om Eleph.-Ordenen i Suhms Saml. I. 1 S. 51.; Villum Worm sammest. I. 3. S. 92. 93.

(g) Saaledes nægtede Klevenfeldt (anf. St. S. 50), at Kong Hans paa hans Gravsteen i Odense forestilles med Elephantkjæde!

at kunne tillægge et saadant Sagn historisk Hjemmel (h). Følgende Bemærkninger turde maaskee bestyrke saavel Forgjængernes som Forfatterens egne Anskuelser i denne Henseende.

Dersom Christian den Første med sit roskildske Broderskab virkelig har tilsigtet Indstiftelsen af en Ridderorden, efter den Tids Begreb, kan det i denne Henseende hverken have manglet ham paa Motiver eller Forbilleder.

Det er nemlig historisk vist, at saavel de to næstforegaaende Unionskonger som Kongens egen Morbroder, Hertug Adolph, vare optagne i fremmede Ordener. Erik af Pommern, gift med en engelsk Kongedatter, modtog i A. 1404 eller 1405 Hosebaandsordenen (i). Christopher af Bayern skal, ifølge en nyere Opdagelse, have erholdt et Ordenstegn, forestillende en Drage (k), uden Tvivl det samme som den Lindorm, den tydske Keiser Albert i A. 1439 tilsendte Hertug Adolph af Slesvig gjennem Biskop Johan af Lybek med Fuldmagt ogsaa at meddele denne Orden til nogle Navngivne af den holstenske Adel samt tillige til Borgermesterne, som det synes, og en Raadmand i Lybek (l).

(h) H. Rantzau, ovenfor Anm. (e); Hvitfeldt II. S. 943 om Christian I., „Gyldne Flus: en Elephant" (jfr. Hamelmann, anf. St.); *Ogerii* Iter danicum (1634) p. 86; Relation d'un Voyage fait en Danemarc á la suite de l'envoyè d'Angleterre, 2de Ed. Tom. II. p. 440—41; O. Sperling, Antiqvariske Collectanea, Folio, gl. kgl. Mskt.-Saml., T. II. fol. 89; Langebeks Jubeltale S. 101. 105—7; Schlegels Gesch. der Oldenb. Könige I. S. 48. 286; Samme: Samml. z. dän. Gesch. II. 1. S. 131; Suhms Danm. Hist. VIII. S. 194; Münters Kirchengeschichte Dänem. u. Norw. II. S. 915; Maanedsskrift f. Litt. I. S. 575.

(i) *G. F. Beltz*, Mem. of the order of the garter p. CLV. Mærkeligt, at Kongen først i Aaret 1421 aflagde Eed paa Statuterne og 1424 først sendte sit Banner og sit Vaaben til at ophænges over hans Sæde; p. LX—LXIII.

(k) I Klosteret Himmelcron ved Culmbach blev for faa Aar siden fundet et „Steindenkmal, woran sich neben mehreren, verschiedenen Fürsten gehörigen Ordensketten und Zeichen auch das hierfolgende (en Drage) mit der auf einem Schriftbande angebrachten Unterschrift: Konig Kristoffel von Denmark, befindet". Om denne interessante Opdagelse forekommer mere blandt Tillæggene.

(l) Brevet er dateret „im Felde an der Teis"; Falcks Sammlungen zur nähern Kunde des Vaterlandes III. S. 218; Suhms Saml. I. 3 S. 98. Blandt de holstenske Adelsmænd, som denne Orden tildeeltes, nævnes først Schack Rantzau, om hvem i *Genealogia Rantzoviana* (Helmæst. 1587) fol. O 1 forekommer Følgende: „D. Schacko, eques auratus, qvem Imperator Albertus eqvitem sui *ordinis*, cujus insigne fuit *Draco cum cruce*, elegit in principio Anni Dom. 1439. Diploma imperatorium, cuius vigore Dux Slesnicensis *Adolphus* et hic Schacko eo *ordine* donati sunt, in hodiernum usque diem in archivis Gottorpiensibus asservatur". Paa hans tilføjede Portrait, med Omskrift: „Schacko Ranzovius, *auratus eques ordinis Alberti Imperatoris*", forekommer Ordenskjæden, hvorunder en Drage med et Kors paa Siden, hængende i et Kors.

Foruden disse Ordener, som kunne formodes at have været Kongen bekjendte, vare desuden i Løbet af det femtende Aarhundrede, „da det — som Langebek bemærker (m) — var den højeste Mode iblandt Konger og Fyrster at stifte eller fornye Ridderordener", tre Ordener stiftede, som kunne tænkes at have fremkaldt hos ham Ideen til en lignende (n).

Den første var den af Keiser Sigismund, efter Conciliet i Costnitz, stiftede Drage-Orden (Ordo Militum draconicorum, Collegium ordinis draconici, Societas draconica), hvis Ordenstegn (Gesellschaft) var en dobbelt Guldkjæde, hvorunder en død Drage med brudte Vinger (clenodium, signum draconis), der skulde betegne det undertrykte Kjætteri. Ikke blot Fyrster og Magnater, men ogsaa Damer, navnligen Keiserinde Barbara, vare optagne i denne Orden, som imidlertid ophørte efter Keiserens Død (o).

Den næste var den berømte burgundiske Orden af det gyldne Skind, stiftet Aar 1430 af Hertug Philip den Gode, i Anledning af hans Formæling med den portugisiske Prindsesse Isabella, til den catholske Læres og den hellige Kirkes Forsvar, til Ære for Gud og Frelseren, for den hellige Jomfru og Apostelen Andreas. Riddernes Antal var, foruden Ordensherren, bestemt til 30; Ordenstegnet skulde, efter en Ridders Død, af Arvingerne sendes tilbage; paa Ordenens Bekostning holdtes Sjælemesser over den Afdøde. I Forbindelse med denne Orden stiftede Hertugen tillige et Kapel ved Kirken i Dijon, hvortil han lagde aarlige Indtægter til trængende Ordensmedlemmers Underholdning; her bleve Riddernes Vaabener ophængte over deres Sæder; her holdtes Sjælemesser over dem; her havde de Ret til at begraves.

Men det var dog især den tredie af disse Ordener, hvis Indretning havde saa meget tilfælleds med det roskildske Broderskab, at man, naar Hensyn tages til Tiden og til Stifterens personlige Forhold, letteligen maa ledes til den Tanke, at Christian den Første nærmest har havt den for Øje. Churfyrst Frederik den Anden af Brandenborg, Dronning Dorotheas Farbroder, stiftede i Aaret 1443 en Orden eller et Broderskab, kaldet Unser lieben Frauen Brüderschaft oder Gesellschaft (p). I dette Samfund optoges

---

(m) Jubeltale 1749. S. 101.

(n) Følgende Yttring i Brevet, hvormed Christian den Første 1462 tilsendte Markgreven af Mantua sin Kjæde, synes at antyde noget Saadant: Nec ratione impari aut causa dissimili viris *hac nostra ætate* clarissimis, ut nostro censemus arbitratu, *insignia conferuntur*; Suhms Samlinger I. 3. S. 102.

(o) *A. Miræi* origines equestrium ordinum. Ed. 2da Colon. Agr. 1638. p. 156; *Gryphii* Entwurf der geist- u. weltlichen Ritterorden S. 251; *Ducange*, Glossarium T. II. v. *Draco*.

(p) Om denne Orden gives fuldstændig Oplysning i *J. D. Koeler*, Sacra et illustris sodalitas b. Mariæ virginis in monte ad vetus Brandenburgum, h. e. die Gesellschaft unser lieben Frauen auf den Berg bey Alt-Brandenburg (Altorfi Noric. 1723. 4to), og i C. F. Jungens Miscella-

Fyrster og Adelige af begge Kjøn, først i et bestemt, siden i et ubestemt Antal. I en Sølvkjæde, sammensat af Bremser (Jernbøiler, som anbringes paa Mulen af ustyrlige Heste) og Hjerter, hængte Billedet af den hellige Jomfru med Barnet indeni en Halvmaane, omgivet af Solstraaler (Maria i Solglislen), under denne et sammenrullet, hvidt Linklæde med en Svane indeni. Kjæden med sammenpressede røde Hjerter var et Symbol for den Anger, hvorpaa Medlemmerne skulde beflitte sig; det hvide Linklæde antydede de rene Sæder, der forudsattes hos dem, og Svanen (som Sagnet lader synge, naar den skal døe) mindede dem om deres Dødelighed. Det maatte ikke veje under en Mark fiint Sølv og kaldtes, ligesom Samfundet selv, die Gesellschaft (Selschap). Den Nyoptagne skulde til Provsten ved vor Frue-Kirke paa Bjerget ved Alt-Brandenburg erlægge 11 rhinske Gylden og maatte love den, som overleverede ham Ordenstegnet (der ym die Gesellschaft einhenget) — altsaa ikke altid Ordensherren selv — at holde og iagttage alt hvad der i Statuterne var foreskrevet. Medlemmerne vare, under Bøder, forpligtede til at bære Ordenstegnet eller Selskabet ved Churfyrstens Hof, paa Herredage og ved høitidelige Leiligheder, i Kapitlerne paa alle vor Frue-Dage og alle Løverdage. Ordenens første Sæde var vor Frue-Kirke paa Bjerget ved Alt-Brandenburg, ved hvilken Churfyrsten tillige stiftede et Præmonstratenser-Kapitel. Senere fornyede Efterfølgeren, Churfyrste Albert, i Aaret 1485 Ordenens Statuter og indrømmede ved samme Leilighed Ordenen et Filial-Kapel (der Ritterschaft Kapel) ved St. Gumperts Kirke i Onolzbach (q). Provsten og Kapitlet skulde holde en daglig Gudstjeneste i den omtalte Frue-Kirke (senere i Kapellet i Onolzbach), hvorved der skulde gjøres Bøn for hele Christenheden, for Regjeringen, for alle levende og afdøde Ordensmedlemmer samt for Stifterens og alle Ordensbrødres (Mitgesellen) Forældre. Efter hvert Medlems Død skulde det Selskab, han havde baaret, og, dersom det var en Dame, der i levende Live ikke havde baaret det (hvilket dog var hende uformeent), en Mark Sølv eller saa meget, som det i Penge var værdt, tilstilles Provsten (senere Dekanen i Onolzbach), med Angivelse af Dødsdagen; ligesom ogsaa en Afbildning af den Afdødes Vaaben skulde indsendes og ophænges i Kapellet. For de afdøde Medlemmer holdtes høitidelig Sjælemesse.

---

neorum (enthaltend verschiedene rare, noch nie gedruckte, die historiam medii ævi erläuternde Documenta). Frf. u. Lpz. 1739—46. Tom I—IV. Her (Tom. II. S. 48) findes Pius den Andens Stadfæstelsesbrev af 16de Januar 1459, hvori Ordenen kaldes laicorum nobilium *societas*, hvis Tegn var den hellige Jomfrues Billede i en Sølv- eller Guldkjæde; der omtales tillige det Kapel ved Onolzbach, som Markgreve Albert agtede at stifte for de Medlemmer, der havde for lang en Vei til Alt-Brandenburg; Decanus ved Kirken i Onolzbach fik Ret til at udnævne Præster eller Ordensgeistlige til Skriftefædre for Medlemmerne. Mere herom blandt Tillægene.

(q) C. F. Jungens Miscellaneorum Tom I. S. 134 fg. II. S. 47 fg.

Efter Reformationen ophørte denne Orden (r) saavel i de brandenborgske som frankiske Lande med Aaret 1554; fra Aaret 1472 til dette Aar havde i Alt 332 Personer af fyrstelig og adelig Stand, blandt hvilke 123 Damer, været optagne i den; dog nævnes blandt dem Alle ingen Dansk eller Holstener (s).

Sammenlignes nu disse tre Ordeners Indretning og Statuter med hvad Kilderne have levnet os om det roskildske Broderskab, da fremtræder i flere Henseender en umiskjendelig og mærkelig Overeensstemmelse. Man tænke sig nemlig Ordenens Forbindelse med et særegent kirkeligt Anlæg eller Kapel (Dijon, Alt-Brandenburg, Onolzbach); Optagelse ikkun af Adelige, men ogsaa af Damer (Drage-Ordenen og den brandenborgske Orden); et bestemt Antal af Medlemmer og at Ansøgning kunde skee om Ordenen (Gyldne Skind; Brand. Orden); Ordet Selskab som Benævnelse for Ordenstegnet (Br. O.); Ordenstegnets Tilbagesendelse efter hvert Medlems Død tilligemed hans Vaaben og Navns Underskrift (Gyldne Skind: Br. O.); særegne Skriftefædre for Ordenslemmerne (Br. O.); Sjælemesser over afdøde Medlemmer (G. Skind; Br. O.); endelig Ordenskjæderne af forskjellig Beskaffenhed (Br. O.).

Med Hensyn til den fjernere Anledning kan det roskildske Broderskab muligen ogsaa have havt noget tilfælleds med det gyldne Skinds Orden. Det var den burgundiske Hertugs Hensigt af denne at danne en ridderlig Forening mod Tyrkerne, hvis stedse voxende Magt dengang truede Christenheden og Europa. Kan ikke en lignende Tanke have foresvævet Christian den Første, som netop kort før og efter Aaret 1457, da det roskildske Broderskab først omtales, havde tiltraadt de af Paven og Keiseren aabnede Underhandlinger angaaende et Korstog mod de Vantroende? (t). Da vi savne bestemt Kundskab om Tiden og de særegne Omstændigheder ved det roskildske Broderskabs første Stiftelse, kan dette naturligviis kun blive en Gisning. Imidlertid frembyder sig endnu en Parallel, som muligen ikke er uden Betydning. Ved det høitidelige Gjæstebud den 9de Februar 1454, Aaret efter Constantinopels Indtagelse, aflagde Hertug Philip den Gode selv og alle de Tilstedeværende det saakaldte Løfte til Fasanen om at bekrige Tyrkerne og ved denne Leilighed fremledtes tillige en Elephant med en Bygning paa Ryggen, hvorfra en Dame, der forestillede Religionen, holdt

---

(r) J. D. Koeler S. 28 nævner dette Selskab udtrykkeligen som en Ridderorden: „Si demum disquiratur, an ad *equestrem dignitatem* hæc sodalitas B. M. V. Brandenburgica sit referenda, an non? censeo utique eam ad *equestres* ordines pertinere, quoniam omnia ea habuit, quae ad constitutionem equestris ordinis requiruntur".

(s) J. D. Koeler; Bilagene S. 13 fg., 19 fg.

(t) Werlauff, Tre Afhandlinger til Christian den Førstes Historie S. 126—38. Ogsaa under sit Besøg i Rom 1474 arbeidede Kongen, skjøndt forgjæves, paa at tilveiebringe en almindelig Forening mod Tyrkerne; Schlegels Samml. I. 4. S. 17.

en Klagetale over sin sørgelige Skjæbne (u). Kunde Elephanten, som det roskildske Broderskabs Symbol, ikke bringes i Forbindelse med den ogsaa af Christian den Første paatænkte Tyrkekrig?

Til Oplysning af Elephantordenens ældste Historie ere i den nyere Tid flere hidtil ubekjendte Data komne for Lyset. Men, selv om end dens Oprindelse ingensinde kunde bringes til historisk Vished, er dette dog altid mere forklarligt end den Dunkelhed, der endnu svæver over Hosebaandsordenens ældste Historie. I hvert Tilfælde vil neppe Nogen tage i Betænkning at underskrive følgende Yttring af en lærd Englænder fra Nutiden:

„The *Order of the Elephant* is one of the most antient and after the Order of the Garter and that of the golden fleece the most destinguished among the orders of Europe" (v).

V.

Udsigt over det danske Kongehuses Gravsteder i Middelalderen.

Det Indtryk, Roskilde-Domkirke, som Hvilested for saa mange af Danmarks hedenfarne Konger, frembringer hos den alvorlige, med vort Fædrelands vexlende Skjæbner ei ubekjendte Betragter, har en nyere Forfatter, hvis øvede Blik og paa vidtstrakte Reiser indsamlede Erfaring satte ham fuldkomment i Stand til at anstille Sammenligning, tolket i følgende Linier (x):

„Die Ruhestätte der dänischen Könige hält wohl, sowohl in Bezug auf Geschmack, Pracht und Anzahl der Monumente, welche sie enthält, als auch in Bezug auf die Fülle der historischen Erinnerungen, welche beim Anblick dieser Monumente in der Seele aufsteigen, als endlich auch in Bezug auf Schönheit und Großartigkeit des ganzen Gebäudes, in der Lage desselben an der westlichen Spitze des Isefiords in der fruchtbarsten Centralgegend der Insel Seeland — den Vergleich mit allen übrigen königlichen Ruhestätten aus, und man schwankt, ob man ihr den Lorbeer oder andern geben will".

(u) Meusels Gesch. Frankreichs II. S. 373.

(v) N. *Carlisle*, account of several foreign orders of Knighthood. London, 1839. 4to. p. 99.

(x) J. G. Kohls Reisen in Dännemark. I. S. 418 (Leipzig 1846). Han sammenligner de roskildske Kongegrave med andre i Europa f. Ex. i Østerrig, Preussen og Rusland, de tydske Keiseres og de engelske i Westminster-Abbedi. Som de meest udmærkede nævnes de polske Kongers i Krakau.

Dog er det først i de sidste tre Aarhundreder, at disse Hvælvinger udelukkende indslutte de jordiske Levninger af Personer af det danske Kongehuus. I de foregaaende sex Aarhundreder findes vore Kongegrave adspredte i Rigets forskjellige Provindser, nogle endog udenfor Riget; ikke faa ere aldeles forsvundne. Ligesom Kongerne først fra Midten af det femtende Aarhundrede fik en stadig Residents, saaledes fik de først et Aarhundrede senere et fælleds Hvilested efter Døden (1). Tidligere havde i denne Henseende tilfældige Omstændigheder Indflydelse paa Valget. Havde ikke den Afdøde selv i levende Live truffet nogen Bestemmelse, som da i de fleste Tilfælde blev fulgt, valgtes paa en Tid, da Veiene og Befordringsmidlerne vanskeliggjorde Transporten, ikke letteligen et Sted, som laae altfor fjærnt fra Dødsstedet (2). Det blev enten et Kloster, som den Afdøde fortrinligen havde yndet, eller en Kirke, hvis Forstander det kunde lykkes, stundom endog ved en vilkaarlig Fremgangsmaade, at skaffe den de med en kongelig Begravelse forbundne Fordele, hvorved igjen Ægtefæller og Nærbeslægtede ofte kom til at hvile adskilte. Dog skete det ogsaa stundom, at visse Kirker i et længere Tidsrum samlede Flere af Slægten. Historiske Kjendsgjerninger kunne godtgjøre disse almindelige Bemærkninger.

I den ældste — Hellig Trefoldigheds — Kirke i Roskilde, som skyldes Harald Blaatand, kom saavel denne Konge som hans Søn og Efterfølger, Svend Tveskjæg, efter dennes egen Bestemmelse, til at hvile. Da Kirken oprindeligen var en Træbygning, der først mod Slutningen af det ellevte Aarhundrede gav Plads for en muret, maae Begges Liig fra hiin være henflyttede til denne; Sagnet paaviser den Førstes Gravsted indmuret i den

(1) Herom fremsatte i Slutningen af Aarhundredet Er. Lætus følgende Ønsker (Rerum Danicarum Libri XI. 1573. p. 181):

> Quin vero optarem *communia* regibus istic
> *mausolæa* dari: iunctis ubi corpora bustis
> insererent: ut quos patrii successio regni
> æquasset curis, æquaret fructibus urna:
> quæ vicina pios cumularet laude tyrannos.
> Nunc sparsi, minus afficiunt: cum nesciat ætas
> sera suos.

(2) Saaledes blev Erik Glipping begravet i Viborg-Domkirke, uagtet han selv havde bestemt det 1279 stiftede Franciskanerkloster i Odense til sit Hvilested (*Scr. rer. Dan.* V. p. 516), hvor Sagnet i Begyndelsen af det syttende Aarhundrede endog paaviste hans Grav (Suhms Saml. I. 1. S. 85). Derfor indførte Hertug Christopher (den Anden) i sit Gavebrev til Klosteret i Sorø (1315) den udtrykkelige Betingelse, at hans Liig, hvad enten han døde i eller udenfor Riget, paa Klosterets Bekostning skulde afhentes og der begraves; Suhms Danmarks Hist. XI. S. 749. Svend Estrithsen, som døde i Sønderjylland, tog endog Eed af sine Omgivelser, at han skulde blive jordet i Roskilde; Saxo, p. 566; jfr. Anon. Roskild. i *Scr. rer. Dan.* I. p. 378.

første Pille paa venstre Haand i Choret (æ); den Sidstes kjendes ikke (ö). Svend Estrithsen var den næste Konge, som, ligeledes efter eget Ønske, kom til at hvile i den nye St. Lucii Kirke (a), hvor hans Been formodes at være indmurede i den anden Pille til høire Side i Choret (b). Hans fem Sønner og Efterfølgere paa Thronen ere derimod

---

(æ) *Adam. Brem.* Lib. II. c. 8; *Saxo*, ed. *P. E. Müller*, p. 490. *Knytlingasaga* bemærker, at han var den første danske Konge, som blev begravet i viet Jord (*Fornm. Sögur* XI. p. 183). Hans Been siges „at være nedsat og indmuret og udi en Tinkiste forvaret“; Wolfs Encomion regni Daniæ S. 453. Efter en for omtrent 20 Aar siden anstillet Undersøgelse synes der i Pillen at have været en Aabning, som senere er tilmuret med Flensborgermurstene, der ellers ikke findes i Kirkens Bygning; men der fandtes intet Spor til Been; Behrmanns Beskrivelse af Roskilde, S 78; *Saxo*, ed. *P. E. Müller*, p. 491. Den omtalte Aabning forekommer paa et Kobberstik i Qvart, uden Mesterens Navn, men fra anden Halvdeel af det syttende Aarhundrede, forestillende denne Konges Billede paa Pillen (tilligemed Kong Niels's Dronning, Margaretes), med Underskrift: Haraldus VI. Gormonis filius, Rex Daniæ, a Svenone filio interfectus 980: Roschildiæ in templo S. Trinitatis a se fundato tumulatus.

(ö) Han døde i England; men hans Liig blev, nedlagt i vellugtende Urter (aromatibus conditum), ført til Danmark (*Scr. rer. Dan.* II. p. 480), hvor Sønnerne begrove det in monasterio, in honore *S. Trinitatis* ab eodem rege constructo, in sepulchro, *quod sibi paraverat* (*Emmæ Encomium* i *Scr. rer. Dan.* II. p. 480; jfr. Jomsvik. S. *Fornm. SS.* XI. p. 159). Da Trefoldighedskirken allerede var opført af hans Fader, kan her ved *Monasterium* maaskee forstaaes et Domkapitel; Petersens Danmarks Historie i Hedenold II. S. 240. Th. Gheismer lader ham efter Sagnet være jordet i Roskilde-Domkirke i Choret ved Høialteret (*Scr. rer. Dan.* II. p. 351); maaskee blot en Gisning, fordi hans Fader og Svend Estrithsen her vare begravede Ifølge Wolfs Encomion S. 453 skulle ogsaa denne Konges Been være indsatte i en Tinkiste i en Pille; men det er uden Tvivl en Forvexling med Svend Estrithsen.

(a) En Formodning om, naar Kirken egentlig har faaet dette Navn s. *Scr. rer. Dan.* III. p. 338.

(b) Saxo, p. 566, 568, hvor der omtales de for Kongen og Biskop Vilhelm i Kirken gravede tumuli paa en Maade, som ikke antyder nogen Indmuring i Pillen, der maaskee først senere har fundet Sted; dog bør man vel her, som paa flere Steder, ikke for meget urgere Saxos latinske Udtryk. Jfr. Anon. Roskild., *Scr. rer. Dan.* I. p. 378; Ælnothus, ibid. III. p. 338. Formodentligen var det denne Kong Svend, som skal have givet Penge til Kirken for sine Anniversaria; *Scr. rer. Dan.* VIII. p. 323. Sagnet og den her ligesom paa Harald Blaatands og de to andre Piller anbragte gamle Gravskrift paaviser hans ovennævnte Hvilested. Ved den ovenfor omtalte Undersøgelse befandtes Rummet en Alen 2 Tommer høit, en Al. 5 T. bredt og 15 T. dybt. Af de der liggende Been var Hovedet (i hvis Underkjæve kun manglede en Tand) samt Laar- og Armbeen i god Behold. I Rummet fandtes tillige en dreiet Trædaase med Laag, der indeholdt nogle Træspaaner, formodentligen Reliqvier. Biskop Vilhelm er begravet i første Pille til Høire; hans Been fandtes ved den omtalte Undersøgelse samlede i en mindre Tinkiste, omtrent saa stor som den indmurede Sandsteen. Aabningen i Muren, hvorigjennem Kisten kan sees,

jordede paa forskjellige Steder; Harald Hein i Dalby i Skaane (c), den eneste danske Konge, der hviler i denne Provinds; Knud den Hellige og Niels i de Byer — Odense og Slesvig — hvor de i bevægede Tider fandt en voldsom Død (d); Erik Ejegod paa en fjærn asiatisk Ø; om Oluf Hungers Hvilested tie Aarbøgerne aldeles. Kong Niels's Dronning, Margareta Fridkullas, Been skulle være indmurede i den anden Pille til Venstre i Roskilde-Domkirkes Chor (e); hun bliver saaledes den første danske Dronning — Thyra

fandtes der allerede i Slutningen af det syttende Aarhundrede. Det hedder nemlig i Mikkel Hansen Jernskjægs utrykte Beskrivelse over Roskilde-Domkirke (1685 — Thottske Mskt. Nr. 718. Fol.):

"Den Bispekiste staaer indmuret blandt de Stene,
Mit Øje haver seet og følet paa hans Bene,
Nu Stenen er udstødt, hvor Kisten er indproppet
Jeg har min halve Haand i Hullet selv indstoppet".

Om hans Liigs gjentagne Omflytning i Kirken, som ikke er let at bringe i Forbindelse med de nuværende lokale Forhold, s. *Saxo*, ed. *P. E. Müller*, p. 576 sq. I Museet for nordiske Oldsager forefindes et Halsbeen, som skal være af hans Skelet; Antiqvariske Annaler. IV. S. 467.

(c) *Ælnothus*, p. 341; jfr. Molbechs historiske Aarbøger I. S. 23. For øvrigt haves neppe andet Beviis for Ægtheden af den Liigsteen, der skal have bedækket hans Grav, end det blotte Sagn.

(d) Om Knud den Helliges Begravelse i St. Albani Kirke s. Nordisk Tidsskrift f. Oldkyndighed II. S. 193—223, 363—68; jfr. Mummes St. Knuds Kirke S. 258. Ingen samtidig Kilde omtaler Kong Niels's Begravelse; men, da han blev dræbt i Slesvig, er der vel neppe Tvivl om, at han er bleven begravet i St. Peders- eller Domkirken sammesteds.

(e) For hendes Begravelsessted haves intet andet Beviis end den gamle Gravskrift paa en Pergamentstavle, hvor hun, formodentligen ved en Forvexling med Svend Estrithsens Moder, tillige kaldes Estrith; Suhms Danm. Historie V. S. 453, jfr. P. E. Müllers Bemærkninger herved i Vita Lagonis Urne, P. II. p. 13. Wolf, Enc. r. Daniæ S. 453, tilføjer, at der "staaer op til Pilleren et Altar, hos hvilket i fordums Dage er Messe holdet". Det udhuggede fiirkantede Rum i Pillen, som formeentligen indslutter hendes Been, er 10½ T. dybt, 20 T. høit, en Al. 5 T. bredt; Behrmanns Beskrivelse af Roskilde, S. 79. Ved senest anstillet Undersøgelse erkjendtes Benene at tilhøre et qvindeligt Skelet; de vare næsten alle samlede i Orden og fuldkommen hvide; alle Tænder vare tilstede og ubeskadigede; der var Spor til, at Overarmen havde været brukket og slet læget. Denne Begravelsesmaade i Piller eller Mure forekommer hos os i flere Kirker f. Ex. i Sorø, hvor Skialm Hvides og hans Søns, Tyges, Been opdagedes 1774 (*Scr. rer. Dan.* IV. p. 569—70); i Ringsted, hvor Erik Plovpenning, og muligen i Bjernede-Kirke, hvor Finn Ebbesen, en Sønnesøn af Skialm Hvide, hviler (Annaler f. nordisk Oldkyndighed 1846. S. 302). "Auch diese Art von Beerdigung hat in ihrer Weise etwas Großartiges"; Kohl anf. St. S. 420. Da Indskrifterne, som betegne de omtalte Levninger (tilligemed Biskop Vilhelms Been), indsluttede i fire af Høichorets Piller, først ere forfattede af L. Urne (jfr. Danske Magazin III. S. 290) mangle de egentlig historisk Hjemmel, ligesom de ogsaa indeholde adskilligt Urigtigt; men sandsynligt er det dog, at han, med Hensyn til Identiteten af de her Begravede, har fulgt gamle Sagn. Disse Begravelser have for øvrigt megen Lighed med dem i Ely-Kirkes Chor

Danebod fraregnet — hvis Grav kjendes. Erik Emun, som blev dræbt ikke langt fra Ribe, hviler i denne Byes Domkirke (f); Erik Lam, efter sin egen Bestemmelse, i St. Knuds Klosterkirke i Odense (g). Maaskee hviler Knud (den Femte) Magnussen i St. Lucii Kirke i Roskilde, da han i denne By fandt sin Død; herimod kan den jydske Kirke, hvori Svend Grathes Been jordedes, ikke med Vished betegnes (h).

Var Knud Lavard bleven jordet i Roskilde-Kirke (i), vilde denne uden Tvivl bleven Hvilested for dem af hans nærmeste Efterkommere, der senere med deres Dronninger og Børn i meer end et Aarhundrede kom til at hvile hos Stamfaderen i Benediktinerklosterets Kirke i Ringsted; disse vare Valdemar den Første med Dronning, Sophia, hans Søn-

---

(Cambridgeshire) i England, hvor 1769 fandtes syv adskilte Rum i Muren, hvert 22 T. langt, 7 T. bredt og 18 T. dybt, indsluttende Benene af en Erkebisp, nogle Bisper og en northumbrisk Hertug, alle fra tiende og ellevte Aarhundrede. Ovenover hvert Rum var den Begravedes Billede afmalet, med Navn og Dødsaar (Engelske *Archæologia* II. p. 364). Med Hensyn til disse i Piller indmurede, skjøndt ikke opreiststaaende, Kongeliig fortjener at erindres det gamle Sagn, at Birger Jarls Moder, Ingerid († 1251), skal være begravet opreist i en muret, fiirkantet Pille i Vrælbo-Kirke i Østergothland, fordi hun havde forudsagt, at hendes Æt skulde blomstre, saalænge hendes Hoved var opreist; *Messenii* Scondia illustrata XII. p. 117; Broemans Østergøthlands Beskrivelse S. 729.

(f) Hvitfeldt I. S 102, 258; *Terpager*, Ripæ Cimbricæ p. 208, 324; Pontoppidans Ann. eccl. Dan. I. S. 269; Suhm V. S. 518. Ved en Aabning af Kongens formeentlige Grav i Aaret 1830 opdagedes, at de der indsluttede Levninger tilhørte tre Riber-Bisskopper fra ellevte og tolvte Aarhundrede; Nordisk Tidsskrift f. Oldkyndighed I. S. 211—12. Hvorledes det anførte Sted hos Terpager, uden Tvivl, skal forstaaes, og Formodning om, hvor Kongens Gravsted snarere maa søges, s. P. T. Hanssens Efterretninger angaaende Ribe I. (Skoleprogr.) 1831 S. 20. Kjæmpevisen (Udvalgte danske Viser fra Middelalderen II. S. 28) lader Erik Emuns Liig »hviles under Marmorsteen hvid«.

(g) Formodning om det Sted i Kirken, hvor han skal være begravet, s. Vedel Simonsens Bidrag til Odenses Historie 1. Bd. 1. H. S. 102.

(h) De forskjellige ældre Beretninger og Sagn om hans Begravelse ere samlede af Suhm, VI. S. 284, og af Molbech, Histor. Aarbøger, S. 43.

(i) Hans Barndomsvenner, Skialm Hvides Sønner, bade Kong Niels om, at han maatte blive begravet i Roskilde-Kirke, (in Roskildensium monumentorum area); men, da Kongen afslog det af Frygt for Opløb i Byen, blev hans Liig i al Simpelhed (tenui funere) ført til Ringsted; Saxo p. 640; jfr. Suhm V. S. 382. At hans Søn, Valdemar, og hans Brodersøn, Svend, 15 Aar efter hans Død, paa egen Haand, lode hans Liig optage af Graven og hensætte paa en Baare, berettes i Legenderne om ham i *Scr. rer. Dan.* IV. p. 262; jfr. Suhm V. S. 635. Ringsted ansaaes derfor ejus sepulchri titulo conspicuus; Saxo p. 957. Saavel Knud Lavard som Erik Plovpenning kaldtes af deres Hvilested her Ringstadiensis; jfr. Kofod Anchers juridiske Skrifter III. S. 165, 235; ligesom Erik Eiegod af samme Grund kaldtes Cyprius; *Scr. rer. Dan.* II. p. 159.

ner Knud den Sjette og Valdemar den Anden med Dennes to Dronninger Margareta Dagmar og Berengaria; og af den Sidstes Sønner den før Faderen afdøde, udvalgte Kong Valdemar med Dronning Eleonora og Erik Plovpenning (k). Abel, der faldt paa et Tog mod Nordfriserne, jordedes, ikke som Danmarks Konge men som Sønderjyllands Hertug, i Slesvigs Domkirke (l); Christopher den Første i Ribe, hvor han døde (m); Dennes Søn Erik Glipping, ikke i Odense efter hans egen Bestemmelse, men i Viborg, som var nærmest ved det Sted, hvor han blev myrdet (n). Den sidste Konge og Dronning, som jordedes i Ringsted, var Erik Menved og Ingeborg; ogsaa de eneste, hvis Gravmæle Tiden har skaanet (o). Ingen dansk Kirke indslutter de jordiske Levninger af flere til det danske Kongehuus henhørende Personer fra Middelalderen. Hvad Klosteret i Ringsted gjennem en Række af Slægtfølger havde været, blev nu for et halvt Aarhundrede et andet Kloster, hvortil flere betydningsfulde Erindringer knyttede sig end til nogen lignende Institution i vort Fædreland — Klosteret i Sorø. Til dette havde Christopher

---

(k) Ingen dansk Konges jordiske Levninger ere saa tidt omflyttede som denne Konges. Hans i Slien opdagede Liig blev først jordet i Dominikanernes Kirke i Slesvig (*Scr. rer. Dan.* I. p. 24. 209. II. p. 631. IV. p 24. V. p. 499), hvorfra Abel lod det bringe til Nonneklosterets Kirke sammesteds (ib. I. p. 209. II. p. 631. V. p. 499) og Bispen derfra igjen til Domkirken i Slesvig (I. p. 24. IV. p 24); endelig lod Christopher I det i Aaret 1257 eller 1258 i Bispens Fraværelse med megen Pomp føre til Ringsted (ib. I p 168. 371; jfr. Suhm X. S. 328), hvor siden Biskop L. Urne (maaskee i Lighed med de ældste Liig i Roskilde-Domkirke) lod Kisten indmure i en Pille og en Gravskrift der anbringe (ib. II. p. 262; Rejersens St. Bendts Kirke S. 51; jfr. Nyerups Fædrenel. Mindesmærker S. 255).

(l) Suhm, X. S. 211—12. Angaaende Sagnet om hvad der skal være foretaget med hans Liig, jfr. Müllenhofs Schl. Holst. Sagen, S. 362. fg.

(m) Midt i Domkirkens Chor, hvor Hvitfeldt (I. S. 251) beretter, at Marmorstenen paa hans Grav var »for nogen Tid borttagen, til nogle Folks egen Nytte«. Dette benægter dog Terpager, paa hvis Tid den endnu var til, skjøndt meget forslidt og berøvet den Metalplade, hvormed den tidligere havde været overtrukket; Ripæ Cimbr. p. 205. 324; jfr. Antiqv. Annaler III. S. 15. Ifølge Frosts Efterretninger om Ribe-Domkirke S. 7 ligger »Stenen endnu i Choret og er usædvanlig stor; men Indskriften kan ikke læses«. Engang i det attende Aarhundrede maa denne Grav have været aabnet; Antiqv. Annaler IV. S. 401.

(n) Den hvælvede Grav bag Alteret, en Alen over Jorden, var ikke større end at den netop kunde indslutte Kisten, som var af Eeg og udenom den igjen en Blykiste; i Kisten fandtes, foruden Kongens Hovedskal, hvori Huller af Stridsører, og flere Been, tillige hans Sværd og en Sølvæske med den viede Hostie. Graven blev 1708, i Anledning af en Reparation, aabnet og flyttet; men ved Branden 1726 aldeles ødelagt; *Marmora Danica* II. S. 191—92; Pontoppidans Ann. eccles. Dan. I. S. 550; Testrups Danmarks Krigsarmatur S. 56.

(o) Beskrevet af nærværende Skrifts Forfatter i Antiqv. Annaler III. S. 1—18.

den Anden allerede som Hertug af Halland og Samsø 1315 skjænket betydeligt Jordegods m. m; i dets Chor valgte han Gravsteder for sig, Ægtefælle og Børn ved Siden af hans tidligere afdøde Broder Valdemar (p). Baade Valdemar Atterdag og Dronning Margareta viste sig gavmilde mod Klosteret, i hvis Kirke Datteren lod baade sin Fader (q)

(p) Mærkeligt, at for denne Konge, under hvem Danmark sank allerdybest, reistes det første egentlige Gravmonument; Morten Pedersens Adelens og Fædrenes Sværds Herkomst (Kbh. 1589) fol. G. 4: Kong Christoffer »ligger begravet i Choret under den store Messingsten« (tumulo cupreo; den gamle Sorøske Aarb., *Scr. rer. Dan.* IV. p. 542); »Under det velarbeidede Messingmonument, som er giort ligesom en Seng, hvorudi de af Messing hebte sees ligesom liggendes at være«; A. Berntsens Danmarks og Norges frugtbare Herlighed S. 31. Det var formodentlig i Grevefeiden, at »samme kostelig Begravelse blev ødelagt og dets Messing-Epitaphia noget stjaalet«; af Indskriften har M. Pedersen paa anførte Sted dog opbevaret et Fragment. Efter Midten af forrige Aarhundrede bleve Levningerne af de til Monumentet hørende Metalfigurer samlede og i Aaret 1777 anbragte paa en Sandstens-Sarkophag, der udførligen er beskrevet i Wendelboes Beskrivelse over Mindesmærker i Sorø-Kirke S. 48. 67. De kongelige Personers Figurer ere beskrevne og afbildede i Carstens's Afhandling om Dronning Euphemias Herkomst i Vidensk. Selsk. Skrifter VII. S. 171—74. Sarkophagen har forøvrigt nu ikke sin oprindelige Plads over selve Graven; Giörups Indledning til Wendelboe S. 16, ligesaa lidet som hans Søns, Valdemar Atterdags, eller hans Faders, Erik Glippings, i Viborg.

(q) Denne Konge skal først, efter sit eget Ønske, have været begravet i Vordingborg; Hvitfeldt I. S. 554; Suhms Danm. Hist. XIII. S. 751. I Sorø laa han midt i Choret i en Sarkophag (sepulchro) af Alabaster; *Scr. rer. Dan.* IV. p. 542; Defunctum Sora excepit *tumuloque superbo*, qua chorus in medios sese implicat aureus orbes, intulit ac celebres *onychino* monimet urnas, *Er. Læti* Res Danicæ p. 151. 11te December 1650 fik Klosterets Forstander, Falk Gøie, kongelig Tilladelse »at maatte flytte Kongens Monument fra midt i Choret til bedre op med Muren, at der kunde blive desbedre Plads til Stolestader«, hvilken Forandring dog først 1655 blev iværksat. Monumentet er 2 Alen høit, 4½ Alen langt og 2 Alen bredt; den øverste og nederste Deel er af sort Marmor, Mellemdelen af Alabaster, sort anstrøget. Dets oprindelige Tilstand kjendes tildeels af en kobberstukken Afbildning (Sidestykke til Harald Blaatands, ovenfor S. 38) med Overskrift: Waldemarus III., Christophori II. filius, Rex Daniæ, fato functus Gurrhæ A. C. 1375, Soræ prope patrem et nepotem a filia Margareta tumulatus, cum regno præfuisset annis circiter 39 (?). Ifølge dette Kobber har ovenpaa Monumentet ligget Kongens Figur af Metal i Ridderdragt med en Løve under Fødderne. Paa Mellemdeelens lodrette Sider, den nemlig fra Hovedenden, vare i to Rader anbragte otte Metalfigurer, de fire øverste forestillende Apostle og de fire nederste hellige Skikkelser; de skulde holde hver et Vaabenskjold i Haanden, men uden Mærke. Fodenden forestillede øverst til, som det synes, en Engel og nedenunder en Konge og Dronning. Dette Kobberstykke har været kjendt af Suhm, XIII. S. 755. Et andet Sidestykke til ommeldte Kobber forestiller den holsteenske Greve Gerhard den Fjerdes (urigtigen) formeente Gravminde i Hamborgs Domkirke. Alle tre her skildrede Kobbere synes at have været bestemte for et eller andet Værk, som ikke nærmere kjendes. Kobberstykket viser forøvrigt, at M. Pedersens Betegning (fol. G.

og siden sin Søn Oluf begrave (r). Selv synes hun ogsaa at have valgt sit Hvilested her; men Aaret efter hendes Død lod Bisskop Peder Jensen af Roskilde sin høje Velgjørerindes Liig med Magt føre til sin Domkirke (s), som allerede gjemte hendes ældre Broders Hertug Christophers Levninger. Ved sin Efterfølgers Pietet fik Margareta det første Gravmæle, som for nogen Person af Kongehuset er reist i denne Kirke (t). Erik af Pommern selv jordedes udenfor de Riger, han engang havde beherskede; men den sidste af Estrithstammen, Christopher af Bayern, hviler under Domkirkens Hvælvinger.

Christian den Første havde bestemt det af ham selv stiftede Kapel til Hvilested for sig og sin Dronning samt for sine Efterkommere; men to Menneskealdere henrandt, inden denne Bestemmelse blev fulgt; hans tre nærmeste Efterfølgere paa Thronen hvile fjernt fra Stammefaderen.

Kong Hans døde i Aalborg den 20de Februar 1513. Vel havde han tidligere valgt sit Hvilested i Roskilde-Domkirke; men senere bestemte han ved sit Testament at ville begraves i Graabrødrekirken i Odense, hvilket ogsaa bleve efterkommet (u). Da imidlertid Roskilde-Bisskop

4), at »hans sorte Marmorsteen og hvide Alabasters Grav blev i Grevens Feide fordærvet«, ei kan være rigtig; Spørgsmaal, om ikke Ødelæggelsen hidrører fra den svenske Krig og Kobberet kan være stukket efter en ældre Tegning? Ved Aabningen af Valdemars Grav i Sorø omtrent 1726 og siden den 13de September 1756 fandtes Kisten af Fyrretræ, 1¼ Alen og 4 Tommer lang, 13 T. bred og 14 T. høi, hvori nogle Been, Levninger af guldbroderet blommet Silketøi samt et rustent Jerngreb med Knap til ét Sværd; Fyrrekisten (maaskee ei ældre end 1726) blev 1756 ombyttet med en Tinkiste, hvori alle de forefundne Levninger nedlagdes og som forsynedes med en Indskrift; Thurahs Danske Vitruvius II. S. 179; Danske Atlas III. S. 69; Hofmans Fundatser VII. S. 549. Paa S. Abildgaards Tegning af Monumentet er bemærket, at ved Udmaalingen (som dog neppe var aldeles nøiagtig) befandtes Hovedets Længde fra Tænderne til Nakken 7½ T., Skinnebenets Længde 16¼ T. og Laarbenets 20¼ T. Monumentet er atter blevet restaureret 1777; Wendelboe S. 48.

(r) ad gradum Presbyterii, juxta chorum Prioris — sub lapide cum nomine suo et insignibus exsculpto; *Scr. rer. Dan.* IV. p. 542; Suhm XIV. S. 184. Ifølge Iver Berthelsens Gravskrift var hans Grav mellem Oldefaderens og Bedstefaderens; M. Pedersen fol. H. 1. Hans Indvolde bleve jordede »midt i Lunde-Kirke for vor Frue-Alter« (Hvitfeldt I. S. 572); Liget derimod i Sorø-Kloster: »dar meer Koninghe unde Koningynnen lighen begrauen«, ifølge det i Sølvitsborg den 27de Juni 1402 om Kongens Død og Begravelse udstædte Dokument; H. E. Behrmanns Beretning om Kong Oluf Hagensøns Død (1846) S. 36.

(s) *violenter* translata & Roskildis sepulta; Sorøske Tavle, *Scr. rer. Dan.* IV. p. 542; »imod Munkene udi Soer deres Villie«; Hvitfeldt I. S. 660—61, hvor Erkebispen Peder Kruse urigtigen nævnes som den, der foranstaltede Flytningen, skjøndt det rigtige findes foran S. 643.

(t) Hvitfeldt I. S. 695; Behrmanns Beskrivelse af Roskilde S. 78.

(u) Hvitfeldt II. S. 1099.

og -Kapitel holdt sig til Kongens første Bestemmelse (maaskee ogsaa til den pavelige Stadfæstelsesbulle for Kapellet af 1462), ja endog truede med, efter Enkedronningens eventuelle Død, at lade Liget føre til Domkirken, udvirkede hun, som selv vilde begraves i samme Kirke eller i en anden af samme Orden, sex Aar senere Pavens Bekræftelse paa dette Punkt i Kongens Testament (v). I hiin Kirke var deres, efter Franciskanerordenens Stifter opkaldte yngste Søn Prinds Frands, død 1ste April 1511 i Kjøbenhavn, bleven begravet; her kom ogsaa Dronning Christine selv (død 8de Decbr. 1521) til at hvile (x). At Christian den Anden, hvis Linie her i Norden uddøde med ham, jordedes ved Siden af sine Forældre og sin Broder, var efter de daværende Forhold let forklarligt, muligen endog efter hans eget yttrede Ønske (y).

Frederik den Første, den nye Linies Stammefader, døde paa Gottorp-Slot og kom til at hvile, ligesom senere hans Dronning Sophie (død 1568), i Slesvigs Domkirke. Efter denne Konges Død blev Riget i meer end tre Aar Skueplads for borgerlige Uroligheder; men da hans Søn endelig kom i rolig Besiddelse af Regjeringen, kunde det ei letteligen falde ham ind at flytte Faderens Liig fra et Land og en By, hvor han meest og helst havde opholdt sig (z).

(v) Leo X. Bulle, 10de Marts 1519, i Waddings Annales Minorum XVI. p. 82. Det var paa Grund af en særegen Hengivenhed for Ordenen i Almindelighed og for Graabrødreklosteret i Odense, at Kongen der havde valgt sit Hvilested. Skulde dette Testament, som mangler i Geheime-Archivet, ikke kunne opdages blandt de münchenske Dokumenter, enten i Christiania eller i Stokholm?

(x) I Aaret 1618, da Albani Kirkes Menighed lagdes til St. Knuds Kirke, bestemtes dog, at hiin Kirke skulde vedligeholdes, „og, efterdi Choret udi forne Kirke er adskilt fra Kirken og ingen Tjeneste derudi (i Choret) gjøres, skal det for høilovlig Ihukommelse Kong Hans's Begravelses Skyld tillukt holdes" (Kbhvn., den 12te Marts 1618; Fyenske Register). Men i Aaret 1804 blev Kirkens Nedbrydelse befundet nødvendig og Levningerne af de her jordede kongelige Liig bleve derefter bragte til St. Knuds Kirke; Werlauff, Monument over Kong Hans og Dronning Christina S. 5; Mummes St. Knuds Kirke i Odense S. 183—202.

(y) Hvortil en Yttring af ham 1554 om hans „Lejersted" efter Døden, synes at have sigtet; Historisk Forenings Tidsskrift IV. S. 668.

(z) Det over Frederik den Første opførte Pragtmonument af Marmor er ikke af Caprara (?) i Mailand, som angives i Danske Atlas VII S. 610; Suhms Saml. I. 1. S. 50; Schröders Gesch. u. Beschr. Schleswigs S. 83 (hvor det temmelig udførligt beskrives) og paa flere Steder; men derimod forfærdiget i Nederlandene, maaskee i Antwerpen. Tolderen i Helsingør, Sander Leyel, tilskrev Christian III. Kyndelmissedag 1557 og sendte ham tre „Udkastninger" paa den „Font", som han havde befalet ham at bestille „westertt" (westwärts?), og tilføjer: „Er det den samme Mesteres Udkastning paa forne Font, som gjorde Eders Herre Faders Grav, og er der ingen bere (bedre) Mester, som saadant kan gjøre, end som han er". Den tydske Kunstner i Kongens Tjeneste, Jakob Binck, havde i Aaret 1551 faaet Befaling at hente Monumentet i Nederlandene og besørge dets Opsættelse; men, naar denne egentlig er gaaet for sig, vides ikke bestemt

Som Tillæg til Foranførte meddeles her en geographisk Udsigt over danske Kongers og Dronningers samt kongelige Børns Hvilesteder før Christian den Tredie. Muligen kan derved Opmærksomheden henledes paa en eller anden endnu skjult eller ubekjendt Kongegrav.

I Skaane:

Dalby: Harald Hein (ovenfor S. 39); Væ: Knud den Sjettes Dronning Gjertrud, formodentligen i det St. Gjertruds Kapel, hun der havde ladet opføre (æ). Mærkeligt, at Ingen af Kongehuset er begravet i Lunds Domkirke.

I Sjæland:

Ringsted (ö): Knud Lavard (a); Valdemar den Første med Dronning Sophia; hans Søn Hertug Christopher og hans Datter Rikitza, gift med den svenske Konge Erik Knudsen; Knud den Sjette; Valdemar den Anden med begge hans Dronninger (b); hans

(Nye Danske Magazin I. S. 335. 358. 362, rettere S. 338. 352). At J. Binck skulde have gjort Tegningen til Monumentet, er blot en Gisning i N. Danske Mag.; at det skulde være opsat 1555, siges vel i Danske Atlas anf. St., men uden videre Hjemmel.

(æ) Ifølge Hvitfeldt I. S. 163 „blev hun begraven til Væ; hendes Liigsteen udi vor Tid er funden og var ikke andet end en slet rød Feldsteen, udhuggen med et Laag paa; men hendes Been var fortæret“.

(ö) En Fortegnelse over de her jordede kongelige Liig, efter Gravstedernes Beliggenhed, haves i den saakaldte Ringstedske Tavle fra det fjortende Aarhundrede, hvor dog enkelte Aarstal ere urigtige (*Scr. rer. Dan.* IV. p. 278—81; jfr. Rejersens St. Bendts Kirke i Ringsted S. 45 fg.). Regum multorum sepulturis celebris kaldes Ringsted i Reg. til *E. Læti* Res Danicæ. De oprindelige Gravmæler (med Undtagelse af Erik Menveds) ere formodentligen ødelagte, da Kirken 1571 blev en Sognekirke og „de gemene Altere, som ingen af fremfarne Konger eller Dronninger have stiftet“, bleve nedbrudte for at give Plads for Kirkestole; Danske Mag. VI S. 368; Rejersen S. 12. De nu existerende Liigstene, neppe alle paa de rigtige Steder, ere lagte ved Foranstaltning af Forstanderen i Ringsted- og Sorøe-Kløster (1571—73 og 80—83), Iver Berthelsen, nogle maaskee af Jørgen Seefeldt; Suhms Danm. Hist. VII. S. 327. Uden Tvivl vilde, ved en nærmere Undersøgelse, flere af selve Gravene endnu kunne opdages under Kirkens Gulv; Antiqvariske Annaler III. S. 5.

(a) Hans Grav var midt i Choret, foran Høialteret; *Scr. rer. Dan.* IV. p. 278; Danske Atlas. VII. S. 610. Da den i Aaret 1513 blev aabnet, var Legemet, formedelst Stedets Fugtighed, næsten fortæret, paa nogle faa Been nær, hvoraf Biskop Gotskalk Ahlefeldt førte endeel, som Reliqvier, til Slesvig; Danske Atlas anf. St. I Slutningen af sextende Aarhundrede fandtes i Klosteret Hertug Knuds Hovedskal med Spor af et kjendeligt Hug; Suhms Samlinger II. 2. S. 117.

(b) I Museet for nordiske Oldsager (forhen i det kongelige Kunstmuseum) opbevares et Guldkors af byzantinsk Arbeide, som i Tidsrummet 1696—1710 skal være fundet i Dronning Dagmars Grav i Ringsted; (Annaler for nordisk Oldkyndighed 1842—43, S. 13 fg.; jfr. 1846, S. 345—47); maaskee er denne bleven aabnet 1699, da det nye Alter blev opsat; Rejersen S. 12. Indtil Midten af forrige Aarhundrede bevaredes i et Skab i Kirken en Hovedskal, som foregaves at være denne Dronnings; Mspt. om Ringsted-Kirke i Thottske Saml. Nr. 1411, 4to.

Sønner: den udvalgte og kronede Konge Valdemar den Tredie med Dronning; Hertug Knud af Laaland med Søn Hertug Erik af Halland og Erik Plovpenning; Christopher den Førstes Søn Valdemar (c); Erik Glippings Dronning Agnes; Erik Menved med Dronning; Erik Menveds Søster Margareta med hendes Ægtefælle Kong Birger Magnussen af Sverrig (d).

Roskilde (e): Harald Blaatand; Svend Tveskjæg; Svend Estrithsen; Margareta, Kong Niels's Dronning; Hertug Christopher, Valdemar Atterdags Søn; Dronning Margareta; Christopher af Bayern; Christian den Første med Dronning Dorothea og deres Søn Oluf. Muligen hvile her ogsaa Knud den Femte Magnussen (ovenfor S. 40) og Harald Heins Dronning Margareta (f).

Sorø (g): Erik Glippings Søn Valdemar (h); Christopher den Anden med Dronning Euphemia og Børn Erik, Helvig og Agnes; Valdemar Atterdag; Oluf Hakonssøn (i).

(c) Hvitfeldt I. S. 235: Christopher den Første havde to Sønner „Valdemar og Niels, som udi deres Ungdom hendøde, begravne til Ringsted“. Dette gjælder vistnok blot om den første (Ringst. Tavle, *Scr. rer. Dan.* IV. p. 280), uagtet Suhm (X. S. 386) og flere Nyere have henført det til dem Begge.

(d) Disses Grav blev sløifet og den derpaa liggende Steen nedsænket for at give Plads for det 1699 opførte nye Alter; Rejersen S. 12; anførte Thottske Mskr Nr. 1411. At den svenske Dronning Blanka, som døde i Kjøbenhavn 1363, skulde være begraven i Ringsted-Kirke, har ingen Hjemmel; Hvitfeldt (S. 530) siger blot, at „hende skeete en hæderlig Begjængelse“; men Meursius col. 524 tilføjer, at det var i Ringsted, hvilket er gjentaget af Lagerbring i S. R. Hist. III. S. 487 og af Suhm i Danm. Hist. XIII. S. 486. Messenius (Scondia illustrata Tom. XII. p. 199) mener, at hun var begraven i Sorø-Kirke ved Siden af Bengt Algotbsen, og denne formoder han igjen at være begraven i Sorø: siquidem insignia. nomenque illic fenestris inusta per encausticen, hodie deprehendantur (Tom. III. p. 19), hvilket, uden Tvivl, blot er en Variation af Hvitfeldts Udsagn S. 508, at Bengt Algothsens „Vaaben findes udi Soer-Kloster paa Væggen en Løve at have været“. Men dette Vaaben omtales ikke blandt de øvrige i Sorø; ligesaalidet som nogen af de svenske Kildeskribenter, Riimkroniken, Erik Olsen eller Oluf Pedersen, nærmere betegne Dronning Blankas Hvilested.

(e) I Anledning af Svend Estrithsens Begravelse i Roskilde-Kirke tilføjer Saxo p. 566: „siquidem loci illius religio, regibus vetusto more exculta, ut vivis sedem, ita fato functis *sepulturam præstare consueverat*“ jfr. p. 640.

(f) *Scr. rer. Dan.* III. p. 266.

(g) Ogsaa over de i Sorø-Kirke begravede kongelige, adelige og geistlige Personer haves en gammel Fortegnelse, dog ikke ældre end fra 1524; trykt i *Scr. rer. Dan.* IV. p. 539 sq.

(h) Den Sorøske Tavle (l. c. p. 542) angiver ham urigtigen for en Søn af Christopher den Anden, hvilken Feil er gjentaget af Morten Pedersen fol. G. 3, Danske Atlas III. S. 68 og flere Nyere, ja endog i den efter Kongegravenes Restauration 1777 anbragte Indskrift; Wendelboe, Mindesm. i Sorø S. 48.

(i) Blandt de her begravede nævner den Sorøske Tavle Følgende, der ogsaa kunne siges at henhøre til Kongehuset: Junker (Domicellus) Albert, nepos af Christopher den Anden; Frøken (Domicella)

Esrom-Kloster. Her jordedes to af Erik Menveds mange Børn (k) og Valdemar Atterdags Dronning Helvig (l).

Kjøbenhavn. De eneste kongelige Liig, som vides at være begravne i Rigets Hovedstad, ere to Tvillingsønner af Christian den Anden, Maximilian og Philip, som døde i spæd Alder og bleve begravede, enten i Graabrødrekirken eller i en af Kongen opført Tilbygning til Helliggeisthuus (m).

I Fyen:

Odense. I St. Knuds Kirke: Knud den hellige med hans Broder Benedikt (n); Erik Lam. I Graabrødreklosteret: Erik Glippings to Døttre Catharine og Elisabeth (o); af den oldenborgske Stamme: Kong Hans med hans Dronning Christine og deres Sønner Prinds Frands og Christian den Anden.

Anna, Søster af Christopher af Bayern († 1446; Hvitfeldt I. S. 840); endelig den slesvigske Hertuginde Kunigunde (g. m. Hertug Henrik † 1375); *Scr. rer. Dan.* IV. p. 542.

(k) Hvitfeld I. S. 410.

(l) Hun døde kort før Kongen, uden Tvivl paa Søborg-Slot; jfr. Molbechs Histor. Aarbøger I. S 93. Men Hvitfeldts (I. S. 554) Beretning, at hun »blev begraven paa Søborg-Kirkegaard, hvor paa hendes Grav udi lang Tid laa et Træ, saa stort som en Liigsteen, og derudi udhuggen en Dronning med en Krone og en lang Hale«, maa være en Feiltagelse, da Dronning Margaretas Gavebrev til Klosteret af 10de Februar 1400 udtrykkeligen nævner hende som begravet i Esrom-Klosters Høicher; Molbechs og Petersens Udvalg af danske Diplomer I. S. 93; jfr. Danske Magazin IV. S. 354.

(m) Ifølge Svaning (Vita Christ. II. 1670, p. 88) skal Maximilian være født den 4de Juli 1519 og Philip 1520, men Begge være døde kort efter Fødselen (p. 165; jfr. P. Olai, *Scr. rer. Dan.* I. p. 196) og begravne i Graabrødreklosteret. Da Søsteren Dorothea er født den 10de Novbr. 1520, maae begge Hine være fødte 1519, hvilket ogsaa bestyrkes af en Navneliste fra dette Aar i Geh.-Archivet med Overskrift: »Disse skulle forskrives til min Frues Kirkegang, som skal staande udi Kjøbenhavn Søndagen næst fore S. Bartholomæi Dag (21de August)«. Hvitfeldt (II. S. 1140), der ogsaa omtaler dem som Tvillinger, fødte i dette Aar, tilføjer, at de døde strax efter Daaben og »bleve begravne udi det Taarn og Udskud op til Helliggeisthuus-Kirke, som Konning Christen lod tilsætte, hvis Been vi have seet udi vor Tid«.

(n) At den ene af de i St. Knuds Kirke opdagede Kister indeholder denne Prinds's Levninger, er godtgjort i *Scr. rer. Dan.* III. p. 369. 386 og i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed II. S. 222—23; jfr. Mummes St. Knuds Kirke S. 262. Knud, en Søn af den vendiske Fyrste Pribislav og Knud Lavards Datter Catharina, skjænkede i Aaret 1183 endeel Gods til St. Knuds Kloster, i hvis Kirke han valgte sit Gravsted lige overfor den hellige Jomfrues Alter; Thorkelin, Dipl. A. Magn. I. p. 271.

(o) Monument over Kong Hans S. 7.

Svendborg. Kong Abels Søn af samme Navn († 1279) i den 1828 nedbrudte Graabrødrekirke (p).

I Jylland:

Ribe. I Domkirken: Erik Emun og Christopher den Første.

Aarhuus. I Domkirken: Knud den Femtes Søn, den hellige Niels (q).

Viborg. I Domkirken: Erik Glipping.

I Hertugdømmet Slesvig:

Slesvig. I Domkirken: Kongerne Niels og Abel; af den oldenborgske Stamme: Frederik den Første med hans Gemalinde Dronning Sophie (r).

Flensborg. I Graabrødrekirken: Valdemar den Andens Datter Sophie, gift med Markgreve Johan af Brandenborg, som i Aaret 1248 begav sig herind for at stifte Forlig mellem sine Brødre, Erik og Abel, men døde i Barselseng i Flensborg (s).

Ikke alle til det danske Kongehuus nærmest henhørende Personer ere begravede indenfor Rigets Grændser; Flere hvile i fremmed Jord. Saaledes i Sverrig: Svend Estrithsens anden Dronning Gyda i Gudhems Kloster i Vestergothland (t); Kong Niels's Søn Magnus, valgt af Vestgotherne til Konge (død 1134), i Wreta-Kloster i Østergothland (u); Erik af Pommerns Dronning Philippa i Vadstena-Kloster; den eneste af Unions-Kongehuset, som er begraven i dette Rige (v). I Norge: Magnus den Gode, tillige Norges Konge, i St. Clemens's Kirke, siden flyttet til Christ- eller Domkirken i Nidaros (x). I England: Knud den Store, ogsaa dette Riges Konge, i St. Peders Klosterkirke i Winchester (y); hans Dronning Emma i St. Martins Kirke i samme By;

(p) Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed III. S. 315.

(q) *Scr. rer. Dan.* V. p. 305; jfr. Herels Aarhuus-Domkirke, 2den Afdeling, 2det Hefte, Indledningen S. XXVI fg.

(r) Hertugerne af Abels Stamme ere begravede i det store Chor; men allerede i det forrige Aarhundrede var ethvert Spor af deres Gravsteder forsvundet; Danske Atlas VII. S. 609.

(s) Ved Klosterets Nedbrydelse 1579 blev hendes Liig flyttet til Nicolai Kirke i Flensborg; Suhms Danm. Hist. X. S. 106.

(t) Suhms Danm. Hist. IV. S. 245; Brunius, Antiquar. och arkitektonisk Resa S. 336.

(u) Suhm V. S. 449; *Rhyzelii* Monasteriologia Sviogothica S. 117.

(v) *Scr. rerum Svecicarum* I. 1. 149; *Rhyzelii* Monasteriologia S. 102.

(x) Schøning (Throndhjems Domkirke S. 35) og Suhm (IV. S. 175) omtale hans formeentlige Liigsteen; men nogle Tvivl derimod ere fremsatte i Klüwers Norske Mindesmærker (1823) S. 2. Prof. P. A. Munchs Formodning om en Flytning af denne Konges Liig s. Chr. Langes norske Tidsskrift for Videnskab og Litteratur, 2den Aargang, S. 74.

(y) Suhm III. S. 750—54; den engelske *Archæologia* III. p. 390.

Hardeknud, Konge i begge Riger, i Winchester. I Tydskland: Christopher den Førstes Dronning Margareta Sambiria, død i Rostok 1282, begraven i Klosterkirken i Dobberan; Erik af Pommern i Kirken i Rügenwalde i Pommern (z). I Flandern: Knud den helliges Søn Carl den Danske, Greve af Flandern († 1127), i Donatianskirken i Brügge, efter hvis Ødelæggelse 1794 hans Helgenskriin blev flyttet til Kirken St Sauveur sammesteds (æ); Christian den Andens Dronning Elisabeth i St. Peters Kirke i Gent (ö). Udenfor vor Verdensdeel hviler kun een dansk Konge og Dronning nemlig Kong Erik Ejegod paa Cypern (a) og hans Dronning Bothild i Josaphatsdal ved Jerusalem.

Af danske Konger ere Oluf Hunger og Knud den Femte (jfr. ovenfor S. 39. 40) de eneste, om hvis Gravsteder vore Aarbøger aldeles tie; om flere Dronninger, Kongesønner og Kongedøttre gjælder derimod det samme. Her maa det derfor være tilstrækkeligt at henlede Opmærksomheden paa dem, om hvis Dødssted og sidste Leveaar saa megen Vished haves, at deres Grave, skjøndt udenfor Fædrelandet, muligen engang ved et Tilfælde eller ved Efterforskning kunde opdages. Saadanne ere navnligen: Knud den helliges Dronning Adela, i andet Ægteskab 1090 gift med Hertug Roger den Anden af Apulien; Erik Lams Enke Lutgard, siden gift med den saxiske Greve Herman af Winzenburg; Svend Grathes Enke Adela, gift med Albert, Greve af Ballenstedt; Erik Plovpennings Enke Jutta, gift med Burchard den Syvende, Borggreve af Rosenberg og Magdeburg; Abels Enke Mathilde, gift med den svenske Birger Jarl, maaskee begraven i Cismar-Kloster (b); Christopher den Andens Søn Otto, som 1347 indtraadte i den tydske Orden og muligen er død og begraven i Ordenens Sæde i Marienburg; endelig Christian den Andens Søn Prinds Johan, som døde 1532 i Regensburg.

(z) Om hans Gravsted ere endeel Notitser samlede i Molbechs historiske Aarbøger I. S. 105. I Aaret 1811 skal Kongens Liig være lagt i en ny Kiste.

(æ) Wegener om Carl den Danske S. 106. 128

(ö) Om hendes pragtfulde Gravmæle, som 1810 blev ødelagt af de Franske, s. Altmeyer, Isabelle d'Autriche & Christiern II. S. 35; Kalkar i Schl. Holst. Lauenb. Archiv für Staats- und Kircheng. V. S. 488—89.

(a) Han døde her og havde begjæret at begraves i den anseeligste By paa Øen (apud celeberrimam *Cypri* urbem); Saxo p. 613; regali sepultura tilføjer Abbed Vilhelms danske Kongers Genealogi; *Scr. rer. Dan.* II. p. 159. *Knytlingasaga* p. 317 lader ham døe i Basta (efter et andet Kildeskrift Bessa; Werlauff, Symbolæ ad geographiam M. Æ. ex monumentis islandicis p. 27); jfr. Suhm V. S. 109. 112. Den kongelige Commission for Oldsagers Opbevaring søgte allerede i Begyndelsen af sin Tilværelse at indhente Oplysninger om denne Begravelse, enten i Baffa, hvor han formeentligen var død, eller i Domkirken i Famagusta, men uden Virkning; Antiqvariske Annaler I. S. 123.

(b) Her udstædte hun, i det mindste et Dokument d. 18de August 1288, i hvilket Aar hun skal være død; Suhm, Danm. Hist. XI. S. 49.

VI.

Kongegrave og kongelige Gravminder i Kapellet.

Den Bestemmelse, Christian den Første havde tiltænkt sit Kapel som det sidste Hvilested for hans Slægt (c), blev kun i faa Tilfælde fulgt og kunde naturligviis, paa Grund af det indskrænkede Rum, heller ikke længe have været vedligeholdt. De Personer af Kongehuset, som her kom til at hvile, vare, foruden Christopher af Bayern, Stifteren selv med hans Dronning og maaskee deres i Slutningen af Aaret 1450 fødte og i spæd Barndom bortdøde Søn Olaf (d); Sønnesønnen Christian den Tredie og Dennes Søn Frederik den Anden med Begges Dronninger.

Christopher af Bayern, død i Helsingborg den 6te Januar 1448, blev først begraven i Domkirkens Høichor (e); senere flyttedes hans Liig til det af Efterfølgeren stiftede Kapel (f).

Christian den Første døde paa Kjøbenhavns Slot den 21de Mai (Mandagen før Urbani Dag) 1481 (g); Dronning Dorothea døde i Roskilde — uden Tvivl —

(c) I den pavelige Stadfæstelsesbulle af 9de Juni 1462 siges, at Kongen, Dronningen og deres Sønner (dengang levede dog kun Prinds Hans?) for dem selv og Efterkommere havde valgt deres Hvilested i Kapellet. Den roskildske Præst Morten Pedersen (død 1595) skriver i nogle chronologiske Optegnelser (Ny kgl. Mst.-Samling) ved 10de Novbr. 1495, at Kapellet var opført, ut ibidem reges ex ea stirpe, comitum videl. Oldenburgiensium, tumulentur.

(d) Grams Meursius col. 634; Molbechs historiske Aarbøger I. S. 113; Hist. Foren. Tidsskrift VI. S. 326. Det eneste diplomatiske Beviis for denne Søns omtrentlige Alder er, uden Tvivl, Christian I. Forordning for Island af 26de Novbr. 1450, hvor han nævnes som Kongens eneste Søn (einka son); *F. Johannæi* Hist. eccl. Isl. II. p. 238. Ifølge Hamelmanns Oldenburg. Chronik S. 199 skal denne Olaf være født Søndagen før Mikkelsdag ɔ: den 27de September.

(e) Intra chori summi cancellos; Registeret til *E. Læti* Res Danicæ (1573).

(f) „Men uden noget Monument og Gravskrift"; Hvitfeldt II. S. 842; jvfr. Paludan de templo S. Lucii p. 29; Behrmann, Roskilde-Byes Beskrivelse S. 32.

(g) Denne Tidsbestemmelse er godtgjort af Gram (Meursius col. 660) og af W. E. Christiani (Disp. exhibens emortualem R. Christiani I. annum diemque, utrumque temporum rationibus mathematicis et diplomatum fide assertum, Kiel 1781). Begge have dog overseet det ældste Udsagn for Kongens Dødsaar i den danske Riimkrønike (1495), Molbechs Udg. S. 257 (jvfr. Jahns Unionshistorie S. 563—64), samt det ældste Vidnesbyrd om Aaret og Dagen i den plattydske Oversættelse af Th. Gheysmers Kompendium, som netop slutter hermed og altsaa maa være trykt kort efter Dødsfaldet, maaskee i samme Aar. Det kan bemærkes, at Kongen endnu 16 Dage før sin Død var i Malmø; Hist. Foren. Tidsskr. IV. S. 552.

den 10de November 1495 (h). Begges Begravelse vil udførligere blive omtalt i det Følgende.

Christian den Tredie døde paa Koldinghuus den 1ste Januar 1559 (i). Paa Grund af Aarstiden blev hans Liig foreløbigen ført til Odense, hvor det „efter hans egen Begjæring, foruden alfor overmaade stor Pragt" (k), blev bisat i St. Knuds Kirke Mandagen den 13de Februar (l). Siden foranledigede vel de paafølgende Krige og den lange Tid, der hengik inden Fuldførelsen af det Monument, hvormed Sønnen havde besluttet at hædre hans Minde, at Liget ikke før i Aaret 1578 efter den 24de Juni, da den sjællandske Adel skulde møde i Korsør for at modtage det, blev ført til Roskilde for, efter hans eget Ønske, at hvile i det af Farfaderen stiftede Kapel (m). Hans Enke, Dronning Dorothea, døde den 7de Oktober

---

(h) Hvitfeldts (II. S. 1011) og flere Nyeres Angivelse af Kallundborg som Dronningens Dødssted er urigtig. Roskilde nævnes af hendes Kantsler (siden Erkebisp) Birger, der maaskee selv var tilstede ved hendes Død (Sanctuarium Birgerianum i Suhms Samlinger I. 3. S. 22); af den roskildske Præst Morten Pedersen (ovenf. Anm. (c)); af en dansk Aarbog (Gl. kgl. Mst.-Saml. Nr. 1180; Folio) og af J. Ulfeldt, Danske Hist. S. 22. I Roskilde havde hun sin egen Gaard (curia reginæ, 1490; «Drotuinggaarden», 1579). Naar Hvitfeldt og de fleste Nyere sætte Dødsdagen til S. Catharines Dag (den 25de November), da skriver dette sig formodentligen fra en temmelig upaalidelig Kilde, den gamle Eydersteddtske Kronike, hvor hun endog kaldes Margreta (Staatsbürgerliches Magazin IX. S. 716). Birgers Sanctuarium har Søndagen efter Mortens Dag (den 15de November); hvorimod Morten Pedersen, den omtalte danske Aarbog og *Magni Matthiæ* Series reg. Daniæ (Mst.) alle have den 10de November. At hun blev begravet den 19de November, kan sluttes af et Fredagen næst for Cæciliæ virg. et mart. Dag (20de November) 1495 af Degnen i Roskilde Johan Jensen og Kapitlet udstædt Brev, ifølge hvilket Bisp N. Skave og Hr. P. Larmand ikke havde kunnet møde for dem den foregaaende Dag «for høyboren Forstiunes Drotning Dorothees Jordeferd skyld» (Original i Geh.-Archivet, Sjæland og Møen, Nr. 130). Hendes aarlige Sjælemesse holdtes den 26de December; *Scr. rer. Dan.* VI. p. 595.

(i) Hos *Er. Lætus*, Res Danicæ, p. 252—53, berettes omstændeligen Thronfølgerens Ankomst fra Skaane, Foranstaltningerne i Anledning af Begravelsen m. m. Man var i 3 Dage undervejs med Liget til Odense, hvor det urigtigen siges at være bisat i St. Hans's Kirke.

(k) Resens Frederik II. Kronike S. 4; Hvitfeldt II. S. 1555 siger derimod, at det skete «med stor Herlighed»; jfr. Krags Christ. III. I. S. 400.

(l) Mandagen efter Søndagen Invocavit; Resen S. 4; Vedel Simonsens Odenses Hist. II. 2. S. 114. At Bisættelsen ikke kan være foregaaet paa nogen anden Dag, godtgjøres af de i denne Anledning holdte Liigprædikener; Krag I. S. 409. 422. 457.

(m) Resen S. 315; Vedel Simonsen anf. St. S. 181. Da Lehnsmanden i Odense, Jørgen Marsvin, hvem derom tilskreves den 31te Mai, under 18de Juni s. A. fik Forlehningsbrev paa Sølvitsborg, maa det være skeet 1578, uagtet Krag I. S. 400, Meursius col. 1048 og selv M. Matthiæ henføre Ligets Flytning til 1579.

1571 paa Sønderborg-Slot og „blev der efter dronninglig Viis og Sædvane hæderlig begravet og nedsæt" (n). Ti Aar senere, 1581, blev hendes Liig ført fra Sønderborg, hvor fyenske Adelsmænd vare tilsagte at møde den 21de Mai, til Korsør, hvor sjælandske Adelsmænd skulde møde den 24de for at følge Liget til Roskilde (o).

Frederik den Anden døde paa Antvorskov den 4de April 1588. Den følgende Dag bleve Kongens Ansigtstræk aftrykte i Gibs, maaskee ogsaa aftegnede (p); Paaskedag (den 7de April) blev Liget balsameret, lagt i en Kiste og bisat i Antvorskov-Kirkes Chor. Herfra blev det den 24de Mai i en med 8 Heste forspændt Vogn, betrukket med sort Fløjel, i et høitideligt Optog ført gjennem Ringsted til Roskilde, hvor det ankom den 25de og blev hensat i Bispegaarden (det nuværende kongelige Palais). Her henstod det til den 5te Juni, da den høitidelige Begravelse fandt Sted i de hellige tre Kongers Kapel, hvor Kongen selv

(n) Resen S. 262.

(o) Iver Berthelsens (ikke Birg. Brokkenhuus's) Riim over danske Konger (jfr. Nyerups og Rahbeks Bidrag til den danske Digtekunsts Historie II. S. 191 — efter Dedikationen til Kantsler Chr. Friis foran J. Jakobsens Jødekrønike, 1603) i O. Bangs Saml. VI. S. 381:

„sin Moder Dorothe han og hid
fra Sønderberg led føre,
der som han hende for ti Aars Tid
havde ladt sit Lejersted gjøre.
Han vilde, at hun med den i Grav
til Dommedag skulde blive,
med den hun levde i Ægteskab
det Stund hun var i Live.
Thi tøgs hun deden i Maji Tid
den anden Dag og tyve
og 30te Dagen indførdes hid
det Aar man monne skrive
Halvfertende Hundred 30 og et".

(p) Den theologiske Professor Hans Olufsen Slangerup har tilføjet sin ved Universitetet holdte latinske Liigtale over Kongen (Hafn. 1588. 8.) en Beskrivelse over Begravelsen og Høitidelighederne derved, som igjen med Tillæg og Forandringer er meddeelt i N. H. Sarilds danske Oversættelse af Liigtalen (Kbhvn. 1589); hvilket alt er omstændeligere og paalideligere end hvad herom forekommer hos Resen S. 357—63. Om det i Texten anførte har den latinske Original fol. K. 3: Postridie, cum jam compositum esset cadaver, *pictor*, vocatus Antvorschoviam in arcem, *gypso* faciem et totum caput usque ad humeros expressum diligentissime formavit et expressit. Men i den danske Oversættelse hedder det: „Anden Dagen derefter blev en Contrafeyere henkaldet, til den Sal. Herres Liig, Hans Naades Ansigt flittelige at beskue, og det siden at afmale og contrafeye". Hvo denne „Contrafeyrre" har været, vides ikke med Vished; maaskee enten Tydskeren Joh. Gemperlin, især Portraitmaler, som 1586 havde malet T. Brahes Portrait, eller den kongelige Maler Hans Knieper fra Antwerpen, som var her samme Aar; Nye Danske Magazin II. S. 98—103.

havde udvalgt sit Gravsted (q). De Kister der indsluttede Kongens jordiske Levninger, beskrives af en Samtidig paa følgende Maade: „Det kongelige Liig var nedlagt i en Trækiste og denne Trækiste var sæt i en Tinkiste; siden var denne Kiste sæt i en anden Trækiste, hvilken var ganske overtakt med sort Fløjel, som var paa alle Sider tilfæst med forgyldte Sølvnagler. Oven paa den øverste Part af Liigkisten var et Sølvkors, forgyldt, hvorpaa var sæt Christi Billede, under hvis Arme de tvende Cherubim og Engle med forgyldte Sølvnagler vare paasætte; men neden under den ene Engel vare paasæt H. K. M. Symbola og Ordsprog. Paa den anden Side tvært derimod var denne efterfølgende Sentents sæt: Salige ere de Døde, som døe herefter udi Herren m. m. Hvilket altsammen var gjort af idel Sølv og med puur Guld forgyldt. Dernæst under Korset ved Enden stod og Danmarks Vaaben af Sølv og forgyldt, under hvilket var sæt en Tavle af Sølv og forgyldt, hvorpaa udtrykt var med store Bogstaver, baade paa latine og tydske Sprog, vor Sal. Konges Fødselsdag, H. N. Regimentsaar og paa hvilken Tid og Aar H. K. M. blev af denne Verden henkaldet" (r).

Frederik den Andens Dronning Sophie døde paa hendes Enkesæde Nykjøbing-Slot den 4de Oktober 1631. Hendes Liig blevført til Kjøbenhavn og den høitidelige Liigbegjængelse foregik i Vor Frue Kirke den 13de November. Dagen efter blev Liget med et talrigt Følge ført til Roskilde, hvor hun, ligesom Svigermoderen og Stammoderen, hviler ved sin kongelige Ægtefælles Side (s).

(q) Slangerups latinske Liigtale anf. St.

(r) Sarilds Overs. af Liigtalen fol. B. Allerede paa Kongens Dødsdag (den 4de April) tilskreve N. Kaas og Ar. Hvitfeldt, efter Dronningens Befaling, Christopher Valkendorf om at lade forfærdige en Liigkiste af Tin, efter vedlagt Maal, og siden en „Kiste af Bøgeskud, udi hvilken den anden kan indsættes"; (Sjælandske Tegnelser). Om Høitidelighederne ved Kongens Begravelse udkom kort efter et Kobberværk under Titel: Typus pompæ funebris 5. Junii A. 1588 habitæ *Rodtschildii* in exsequiis serenissimi ac potentissimi Domini D. *Friderici* II.*... opera et consilio ... *Henrici Ranzovii* efformatus et D. *Christiano* IIII. .... dedicatus a *Francisco Hogenbergio* et *Simone Nouellano*; 21 Blade i aflang Folio; Titelvignetten har 1588, 20. Novemb. Fr. Hoogenbergh, en tydsk Kunstner, døde i Köln 1590; Sim. Novellanus, formodentligen en Italiener, er aldeles ubekjendt; s. Naglers neues allgemeines Künstlerlexicon. I *Molleri* Cimbria literata III. p. 592 nævnes blandt H. Ranzaus Skrifter: Descriptio pompæ funebris habitæ Roschildii in exequiis Friderici II. ... una cum epitaphiis nonnullis in obitum ejus. Adjecta sunt descriptio sacelli prope Monast. Segebergense &c. Hamb. 1588. 4. og i flere Udgaver; formodentligen det samme Skrift, som Schlegel omtaler i Gesch. Christian IV. I. S. 73. De Faner, som vare baarne i Liigprocessionen, bleve ophængte i Kapellet paa høire Side fra Indgangen, men vare for det meste forsvundne i Begyndelsen af det forrige Aarhundrede.

(s) Slanges Christ. IV. Hist. II. S. 725.

Christian den Tredie og Frederik den Anden ere de første Konger, over hvis Grave i Roskilde-Domkirke pragtfulde Monumenter hæve sig. Mærkeligt, at disse udelukkende vare bestemte for Kongerne og at ingen Hentydning til deres Dronninger forekommer paa noget af dem.

Ti Aar efter Christian den Tredies Død, samme Aar, i hvilket Kommunitetet stiftedes, og et Aar før Stettinerfredens Slutning, kom hans Monument i Arbeide. Under 30te November 1569 tilskrev Kongen Peder Oxe om at udrede 1000 Daler, som Forskud til en Mester i Nederlandene, hos hvem en Begrebnis til den afdøde Konge var bestilt, der skulde koste 3000 Daler (t). Denne Mester var en Billedhugger og Arkitekt i Antwerpen, Cornelius de Vriendt eller Cornelius Floris (u). Monumentet var færdigt fra Kunstnerens Haand inden hans Død 1578; men, maaskee af Mangel paa Penge til at udrede Resten af Honoraret, blev det henstaaende hos Kunstnerens Enke, som med 1000 Gylden maatte frikjøbe det fra Ødelæggelse under Antwerpens Plyndring af Spanierne 1576 (v). Dog varede det endnu indtil Mai 1579, før det ankom hertil, efterat Kongens Kommissionær, en Danziger-Kjøbmand Johan Maria eller Mariaborg med 2500 Daler havde gjort Udlæg til Resten af Honoraret og til Transportomkostninger (x). Monumentet kan altsaa antages at have kostet i Alt 5500 Daler foruden de omtalte 1000 Gylden i Løsepenge.

Kun halv saa lang Tid hengik med Frederik den Andens Monument, maaskee ved Indflydelse af Enkedronningen. Allerede to Aar efter Kongens Død blev det paatænkt af den daværende Regjering (y). Under 29de November 1590 udgik fra Koldinghuus et Brev

---

(t) Historisk Tidsskrift IV. S. 669.

(u) J. C. Spenglers Bidrag til dansk Kunsthisterie S. 81.

(v) Dette erfares af en Ansøgning til Kongen paa Plattydsk, uden Dag, Aar og Sted, fra »Elisabeth Wedewe wilen (weiland) Cornelis Floris Bildehower«, som flere Gange havde anholdt om, at »das Sepultur van E. M. Heer Vader« maatte blive afhentet, hvilket dog ikke endnu var skeet: »is daer dorch grotlich beschadicht«. Under Antwerpens Plyndring den 4de November 1576 havde hun maattet laane 1000 Gylden til at erlægge i Løsepenge, »in Respect van so kostelickenn Sepulture« (Langebeks Dipl. i Geh.-Archivet).

(x) 7de April 1578 fik Tolderen Henrik Mogensen Ordre at betale til Os Elsk. Johan Maria 500 gamle Daler, da der endnu resterede »Mester Floris Stenhuggers Qvinde« en Sum Penge for den i Nederlandene bestilte »Begreffnis aff Alabastitt«. Den 11te Mai 1579 fik han Ordre at betale en Vexel paa 1000 Daler, som Johan Mariaborck havde udstædt for sit Udlæg i Nederlandene »til den Sepultur, som er ankommen«. Ifølge Kongens Befaling til Rentemesteren Christopher Valkendorf af 29de Marts 1580 skulde den omtalte Kjøbmand have sin Betaling i Sverl eller andre gode Varer; Nye Danske Magazin I. S. 52.

(y) Det kan bemærkes, at der paa Titelbladet af det i Anm. (r) omtalte Kobberværk, som maa være udkommet ikke længe efter Frederik den Andens Begravelse, allerede findes Forestilling af et Monument, som næsten fuldkomment ligner det nuværende.

til Tolderen i Helsingør om af Tolden at udbetale halvniende hundrede Daler, da den kongelige Kommissionær, ogsaa ved denne Leilighed, „Os Elsk. Johan Maria", havde i Nederlandene bestilt „et Begrabnis over vor kjære Herre Faders Grav". Efter Brev af 18de December 1593 modtog han og Peter von Thegener 1000 Daler som sidste Rest for det Marmor og Alabast, „de her ind i Riget fort have". Der kan være Grund til den Formodning, at den sidste Haand er bleven lagt paa Monumentet herinde. Den 17de Juli 1596 fik nemlig Tolderne i Helsingør Brev om at „lade forskrive fra England Alabaster, som endnu til K. Maj. Monument og Begrebnis at forfærdige gjøres fornøden, saa det inden Michaelis nu førstkommendes kan være her tilstede"; (Sjælandske Tegnelser). Endelig blev Monumentet i Aaret 1598 ført til sit Bestemmelsessted og der opsat (z).

Kunstneren, hvem dette Monument skyldes, kjendes ikke af Navn; men saavel begge disse, som det over Farfaderen i Slesvig-Domkirke, kom alle fra Skulpturens daværende Hjem, Nederlandene, i et Tidsrum af noget over 30 Aar, hvoraf man, uden Tvivl, kan forklare den Lighed i Stiil og Udførelse, der finder Sted mellem alle tre Kunstværker. Begge fremkaldte de baade Samtidens og Efterslægtens Beundring (æ) og henføres endnu blandt de fortrinligste Monumenter i sit Slags (ö).

(z) Kbhvn. den 8de Juli 1598 fik Lehnsmanden paa Roskildegaard Christopher Parsberg Brev, at Monumentet over Kongens Faders Grav „er nu slet færdig ... og nu med det første did skal henføres og opsættes", hvorfor han skal forskaffe „Mesteren hvis Jern, Bly og Kalk, som han dertil kan have fornøden, og hvis derfore udgives haver han til sit Regnskab at indføre, saa og forskaffe hannem Hjælp med Folk, eftersom dertil kan behøves"; (Sjælandske Tegnelser).

(æ) I N. H. Sarilds Oversættelse af H. O. Slangerups latinske Liigtale over Frederik den Anden (1589) fol. Aa ii siges, at Monūmentet over Christian den Tredie „er saa subtilig i Alabaster udarbeidet, at der ikke enten i disse eller andre nærværendes Stater, ja i det ganske Tydskland, findes hendes Lige". Monumentet over Frederik den Anden kalder Resen S. 363 „et kosteligt og kunsterigt, vel forarbeidet Alabaster-Monument, hvis Lige neppe findes udi ganske Europa"; jfr. Suhms Nye Saml. til den danske Hist. III. S. 103.; Wolfs Encomion regni Daniæ S. 457; Behrmanns Roskilde-Byes Beskrivelse S. 97—100.

(ö) Kohl, Reisen im Dännemark I. S. 432—33, hvor dog urigtigen antages, at begge Monumenter skulle være udførte i Italien, efter Tegninger af T. Brahe; en Formodning, som allerede T. Hoffman yttrede, men uden videre Hjemmel (Danske Adelsmænd III. S. 14). Ifølge Behrmann, Roskilde-Byes Beskrivelse S. 97, maa der i det slesvig-holsteen-lauenborgske Kancellies Archiv existere eller have existeret specielle Aktstykker om begge disse Monumenter, som upaatvivleligen nærmere vilde kunne oplyse deres Historie. At Frederik den Andens Monument er nederlandsk Arbeide, antages ogsaa i Weinwichs Malerkunstens Hist. i D. og N. S. 43.

VII.

Kong Christian den Førstes og Dronning Dorotheas Grav.

Da ingen Indskrift og ingen ydre Udmærkelse betegnede det Sted i Kapellet, hvor Stifteren og hans Dronning hvile ved hinandens Side (a), var det en Selvfølge, at Erindringen derom efterhaanden maatte forsvinde, og da længer hen i Tiden et Pragtmonument paa hver Side af de i Jorden skjulte Gravhvælvinger udelukkende fængslede Opmærksomheden, blev tilsidst kun Historiens Vidnesbyrd tilbage om de ældre Kongegrave, uden at disse selv kunde paavises.

Hundrede Aar efter Christian den Førstes Død kjendtes dog endnu hans Hvilested. At Nedsættelsen af Dronning Dorotheas Liig den 30te Mai 1581 i Christian den Tredies Gravhvælving maa have foranlediget en nærmere Undersøgelse af Stamfaderens Grav, kan sluttes af følgende Skrivelse fra Frederik den Anden til Lehnsmanden Lange Beck (Frederiksborg den 26de Mai 1581), der, skjøndt to Gange tidligere trykt (b), atter her meddeles, som et i Kapellets Historie interessant Aktstykke:

„Viid, at, eftersom Du haver ladet give Os tilkjende, at Du efter vor Befaling haver optaget Høibaarne Fyrstes, høilovlig, evliglig Ihukommelse, Konning Christians den Førstes, Grav der udi Roskild, og at hans Liigkiste endnu er heel, holden og ufordærvet, da, efter vi gjerne ville vide Høibe^te^ Herres Længelse, hvor høi og lang han haver været, bede Vi Dig og ville, at Du hans Liigkiste behændelig lader optage og at Du siden

---

(a) Det ældste Vidnesbyrd for Kongens Begravelse i sit Kapel findes i den plattydske Gheysmer: „wart begraven to Roskyldis in sine Capelle in dem Dome". Dronningen blev begravet *juxta* Christiernum, maritum suum; *Chron. Skibyense* i *Scr. rer. Dan.* II. p. 560; Hvitfeldt II. S. 1011. Er. Lætus som udgav sine Res Danicæ 1573, altsaa ikke fuldt hundrede Aar efter Kongens Død, synes at antyde, at han selv havde bestemt, at hans Grav skulde være aldeles simpel (p. 187): condi quo pridem membra *jubebat, non ita magnificis* congesta *sumptibus* urna.

(b) Efter Sjælandske Tegnelser trykt i Rahbeks Tritogenia IV. S. 133 og i Historisk Tidsskrift IV. S. 669. I Molbechs historiske Aarbøger I. S. 112 henføres Brevet til 1584; men at 1581 er det rette Aar, kan sluttes saavel af den ovenfor S. 52 omtalte Nedsættelse af Dronning Dorotheas Liig i Kapellet 4 Dage senere, som af den Omstændighed at Frederik den Anden den 26de Mai 1581 netop var paa Frederiksborg, men derimod samme Dag i Aaret 1584 var i Jylland; Historisk Tidsskrift II. S. 32. 35. Det kan bemærkes, at Høisalig Kong Christian den Ottende ogsaa befandt sig paa Frederiksborg-Slot, da han under 7de December 1843 tillagde Etatsraad Thomsen og nærværende Skrifts Forfatter Befaling nærmere at undersøge de den 4de s. M. opdagede Kongegrave.

forskaffer Os et vist Maal derpaa, hvor lang Høibe[te] Herres Liig egentlig er, og at Du Kisten derefter igjen lader tilslaae. Vi sende Dig det Sværd, som Du Os haver tilskikket at besigte, som haver ligget paa Høibe[te] Herres Liigkiste, at Du det derefter igjen paa Kisten lader indlægge".

Skjøndt L. Becks Svar paa dette Kongebrev ikke haves, lader Gravens Beskaffenhed, som vi snart skulle lære at kjende den, dog ikke formode, at han har kunnet efterkomme Kongens Begjæring ved at lade Kisten „behændelig" optage og Ligets Høide udmaale. I hvert Tilfælde var dette den første og eneste Gang Graven vides at have været synlig lige indtil vore Dage. Men mærkeligt bliver det altid, at en Kjendsgjerning, hvorom hele Domkirkens Personale og saa mange blandt Roskilde-Byes Borgere maae have været vidende, ei har kunnet vedligeholde Erindringen om Gravens Beliggenhed ved Tradition fra Slægt til Slægt i et Par Aarhundreder (c). En og anden Forfatter i det syttende Aarhundrede synes vel endnu at have vidst rigtig Beskeed derom (d); men de øvrige i dette og næste Aarhundrede vidste blot i Almindelighed, at Christian laae begravet i Kapellet (e). Enkelte formodede, at Graven var nær ved den store Granitpille midt i Kapellet (f); Andre faldt endog paa den urimelige Tanke, at den var under selve Pillen (g). Tilsidst opgav man al Gisning og Efterforsk-

(c) Hamelmann, Oldenburgische Chronica (1599) S. 198 ansaae det endog for tvivlsomt, om Christian I. laae begravet i Roskilde eller i Sønderborg.

(d) Helvader, Sylva chronologica maris balthici (Hamburg 1624—25) I. S. 37, II. S. 233, beretter, at Frederik II. ligger ved Siden af sin Fader Christian III. og sin Oldefader Christian I. I et Haandskrift om Roskilde-Domkirke fra Slutningen af det 17de Aarhundrede (Thottske Samling Nr. 1406, 4to) hedder det, at Christian I. siges at være begraven midt imellem Christian III. og Frederik II.

(e) Wolfs Encomion regni Daniæ, S. 456. I M. H. Jernskjægs ovenfor (S. 39) anførte Roskilde-Domkirkes Beskrivelse hedder det om Christian I.:

"Hans Legem er nu skjult i Jordens Skjød, det sorte,
dog er hans høje Navn ei ganske død og borte,
lad være, intet Tegn af Alabaster-Stene
paa Graven er opsæt".

Paludan, de templo S. Lucii 1722 p. 29 siger at han har fundet Christopher af Bayerns og Christian den Førstes Grave tillukte (clausa).

(f) Pontoppidan, Annales ecclesiæ Danicæ II. S. 365. I Danske Atlas II. (1764) siges derimod blot, at Kongen og Dronningen menes her at være begravne, men at deres Gravsted er ukjendeligt.

(g) Bl. A. en glückstadtsk Præst Gustav Schrödter i sin, ellers temmelig fuldstændige og nøiagtige utrykte Beskrivelse over Domkirkens Monumenter (1707); dette under er dog maaskee oprindeligen et technisk Udtryk, der ikke skal forstaaes bogstaveligen.

ning og henholdt sig blot til Behrmanns Yttring i Aaret 1832: „At Christian den Første, Christopher af Bayern og deres Dronning ligge i Omfanget af dette Kapel, er nu lige saa vist, som det er vist og ved de nyeste Undersøgelser afgjort, at de ei ligge der, hvor man med Magt har paastaaet, de skulde ligge" (h).

Endelig forbeholdtes vor Tid Opdagelsen af de i henved tre Aarhundreder skjulte Grave. Hvad Tiden havde levnet af disses Indhold lærte man at kjende ved den d. 17de Juni 1847 anstilt Undersøgelse, hvis nærmere Omstændigheder ere berørte i Fortalen og hvis Resultater her meddeles.

Mellem Christian den Tredies og Frederik den Andens Monumenter, dog nærmest det første, strakte sig fra Granitpillen i Kapellets Midte indtil den østre Muur to aflange, af røde Muursteen opførte Gravhvælvinger, der jævnsides berørte hinanden, skjøndt begge divergerede omtrent 6 Tommer mod Vest fra den rette Linie. Ved Fodderne af disse Hvælvinger fandtes en af Kridtsteen muret Kiste med Spor af et Skelet; denne saavelsom de mange ved Gravningen fundne Been, uden nogen Orden, hidrøre uden Tvivl fra en ældre Kirkegaard, paa hvis Grund Kapellet er blevet opført. Den største og længste af Gravene, 12 Tommer under Gulvets Overflade, var 4 Alen 15 Tommer lang, omtrent 1 Alen 16 Tommer bred og 2 Alen 2 Tommer høi; den stod omtrent 18 Tommer fra Fundamentet af Frederik den Andens Monument. Denne Hvælving, som fremviste Kjendetegn af en tidligere Aabning, indsluttede Kongens Kiste, hvilken dog ikke stod paa Jorden, men hvilede paa tre Jernstænger, der ved Jernkjæder paa hver Side vare befæstede i Sidemurene. Da Hvælvingens Gulv ikke var muret, har man formodentligen paa denne Maade villet, saa længe som muligt, forebygge Kistens Fortærelse af Fugtighed (i); ligesom det ogsaa var kjendeligt, at den paa Sidemurene hvilende øverste Hvælving

---

(h) Roskilde-Byes Beskrivelse S. 96. Allerede i A. 1809 hørte dog Forf. saavel Behrmann som en gammel Kirkebetjent yttre den Overbeviisning, at Graven maatte findes i Rummet mellem Christian III. og Frederik II. Hvælvinger; jfr. Forf. Afh. om Christ. I. Begravelse i Rahbeks Tritogenia IV. (1829) S. 135.

(i) Der haves kun faa Exempler paa denne Begravelsesmaade. I Chr. Eriksens utrykte Beskrivelse over Viborg berettes, at den hellige Kjelds „Ark" (Kiste), af Kobber, stærkt forgyldt, med hans Been svøbte i „Sinden", som indtil Ildebranden 1726 fandtes bag Alteret, i en ældre Tid (1560—1630) skal have hængt over Altergulvet i to Kobberkjæder, befæstede i to store Ringe, som dengang endnu saaes i Hvælvingerne; jfr. Krogs Viborgs Beskr. S. 203. Jørgen Gyldenstjernes (†1551) Liigkiste hang ved 4 Jernkjæder i Graven i St. Knuds Kirke i Odense, da han af Andagt ikke vilde, at hans Legeme maatte røre ved Jorden; Danske Magazin IV. S. 162; Mummes St. Knuds Kirke S. 234. Erik den Fjortendes Grav i Westerås-Domkirke, som aabnedes A. 1759, synes i denne Henseende at have havt nogen Lighed med de roskildske Grave. Den beskrives nemlig som liden og snæver, 1¾ Alen bred, 2½ Alen høi til Hvælvingens Begyndelse og 3 Alen høi med Hvælvingen, som naaer op over Jorden. Kisten, af

har været opført efter Kistens Nedsættelse. Kistens udvendige Længde var 3 Alen og 19 Tommer; dens Brede ved Hovedenden foroven omtrent 24 Tommer, forneden en Tomme mindre; ved Fodenden 18 Tommer foroven, en Tomme mindre forneden; dens Heide ved Fodenden var 17 Tommer. Den var af Fyrretræ, firkantet, med fladt Laag; den var indvendig beklædt med Læder, udvendig overtrukket med Beeg, hvorpaa grovt Lærred var befæstet; den ydre Beklædning var to Lag Skind (begge med Haarene udad). Denne var igjen overtrukket med Lærred af en saa fiin Væbning, at det næsten lignede Flor. Kisten var tilslaaet med Som og Fugerne tættede med Fæhaar; mellem den og Jernstængerne var desuden udbredt et af Fæhaar vævet Tæppe, der viste Spor af en Paastrygning. Saaledes havde man paa flere Maader draget Omsorg for at sikkre det simple og tarvelige Gjemme i det ringeste mod en altfor snarlig Oplosning.

Ved Kistens Aabning, som skeete uden Vanskelighed, da Laaget tildeels var nedsunket, viste sig Benene af et mandligt Skelet i naturlig Orden. Den anatomiske Udmaaling angav en Legemsheide af tre Alen, altsaa ingen ualmindelig eller kjæmpemæssig, som Sagnet har villet tillægge denne Konge (k). Alle Tænderne vare tilstede med Undtagelse af to Skjære-

Fyrretræ, beklædt med sort Fløjel var $3\frac{3}{4}$ Alen lang, $4\frac{1}{2}$ Qv. bred ved Hovedenden, $3\frac{1}{2}$ Qv. dyb; den hvilede omtrent „et Qvarter ifrån Marken (Jorden) på tre Stycken dertil i Muren fastsätte Järnstänger"; Fants Upplysningar i swenska Historien I. S. 127. Denne Omstændighed forekommer dog ikke i L. G. Sohlbergs Beskrivelse af Westerås-Domkirke (1834) S. 50, hvor Graven beskrives, som den var før 1773. Ogsaa den Grav, der i Vadstena-Klosterkirkes Chor gjemmer Hertug Magnus af Östergöthland († 1595), er omtrent af samme Beskaffenhed: „Kistan af Koppar, hängande på Järnkedior öfwer Watten, war helt groft och enkelt hopfaltsat, skall på Locket endast hafwa haft dessa Bokstafwer M. D. O."; Widegrens Beskr. öfwer Östergothland I. S. 250.

(k) Christian I. var ifølge Hvitfeldt (II. S. 960) „udaf Vært en stærk, høi, lang og fuldkommen Herre, mere end nogen hans Efterkommere have været"; jfr. Hamelmanns Oldenb. Chronik S. 198. Et af de ældste Vidnesbyrd om Kongens Høide forekommer uden Tvivl i Lud. Vriggii latinske Digt over Christian III. Kroning — humeris longe eminet *altis*; *Scr. rer. Dan.* VIII. p. 513. *Procera* & quadrata statura, membris *magnis* ac lepidis; beskrives han af C. Hamsfort (de rebus Holsatorum; *Westphalen* Mon. I. col. 1728). Det er egentlig paa Grund af et formeent Tegn paa Granitpillen i Kapellet, at man har villet tillægge ham en Høide af 3 Al. 8 T. eller, da Gulvet i Aaret 1740 var blevet forhøjet, endog af 3 Al. 10 T.; Thurahs Danske Vitruvius II. S. 133; Pontoppidans Danske Atlas II. S. 346; Schlegels Geschichte d. oldenb. Könige I. S. 48; Tritogenia IV. S. 135; Behrmanns Roskilde-Bye Beskr. S. 100. Det ældste Skrift, hvori dette Sagn forekommer, er, uden Tvivl, en Reisebeskrivelse af en Tydsker, Hermann von Zesterflet, som i de første Aar af det 17de Aarhundrede besøgte Roskilde (nogle Aar efter Byens Brand, 1599), hvoraf et Udtog er meddeelt i Suhms Nye

tænder (dentes incisivi) paa den høire Side af Underkjæven, hvilke han mistede i Slaget ved Brunkeberg 1471 (l). Hovedet, paa hvilket fandtes Spor af kastaniebrune Haar og Overskjæg (m), var af en oval Form; Underdelen deraf stærkt fremtrædende; Ansigtet havde været større paa høire end paa venstre Side; Næsen lang og kroget. Haanden havde været stor og kraftig; Underextremiteternes Længde lod slutte til en dygtig Rytter (n).

Den anatomiske Udmaaling af Skelettets enkelte Dele gav efter Lector Ibsens Meddelelse følgende Resultat:

Saml. til den Danske Historie III. S. 97 fg, men hvis fuldstændige Haandskrift har Følgende herom: „in hoc sacello regio ad columnam quandam ostenditur *signum*. quod ego, in terra constitutus, vix manu et brachio elevato attingere potui; id affirmabant indicare *altitudinem Christiani primi R.*, qui valde robustus fuisse *dicitur*, quod et nunc hodie in posteris ipsius animadvertitur. Wolfs Encomion regni Dan. S. 456 omtaler ogsaa „et Maal eller Tegn, hvilket menes at være Christian I. Høihed". Peter den Stores Mærke (han besøgte Domkirken 1716) 6 Tommer lavere end Christian den Førstes og senere Frederik den Sjettes kunne derimod vel ansees for rigtige Maal (Efter et dansk Øjevidnes Beretning var Peter Czar over 3 Alen høi; Giessings Løwenørn S. 19). Baade i ældre og nyere Tid har Sagnet ladet Erindringen om kongelige Personers Høide bevares ved Mærker i Kirker eller paa andre Steder. Saaledes skal Frederik den Anden 1579 have ladet sin Høide mærke paa Raadhuset i Krempe; Noodts Sammlung unterschiedenen seltenen Schriften I. S. 90. Christian den Fjerdes Høide skal være angivet paa Augvaldsnæs-Kirkemuur; norske Tidsskrift Urda II. S. 330. Allerede de norske Kongers Harald Haardraades, Oluf Kyrres og Magnus Barfods Høide skal have været angivet ved Kors i Mariekirken i Nidaros; Heimskringla, Kbhvnske Folio-Udg. III. S. 221. Undertiden betegnedes Høiden ved opreiste Kors; *Kristnisaga* p. 88; *Fornm. SS.* II. p. 235. Det fortjener at bemærkes, at Christian den Femtes tredie Søn, Christian, der, 20 Aar gammel, døde i Ulm 1695, skal kun have været 2 Tommer lavere end Christian den Førstes Maal, ifølge Gustav Schrødters Udsagn i hans forhen anførte utrykte Beskrivelse.

(l) Hvitfeldt beretter, II. S. 933, at Kongen blev skudt i Munden »med et Lod, saa han miste nogle Tænder«; formodentlig efter Olai Petri svenske Krønike (*Scr. rer. Svec.* I. 2. p. 323): „så blef och Konungen skuten i Munnen och miste några Tänder af ett Hakebösselod". Den store svenske Riimkrønike (her vel den ældste Kilde) siger, at Kongen mistede tre Tænder (*Scr. rer. Svec.* l. c. p. 176); Magnus Matthiæ (Series reg. Daniæ), at han mistede fire af de forreste Tænder, hvilket stemmer overeens med den svenske Joh. Magni Beretning; jfr. Grams Meursius col. 653. Den lybekske Krønike beretter blot, at han blev skudt med en Piil i Kinden »unde ok in en Been«; Grautoffs lübeckische Chroniken II. S. 339.

(m) Efter Hvitfeldt II. S. 960 var »hans Skjæg raget ligesom de Geistlige og den Verdsens Sæd medførte«.

(n) I Anledning af den „Dystrenden", der fandt Sted ved Kongens Kroning i Upsala 1457, tilføjer Hvitfeldt II. S. 868, at han paa denne »Kunst var selv fuldfærdig og en Mester".

a. Hovedet.

Omfanget af Hovedskallen (cranium)	20 Tom. 6 '''
Længdediameteren fra Sletten (glabella) til Nakkebenets yderste Knop (protuberantia occipitalis externa)	7 Tom. 2 '''
Fra Næseroden (radix nasi) til Nakkebenets yderste Knop	7 Tom. 3 '''
Fra Næseroden til nederste Rand af Hagen (margo inferior menti)	4 Tom. 9 '''
Tværdiameteren fra Issebenets ene Knop (tuber parietale) til den anden	5 Tom. 3 '''
Den perpendikulære Diameter fra Midten af Piilsømmen (sutura sagittalis) til den forreste Rand af Baghovedets store Aabning (foramen magnum)	5 Tom. 3 '''
Fra den yderste Flade af det ene Aagbeen (os zygomaticum) til samme Punkt paa det andet	5 Tom. 3 '''
Fra den yderste Vinkel af Underkjævens Leddeknop (condylus maxillæ inferioris) til samme Punkt paa den modsatte Side	5 Tom. 2 '''

b. Det øvrige Legeme.

Fra Issen til Iisbenenes Forening (symphysis pubis)	1 Al. 10 T.
Fra Iisbenets Forening til nederste Ende af Skinnebenet (tibia)	1 Al. 10 T.
Rygraden fra den første Flade af den øverste Halshvirvel (Atlas) til Foreningen mellem den sidste Lændehvirvel og det hellige Been (promontorium ossis sacri)	1 Al. $1\frac{1}{2}$ T.
Overarmen (humerus)	13 Tom. 3 '''
Underarmen fra Spidsen af Albuknoppen (olecranon) til Spidsen af Albubenets Griffeludvært (processus styloideus)	11 Tom.
Mellembenet for Pegefingeren (os metacarpi indicis)	3 Tom.
Laaret (femur) fra Spidsen af den store Fremragning (trochanter major) til den nederste Flade af den yderste Leddeknop (condylus externus)	19 Tom.
Skinnebenet (tibia) fra den øverste Flade af den inderste Leddeknop (condylus internus) til Spidsen af den inderste Ankelknogle	$15\frac{1}{2}$ Tom.

Ligets oprindelige Beklædning og Prydelser kunde af de svage Levninger kun høist ufuldkomment kjendes. Det syntes at have været indhyllet i vævet Toi, maaskee et Slags geistlig Ordensdragt; ogsaa fandtes Spor af fiint Linned. Omkring Brystet, Armene og Livet fandtes Levninger af Silketresser af forskjellig Brede, indvævede med Guld, tildeels med Zirater; langs Liget laae to smalle Silkelidser med takkede Kanter. Under det høire Kravebeen fandtes to guldpletterede Maller i Kløverbladform, befæstede paa en af de smalle Tresser. Liget havde været nedlagt i Straa; fra Hofterne nedad laae paa hver Side et sammenbundet Knippe af Rughalm; et opløst Knippe bedækkede Underkroppen.

Ovenpaa Kisten laae det Sværd, som allerede fandtes der 1581 og som nu bidrog

til yderligere at godtgjøre Identiteten af Graven. Det er i Alt 2 Alen 3¾ Tomme langt; Haandtaget, Knappen iberegnet 12 Tommer langt, har været omviklet med forgyldt Messingtraad, hvoraf meget endnu er tilbage; Pareerstangen, hvis ene Side fandtes afbrudt, var ligesom Knappen (der synes at have været forgyldt) af en Metalkomposition; paa Klingen vare fastrustede Levninger af en Læderskede, foret med Lærred (o).

Paralelt med Christian den Førstes Grav, umiddelbart op til Fundamentet af Christian den Tredies Monument, fandtes en lignende Gravhvælving, som ikke fremviste Spor af nogen tidligere Aabning. Den laae 4 Tommer dybere end hiin; ogsaa var den kortere, nemlig 3 Alen 9 Tommer lang, 1 Alen 3 Tommer bred. Den indsluttede Dronning Dorotheas Kiste, som var 3 Alen lang, henved 14 Tommer hoi, ved Hovedenden foroven omtrent 20, forneden omtrent 19 Tommer bred; ved Fodenden noget smallere. Ogsaa denne Kiste var af Fyrretræ, overtrukket med dobbelt-garvet Læder; det indre var befæstet paa Kisten med Beeg, det ydre med Nagler. Den hang i sex Jerngreb, tre paa hver Side, som igjen hvilede paa Jernhager, befæstede i Sidemurene. Uagtet den ydre Læderbeklædning var temmelig vel vedligeholdt, befandtes Kisten dog i en langt mere opløst Tilstand end Kongens, hvortil maaskee Gravens dybere Beliggenhed kan have bidraget (p). Derfor opdagedes her kun svage Levninger af Benene; dog fandtes efter den fortærede Underkjæve endnu alle 16 Tænder. Af Ligets Beklædning var intet Spor tilbage. Under Hovedenden af Kisten fandtes en Leerpotte med tre Been og Greb; ved Siden af denne Trækul (q).

(o) Tab. II. I (Grams) Index alphabeticus descriptionis Musei regii (Hafn. 1726.) Fol. P. II) fol. E. a., hvor Christian I. tillægges en Hoide af 4 Alen 3 Qv., berettes tillige, at han skal have havt et Sværd, 3 Al. 3 Qv. langt (gladium fertur portasse — — tres cubitos tresque quadrantes longum). Mon dette ikke har været en Erindring om det 1581 paa Kisten fundne Sværd, hvis Længde dog er angivet for stor? Tidligere plejede man at nedlægge Sværdet i selve Kisten hos Liget; f. Ex. efter Erik Glipping (*Marmora Danica* II. S. 191; Klingen var 7 Qv. lang) og efter Valdemar Atterdag (Suhm XIII. S. 755); men Christian den Fjerdes Sværd ligger ogsaa ovenpaa hans Liigkiste.

(p) Tab. I. c. viser Dronningens Kiste, saadan som man kan tænke sig, at den oprindeligen har været, da dens destruerede Tilstand ikke tilstædede nogen tro Opfatning.

(q) 1823 blev i en muret Grav i Roskilde-Domkirke 1½ Alen under Gulvets Overflade (hvori Been af en Geistligs Liig) fundet en glasseret Leerkrukke uden Hank og Fod, indeholdende Kul, sat paa en muret Fod bag ved Hovedet, og tre glasserede trebenede Leerpotter med Hank, ligeledes med Kul, i en Fordybning i de murede Sider af Graven; de to paa hver Side af Liget, den tredie ved Foden; Antiqvariske Annaler IV. S. 400). I Katalogen over Thotts Kunstsager og Antiqviteter forekommer S. 89 under Nr. 1589 en lille Leerpotte, udgravet af Muren omkring Christopher den Førstes Grav i Ribe-Domkirke; lignende ere fundne i Grave i Lunds Domkirke. I Gislum-Kirke (Gislum-Herred, Viborg-Stift) fandtes ved Hovedet af et Skelet en Krukke (Urna) med Aske; Pontoppidans Theatrum Daniæ S. 423. Det skal især have været med Geistliges

At Undersøgelsen af disse Grave frembød langt færre og ringere Resultater end andre endog ældre fra den danske Middelalder, som i den nyere Tid ere opdagede (r), hidrører vel fornemmeligen derfra, at der i ingen af Hvælvingerne var lagt muret Gulv; at Ligene kun havde været opbevarede i Trækister; men fornemmeligen derfra, at intet af disse Liig har været balsameret. Dette maa ansees som noget Særegent, da Balsamering af kongelige Personers Levninger alt i en tidligere Periode vides at have fundet Sted (s); ligesom denne Skik, endog blandt Adelige, var i fuld Brug i det 16de Aarhundrede (t).

Derfor kan neppe Nogen, Dansk eller Fremmed, som besøger dette Kapel, uden en blandet Følelse dvæle ved Grave, der ikke kunne tænkes mindre kongelige og mere skjulte, uagtet de dække Støvet af tre Rigers Beherskere, af Stamforældrene for et Kongehuus, hvis Afkom gjenfindes paa de fleste europæiske Throner (u). I hvert Tilfælde svarer det Hele kun lidet

---

Liig, at saadanne Leerkar nedsattes, efterat Røgelse var kastet paa Kullene; *Lenoir*, Musee des Monuments français II. p. 13.

(r) Saasom Erkebisp Absalons († 1201) i Sorø (Nye Danske Mag. VI. S. 81 fg.); Biskop i Aarhuus Peder Vognsens († 1204) i Aarhuus-Domkirke (Nord. Tidsskrift for Oldkyndighed I. S. 207); Erkebisp Anders Sunesens († 1228) i Lunds Domkirke.

(s) Hvitfeldt I. S. 456 beretter vel, at Eriks, Christopher II. Søns, Liig henstod i 14 Dage, „indtil man kunde hente fra Lybke (Lybek) hvis til hans Balsamering Behov gjordes“; men i Kilden (Continuatio Chronici Danorum 1308—57; *Scr. rer. Dan.* VI. p. 523) hedder det blot: donec nuncii de Lubeck redeuntes cum *necessariis* pro ejus sepultura. Derimod beretter det authentiske Dokument om K. Olufs Død og Begravelse (Behrmanns Beretning om Kong Oluf Hakonsons Død S. 36), „dat he vppeschueden wart unde balsemet, alsem eynen Koning plecht tho doende“. Om Frederik II. berettes det udtrykkeligen; Resen S. 357.

(t) A. H. Lackmann de variis exequiarum ritibus apud utriusque Duc. cimbr. nobiles p. 41 (om Johan Rantzan † 1565); Linnés skånska Resa S. 96 (om Arild Urup † 1587).

(u) Dette er yderligere udført i adskillige ældre og nyere genealogiske Arbeider, blandt hvilke kan nævnes: 1) en Tabel (af H Pans?), der viser hvorledes dengang (1749) den romerske og russiske Keiser, Regenterne af England, Frankrig, Sverrig, Ungarn og Bøhmen, Polen og Saxen, Preussen og Brandenborg, Spanien og Sicilierne, Portugal og Sardinien samt af Bayern og Pfalz nedstammede fra Christian I.; 2) den Oversættelsen af Krags Christian III. Historie vedføjede genealogiske Tabel, der viser de samme Regenthuses (med Undtagelse af Polens, Bayerns og Saxens) Nedstammelse fra Christian III.; 3) Kønigsfeldts genealogiske Tabeller over den oldenborgske Stamme (1840) Tab 7, som viser de da levende Regenters Nedstammelse fra Christian IV. og hans to ældste Søstre, Elisabeth (g. m. Hertug Henrik Julius af Brunsvig-Wolfenbüttel) og Anna (g. m. Jakob I. af Storbritannien). Disse Regenter vare: Keiserne af Østerrig, Rusland og Brasilien, Kongerne af Danmark, Saxen, begge Sicilierne, Sardinien, Nederlandene, Preussen, Grækenland, Bayern, Belgien, Würtemberg, Hannover og Frankrig, Dronningerne af Portugal, Spanien og Storbritannien,

til det Tilnavn, som engang tillagdes Christian den Første, skjøndt neppe med fuld Føje — den Rige (v).

Ved de i Kapellet anstillede Undersøgelser for at opdage Christian den Førstes og Dronnings Gravsteder er ikke fundet Spor af noget, som kunde antages for Christopher af Bayerns; thi den ovenfor (S. 58) omtalte murede Kiste tilhørte aabenbart en langt ældre Tid. Men, da det Gjemme, som fordum har indsluttet hiin Konges Levninger, maa formodes at have været omtrent af samme Beskaffenhed som Efterfølgerens og i Nærheden deraf, er det ikke usandsynligt, at det kan være blevet tilintetgjort, senest da de Hvælvinger bleve indrettede, der skulde modtage Christian den Tredies og Frederik den Andens Liig.

Churfyrsten af Hessen, Storhertugerne af Toscana, Meklenborg-Schwerin, Baden, Hessen-Darmstadt, Saxen-Weimar og Meklenborg-Strelitz, Hertugen af Anhalt-Bernburg, Hertuginden af Parma, Hertugerne af Lucca, Brunsvig, Nassau, Anhalt-Dessau, Saxen-Altenburg, Saxen-Koburg og Modena, Landgreven af Hessen-Homburg, Fyrsterne af Reuß-Greiz, Schwarzburg-Rudolstadt og Schwarzburg-Sondershausen.

(v) Hamelmanns Oldenburg. Chronik S. 198: „Christian mit Zunahmen der Reiche“; hvorefter formodentligen i *Phil. Cypræi* Genealogia regum Daniæ (1622): „Christianus I. cognomine *dives*“, og i M. H. Jernskjægs utrykte Beskr. af Domkirken: „Kong Christian den Rige“. Maaskee forekommer det første Spor til dette Tilnavn i Chron. Skibyense (p. 559), hvor han kaldes „gloria & magnificentia *dives*“. Har Ordet rig her ikke havt den gamle nordiske Betydning, mægtig, med vidtstrakt Herredømme (ríkr), kunde et saadant Tilnavn for en Konge, der, ligesom Flere af den Tids Monarker, jævnligen var stædt i Pengemangel, næsten ansees for ironisk; imidlertid kan herved dog ogsaa tænkes paa Alb. Crantz's Bemærkning (Saxonia XII. c. 31), at Christian I. Gavmildhed vel ofte udsatte ham for Trang; „sed non potuit egere diu in iis regnis *opulentissimis*“.

VIII.

Den i Kapellet opbevarede Ridderfigur af Marmor.

De hellige tre Kongers Kapel har i længere Tid indsluttet en mærkelig Gjenstand, som, uden kjendelig Forbindelse med noget af de her begravede Kongeliig, tildrager sig de Besøgendes Opmærksomhed (x).

I en med Laag forsynet Egekiste henligger en af Marmor udarbeidet mandlig Figur i en Ridderdragt, som henhører til det 14de Aarhundredes sidste Halvdeel (y). Hovedet er bedækket med den da brugelige Hjelm eller Vaabenhue (Capeline. Kesselhut, Kesselhaube). Til denne var sædvanlig en kjædeflettet Ringkrave (Camaille, Halsbrünne) heftet. Hullerne for denne Tilheftning, enten ved Netning eller, almindeligere, ved Øskener med en gjennemgaaende Stift, ere her anbragte i Hjelmkanten, hvorimod selve Ringkraven, der gik ned over Skuldrene, mangler (z). Om det som Kjædefletning udarbeidede Stykke af en Metalplade, der findes ved Figuren, har udgjort en Deel af en saadan Ringkrave eller har været den opstaaende Krave paa en Pandserskjorte, maa lades uafgjort. Efter den Tids Brug er Figuren nemlig iført en saadan Pandserskjorte (cotte de mailles, jaque de mailles, Panzerhemd, Kettenhemd), hvoraf dog kun sees det yderste af Ærmerne fra Midten af Underarmen til Haandleddet, hvor Marmoret ogsaa er bearbeidet som Kjædefletning; derover en Collet (Cotte-hardie, Lendner) med noget kortere Ærmer (æ), der som oftest var af Læder, stundom ogsaa af kostbarere Stoffer og, som her, prydet med Ridderens Vaaben eller, i det ringeste, med den fornemste Deel deraf. Overarmens fra Skulderen til Albuen med Remmer fastgjorte Bedækning maa tænkes at have været af Pladejern, ligesom Benenes Bedækning af stærkt, presset Læder, styrket ved Jernknæstykker og nedad gaaende Jernskinner (ö), og Skoene ligeledes af presset Læder med Forziringer. Sporer mangle nu; men de kunne muligen have været af Metal og

---

(x) Tab. 3.

(y) Figurens antiqvarisk-komparative Beskrivelse skyldes Inspektoren ved det store kongelige Bibliotheks Udlaan, Kammerraad Lassen.

(z) At denne Vaabenhue gaaer ned over Ørerne og Nakken, antyder Tiden efter Midten af det fjortende Aarhundrede; for den Tid dækkedes disse Dele af Ringkravens Kjædefletning. Ringkraven gaaer langt op i Tiden, men forsvinder i første Halvdeel af det 15de Aarhundrede, da en Bedækning for Hage og Hals af Pladejern blev indført, den saakaldte Barthaube.

(æ) Det trekantede Parti nedenfor Colletten skulde, ifølge andre lignende Monumenter, ogsaa være en Deel af denne Pandserskjorte; men Marmoret er her glat og ligner ikke Kjædefletning.

(ö) Indtil Slutningen af det 13de Aarhundrede var Ringkraven, Pandserskjorten og Beenbedækningen

senere bortkomne. Af Handskerne forestiller Fingerpartiet Kjædefletning, Klappen derimod Jernblik eller presset Læder. Den høire Haand holder Heftet af en Dolk, hvis Knap og Klinge mangle; den venstre har formodentligen hvilet paa Sværdet, som nu er borte(a). Bestemmelsen af de paa Brystet nedhængende Kjæder var at heftes til Sværd og Dolk for at hindre, at disse Vaaben i Kamp skulde slaaes Ridderen af Haanden(b). Den tredie, kortere Kjæde tjente med sin lille Tværstang til at befæstes i den nedenpaa Turneerhjelmen værende Aabning for at forebygge, at den ved et forpaa anbragt Slag skulde falde bag af Hovedet.

Det ridderlige Belte, deels bestemt til at bære Sværdet og Dolken, deels til Prydelse, er paa denne Figur af drevet Metal og har været besat med farvede Stene, der nu ere borte tilligemed Spændet, der uden Tvivl ogsaa har været prydet paa lignende Maade(c). Puden, hvorpaa Hovedet hviler, tilligemed den flade Bagside viser, at Figuren oprindeligen har været bestemt til en liggende Stilling, ligesom paa Dronning Margaretas Monument og paa Gravmælerne i Soro-Kirke.

Paa Colletten forestilles syv kronede Drager eller Lindorme; fra den nederste Klo af hver nedhænger den ovenfor omtalte Kjæde; mellem de to øverste Kløer er anbragt en rudeformet Fordybning. Under denne findes ogsaa en Lindorm og under denne atter to ovenfor og to nedenfor Metalbeltet; de to nederste have ligeledes en rudeformet Fordybning imellem sig. I disse Fordybninger, ligesom i Beltespændet, i Oinene paa Lindormene, paa Skoene og paa flere Steder i Marmoret synes Metalzirater oprindeligen at have været anbragte(d).

---

blot af Kjædefletning. I første Halvdeel af det 14de Aarhundrede tilføjedes, især for Arme og Been, først Skinner, siden Rør eller Hylstre af stærkt, presset Læder. Efter Midten af det 14de Aarhundrede begyndte Pladejernet at komme i Brug, først for enkelte Dele f. Ex. Knæstykker, Arm- og Beenskinner, alle særskilte; siden (i det 15de Aarhundrede) gik man stedse videre, indtil den hele Rustning endelig kom til at bestaae af Pladejern.

(a) Dolken paa høire og Sværdet paa venstre Side var almindeligst; men det omvendte fandt ogsaa Sted; sjeldnere forekomme begge Vaaben paa samme Side.

(b) At befæste Dolk og Sværd med Kjæder for ikke at tabe dem i Kamp brugtes allerede i det 13de Aarhundrede og varede til henimod Slutningen af det 14de.

(c) At bære Beltet nedenfor Hoften kom i Brug omtrent ved Midten af det 14de Aarhundrede; i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede stiger det igjen op til sit rette Sted.

(d) I Klosterkirken i Arnsburg (Hessen-Darmstadt) findes en Liigsteen over Johan v. Falkenstein, Herre til Münzenberg i Wetterau († 1365), afbildet og beskrevet i Müller's Beyträge zur deutschen Kunst- und Geschichtskunde, 1ster Jahrg. 2tes Heft Nr. 16, som kan tjene til Tidsbestemmelsen for den roskildske Figur. Her forekommer nemlig ligeledes Vaabenkjortelen ovenover Pandserskjorten; en lignende spids Vaabenhue, paa Brystet to Kroner, hvorfra nedhængende Kjæder, den til høire med et Sværd, den til venstre med en Tværpind nedenunder. Sværdet, hvorpaa Haanden hviler, hænger tilhøire i Metalbeltet, i hvis Midte et rundt Spænde.

Figuren bestaaer af 13 særskilte Stykker, forsynede med Huller til Sammenfoining; sammensat vilde hele Længden udgjøre 2 Alen og 8 Tommer (e). Denne, vistnok usædvanlige Maade, hvorpaa det temmelig maadelige Arbeide, formodentligen af en nederlandsk Mester, er udført, tilligemed den heller ikke sædvanlige Blanding af Marmor og Metal kan fremkalde den Formodning, saalænge ingen antageligere gives, at Figuren er forfærdiget paa et Sted, hvor det fornødne Material af Marmor (uden Tvivl fra Flandern) ikke var tilstede.

Som henhorende til Figuren indeholder Kisten endvidere af samme Steenart:

1. En Turneerhjelm (Stech-Helm), der som oftest var smykket med Ridderens Vaaben eller en Hjelmprydelse. Saadant mangler vel nu; men flere Huller i Hjelmens Overdeel vise tydeligen, at en Lindorm eller noget Lignende der har været anbragt (f).

2. Tre lige store Vaabenskjolde; det ene med tre kronede Leoparder; det andet, hvoraf et Stykke er afbrudt, med en Leopard, hvorunder 22 Hjerter; det tredie med en kronet Lindorm, lig den paa selve Figuren (g).

Kisten med dens her beskrevne Indhold har tidligere henstaaet paa den nordre Side i Choret indenfor det Gitterværk, som i den katholske Tid adskilte Hoichoret fra det ydre Chor (h), under den Pille, paa hvilken Banneret var ophængt, som den svenske Kong Albert til Spot skulde have sendt Dronning Margareta. Ved de Forandringer, der i Slutningen af det 17de Aarhundrede foretoges med Hoichoret, som Christian den Femte havde besluttet at indrette til en Begravelse for sine Forældre eller snarere for sig selv med Dronning og Børn (i), blev Kisten flyttet til Christian den Førstes Kapel (k), hvorfra den imidlertid længere hen i

---

(e) Hovedet, Overkroppen og en Deel af Underkroppen udgjøre tre Stykker; en Deel af Laarene med Benene to Stykker; Underarmen, Hænderne og Fødderne i Alt otte Stykker. Ifølge en Beskrivelse over Domkirken fra Slutningen af det 17de Aarhundrede (Thottske Mstsaml. Nr. 1406 4to) bestod Figuren dengang ogsaa af 13 Stykker.

(f) Tab. 3 c—e. Turneerhjelmens Plads var forskjellig; under Ridderens Hoved, ved en af Siderne, i den ene Arm og flere Steder. Den Hjelm af Messing, forgyldt, som omtales i Behrmanns Roskilde-Domkirke S. 70, har aldrig existeret her, men er formodentligen en Forverling med Ringkraven.

(g) Tab. 3 b.

(h) Wolfs Encomion regni Daniæ S. 454.

(i) Behrmanns Rosk.-Domk. S. 55; Mst, Thottske Saml. Nr. 1406 4to. I Haandskrift haves et latinsk Digt (af H. T. Gerner?) med Titel: Daniæ & Norvegiæ regum . . . Mausolæum . . . quale *Christianus V.* sibi ipsi suæque reginæ, liberis regiis, posteris familiæ Oldenburgicæ stirpibus . . . in templo Ep. Lucio sacro poni curavit 1690; uden Tvivl sigtes herved til omtalte Foretagende, som dog aldrig er blevet udført.

(k) At den var her allerede 1707, erfares af G. Schrödters ovenfor anførte tydske Beskrivelse over Domkirkens Monumenter; jfr. Paludan, de templo S. Lucii p. 31.

det attende Aarhundrede igjen maa være flyttet til et Kapel paa Kirkens nordre Side, strax ved den nordvestlige Indgang, hvilket Kapel senere benyttedes til et Materialhuus for Kirken. Her henstod dette mærkelige Kunstværk i den ulaasede Kiste indtil Aaret 1823, da Domkirkens nuværende Værge, Kammerraad Hansen, lod det atter henbringe til det her beskrevne Kapel.

Alle ældre og nyere Forfattere, som omtale denne Figur, have været enige om, at den skulde forestille Dronning Margaretas Søn Oluf, Danmarks og Norges Konge (l); hvorhos de Fleste tillige anføre det Sagn, at Figurens særegne Beskaffenhed skal betegne enten den Tilstand, hvori de Svenske havde tilsendt Moderen hans sønderhuggede Legeme (m), eller den Maade, hvorpaa de havde truet at behandle ham, dersom han faldt i deres Hænder (n), hvilket Sagn, saa uhjemlet og usandsynligt det end er, dog unægteligen er foranlediget eller understøttet ved den Dunkelhed, der lige til den nyeste Tid har svævet over denne Konges Død (o).

M. H. Jernskjægs Riim over Roskilde-Domkirke indeholder den første omstændelige Beskrivelse over dette Monument med det dertil knyttede Sagn; den lyder saaledes:

„Fremdeles blev mig viist en Kiste høi, paa Dækket (tildækket, tillukt?),
Af Bræder var den gjort, med intet overtrækket,
Derudi laae en Helt med Brynie og med Pandser,
En Kjæmpedragt, naar man i Ledingstid uddanser.

(l) Det omtales, uden Tvivl, allerførst i Mart. Zeillers Itinerarium Germaniæ nov.-antiquæ, Strasburg 1632 fol. pag. 404; senere i Wolfs Encomion samt hos de fleste Nyere f. Ex. Thurahs Vitruvius II. S. 138.

(m) Zeiller; G. Schrödter. I Haandskriftet af J. D. Majors „Spazierreise von Kiel aus nach Norden" (jfr. Suhms Nye Saml. til den Danske Hist. III. S. 125) tilføjes: „muß gestehen, das nicht vollständigen Glauben beymessen kann, indem nicht zu vermuthen, das die furieuse Attaque des feindlichen Nachschwerdtes ihr so viel Zeit genommen und den Cörper ad leges geometricas so regulier zerhauen haben werde".

(n) Suhms D. H. XIV. S. 184; Behrmanns Rosk.-Domkirke S. 70. I samme Forf. Grundrids af Roskildes Beskrivelse (Kbhvn. 1832) forbigaaes dette Monument aldeles.

(o) Følgende forekommer i en haandskreven Optegnelse af Historieskriveren A. Højer: „In Dännemarck ist die Tradition annoch unvergessen, als ob er (Olaf) auf der See von den Schweden oder andern Feinden aufgefangen und in Stücken gehauen sey. Welche wenigstens so viel zeiget, das sein Ende sehr apocryph und mysterieux musse gewesen seyn". I den yngre Behrmanns „Beretning om Kong Oluf Hagensøns Død og den falske Oluf" (Kbhvn. 1846) omtales hverken nærværende Figur eller det dertil knyttede Sagn. Det bør forøvrigt bemærkes, at ifølge et svensk Sagn Smaalændingerne skulle have dræbt Oluf og hugget Lem fra Lem, fordi han kom ind i Landet uden Gidsel; Swenska Fatburen VII. S. 103. Der tilføjes: „som ännu tilseendes är uti Nopelskyrka" (formodentlig Nøbbeled i Konga-Herred i Smaaland), men uden at det nærmere betegnes, hvad der, med Hensyn hertil, findes i bemeldte Kirke

Af Alabaster var det Billede udformet,
Han har vel været med og Røverhytten stormet,
Hans Hoved bar en Hjelm, Lindormen er hans Mærke,
Det synes, at hans Æt har været stor og stærke,
Hans Led, hans Laar og Been med Staaltraad var bebunden,
Med Messing var hans Hals og Skuldere ombunden,
Paa høire Side laae tre Løver, vel udhugne
i Alabaster-Steen, dog lidt i Stykker knugne,
Paa venstre Side laae Lindormen leed og grummer,
dog kunstig huggen ud i Alabaster Temmer (!),
Ja paa hans hele Liv og paa hans Heltepandser
den fæle Ormetrop i Hobetal omsvandser,
Kong Hagens Søn de siger det skal være,
de siger, Svensken har beviist ham (slig) Vanære,
de sloge ham ihjel og Led fra Led parteret,
Slig Tale er blandt os i mange Aar spargeret,
Men det er ikke saa, som Pøbelfolket taler,
Den kloge Arilds Pen mig andet foremaler,
Margreta, Dronning stor, en Søn i Norge føde,
Han var den sidste Mand af Norges Kongers Grøde,
Der udi tyve Aar og nogle havde levet (!)
foruden Ledingstog sin unge Tid fordrevet,
Da tog han gode Nat fra Kongestol og Sæde
og arvet hos sin Gud den endeløse Glæde.
Hans Indvold derhos nu af Lundekirkes Stene,
Til Sorø hviler født den høje Herres Beene,
til Falsterbo der laae den Herre syg og døde,
thi kunde Svensken ei tilføje ham slig Møde«.

Kunde nu end den af Sagnet givne Forklaring ikke fortjene videre Tiltro, have Flere dog antaget, at selve Figuren maa have været bestemt til et Monument over Kong Oluf(p). Den Omstændighed, at den synes at forestille en Yngling, saavelsom dens oprindelige Plads i Nærheden af Dronning Margaretas Grav, har formodentligen givet den første Anledning til denne Forklaring, hvorimod dog flere Indvendinger kunde gjøres. Som bekjendt, hviler hiin Konge i Sorø-Kirke hos sin Morfader og Oldefader. At hans Moder, som lod ham her begrave, som selv havde her valgt sit Hvilested, ikke skulde have ladet den for et over ham paatænkt Monument bestemte Figur føre til Sorø og overhoved i de 25 Aar, hun overlevede Sønnen, ikke skulde have havt Tid og Ro til der at lade selve Monumentet fuldføre, er i og for sig høist usandsynligt(q). Men, antages endog, at ubekjendte

(p) Suhm XIV. S. 184; Behrmann S. 70. Paludan tilføjer (de templo S. Lucii p. 31). de quo tamen merito dubitatur.

(q) Resen mener derfor i sit Atlas, at Figuren er kommen til Roskilde-Domkirke, for at en By, der dengang ansaaes for Rigets Hovedstad, ogsaa kunde have en Erindring efter den saa tidlig bortkaldte Konge; jfr. Thurahs Vitruvius II. S. 138.

Hindringer hele Dronning Margaretas Regjering igjennem kunde have modsat sig Planens Iværksættelse og at Figuren endelig er ført fra Sorø til Roskilde-Domkirke tilligemed Dronningens Liig, savnes her dog altid nogle af de symboliske Tegn, som maatte tænkes uadskillelige fra et Monument over en til Danmarks og Norges Riger kronet Konge, nemlig Kronen paa Hovedet og det norske Vaaben ved Siden; ligesom man under hiin Forudsætning heller ikke letteligen kan forklare Vaabenet med Lindormen og de lignende Forestillinger paa Vaabenkjortelen.

Kan det imidlertid ikke omtvivles, at Figuren har været bestemt til at forestille en fyrstelig Person af det danske Kongehuus, da forene sig flere Omstændigheder for nærmest at henlede Tanken paa Valdemar Atterdags ældste Søn, Hertug Christopher, der ved en tidlig og følgerig Død efter et Saar i Krigen var bortkaldt d. 11te Juni 1363, i en Alder af omtrent 20 Aar, og hvis Liig blev ført med stor Pragt til Roskilde „og hæderligen der begraven udi Lutz Kirke ud med Chorsdøren" (r). Dersom man nu antager, at enten Faderen, som i Aaret 1374 stiftede, uden Tvivl for Sønnen, et Alter i Domkirkens Chor, ved hvilket en daglig Messe og „en Begjængelse hvert Aar paa S. Barnabæ Dag" (Hertugens Dødsdag) skulde holdes (s), eller senere hen Søsteren kan have havt isinde at udmærke hans nu skjulte Grav ved et Monument, kan Figurens oprindelige Plads i Choret allerede deraf forklares. De tilføjede Vaabenskjolde passe sig ikke mindre til en saadan Bestemmelse. Rigsvaabenet med de tre kronede Leoparder betegner Arvingen til det danske Rige (t); den kronede Drage, Lollands Vaaben, førtes af den 1359 til Hertug af Lolland ophøjede Kongesøn (u);

(r) Hvitfeldt I. S. 530.

(s) Ifølge et Brev, udstædt i Gurre 1374 af Biskop Niels og Kapitlet (ældste Archiv-Registratur i Geheime-Archivet); Kapellanen ved dette (Hellig Trefoldigheds?) Alter skulde holde Hertugens Aartid; Roskildske Gavebog i *Scr. rer. Dan.* III. p. 272.

(t) *Danorum* Sclavorumque regni verus *hæres*, kalder han sig selv i de for Geistligheden i Lolland under 5te Januar 1360 udstædte Privilegier; Hvitfeldt I. S. 520. Under Faderens Haandfæstning (Kallundborg 24de Mai 1360) hænger Hertugens Segl med de tre Løver og Hjerterne og Omskrift: S. Cristofori *heredis* regni *Dacie* et dvcis *Lalandie* (Langebeks og Klevenfeldts Sigilsamlinger i Geh.-Archivet).

(u) I Hertugens Segl under et Dokument af 4de Juli 1360 (Suhm XIII. S. 416) findes en vinget Drage med to Fødder, omtrent som paa nærværende Vaabenskjold, med Omskrift: S. Cristofori Ducis *Lalandie* (Langebeks Sigilsamling i Geh.-Arch.). Det er altsaa neppe rigtigt, naar paa Kartet over Danmark i *Scr. rer. Dan.* VII. Tab. 4 Falsters og Lollands Vaaben forestilles med en firbenet Grif. I Slangerups latinske Tale over Frederik II. fol. L. 4 nævnes blandt de i Processionen baarne Faner: Sielandiæ, *Lolandiæ*, Falstriæ &c. signum imagine *serpentis* levium tiliarum expressum. I den danske Oversættelse fol. X. 4 kaldes Vaabenet i denne Fane derimod „det vendiske". Tidligere synes Lollands og Falsters Vaaben at have været en Løve, f. Ex.

endelig kunde Hallands gamle Vaaben, en kronet Leopard, under hvilken flere Hjerter(v), muligen tjene til nogen Bestyrkelse for, at Christopher tillige har været Hertug af Halland, hvorfor vel ingen diplomatisk Vished haves, men dog gamle historiske Vidnesbyrd (x).

Naar hertil føjes, at saavel Stilen i det hele Arbeide, som Overeensstemmelsen med andre samtidige Monumenter i Udlandet, viser hen til den anden Halvdeel af det fjortende Aarhundrede, vil, uden Tvivl, den her fremsatte Forklaring finde Medhold, at Figuren ikke skal forestille Dronning Margaretas Søn, men hendes Broder(y).

---

i Hertug Christophers Segl 1245 (Suhms D. H. X. S. 51) og under Kong Abels Brev af 8de August 1251 (Thorkelin, Diplomat. I. p. 306), efter Langebeks Afskrift i Geh.-Archivet af Originalen i Antiqv.-Archivet i Stokholm. Otto, Valdemar Atterdags ældre Broder, var ogsaa Hertug af Lolland (Suhm XII. S. 243, 249).

(v) I et Dokument af 1306 beskrives de hallandske Grevers Vaabenmærke som *Leopardus*, quasi gradiens, positus ex transverso, et desubtus Leopardum est campus, continens sparsos flores, qui dicuntur *Söblad* (Thorkelin Analecta p. 68). I nogle af disse hallandske Grevesegl fra Slutningen af 13de og Begyndelsen af 14de Aarhundrede findes 20 saadanne Søblade eller, som de nu kaldes, Hjerter; men det er bekjendt, at Antallet af disse Figurer paa den Tid endnu var vilkaarligt og beroede paa Rummet eller Kunstnerens Godtbefindende; Suhm X. S. 233; Schlegels Danm. Statsret I. S. 271. Hertug Christophers (siden Christopher II.) Vaaben, som Hertug af Halland og Samsø, var 1315 tre Leoparder; Suhm XI. S. 755.

(x) I Udtoget af den roskildske Gavebog i *Scr. rer. Dan.* III. p. 272 kaldes han Dux Lalandiæ & *Hallandiæ*. C. Hamsfort, som uden Tvivl har havt Originalen af Gavebogen for sig, omtaler ham i sin Chronologia 2da som Dux Lalandiæ et *Hallandiæ*; *Scr. rer. Dan.* I. p. 310.

(y) Til Bestyrkelse af denne Forklaring tjener ogsaa, at Valdemar Atterdags Metalfigur paa hans Monument i Sorø-Kirke efter det ovenfor (S. 42) beskrevne Kobber har været forestilt i Ridderrustning med en lignende Vaabenhue, flettet Ringkrave, Belte, den høire Haand, uden Tvivl, holdende et Sværd, Hovedet hvilende paa en Pude og ved Fødderne en Løve.

Tillæg.

S. 9. Kapellets oprindelige Gulv har bestaaet af sorte og gule firkantede Leerfliser, omtrent 6 Tommer i Qvadrat; Prøver deraf findes i Museet for nordiske Oldsager. Det nærværende Gulv (uden Tvivl fra 1740) bestaaer af Steenfliser, omtrent 15 Tommer i Qvadrat.

S. 21. Angaaende Vikarierne til Kapellets enkelte Altere efter Reformationen har Hr. Kall Rasmussen, i Særdeleshed af Kancelliregistranterne i Geheime-Archivet, meddeelt følgende Notitser:

Til Hellig Trefoldigheds Alter var Hr. Jens Madsen Vikar indtil 1549. Ved hans Opladelse i dette Aar kom det til Hr. Oluf Vind; ved dennes Død 1557 til Søren Olsen, senere Kapellan ved Domkirken, der døde 1601 *). Dennes Efterfølger var Morten Jensen, Tolder i Helsingør, til hans Død 1626.

Frederik Knoff til St. Annes Alter blev siden Magister og Sognepræst til Aasum og Skibersløf i Skaane.

Den første Vikar, som efter Reformationen nævnes til St. Johannes Evangelistens Alter, var en Hr. Knud fra 1540. Hans Efterfølger var, uden Tvivl, Andreas v. Enlenau, tydsk Kancelliskriver, fra 1549 til sin Død 30te April 1565. Arnoldus de Fine, Organist, senere Kapelmester, var Vikar til Alteret fra dette Aar til sin Død 1586; hans Enke Barbara og Søn Hieronimus fik s. A. Brev paa at beholde dette Vikarie. Da Sidstnævnte havde faaet Præstekald, blev Vikariet 1609 forundt Christen Pedersen, dansk Kancellitjener (Farfader til Justitsraad Chr. Herman Helverskov) som havde det indtil sin Død omtr. 1638. Dennes Søn og Efterfølger var Dines Christensen, som 1636 havde faaet Exspektance derpaa.

---

*) Det ovenfor S. 21 om S. Olsen af *Scr. rer. Dan.* VI. p. 603 anførte er saaledes at forstaae, at han, som allerede den 27de December 1557 af Kongen udnævnt, den 14de Januar 1558 underskrev Statuterne.

S. 27, Lin. 19. Ved „Jesu Christi Kors og tre stumpede Nagle" i Christian den Førstes Vaaben forstaaes naturligviis det oldenborgske Kors og det holstenske Neldeblad; jfr. Christiani, Gesch. Schlesw. u. Holst. IV. S. 413—14.

S. 30. Blandt Officianterne ved de anseeligste Ridderordener hørte i en ældre Tid og hører tildeels endnu, Vaabenkongen (Rex armorum, Roi d'armes, King-at-arms), der som oftest tillige beklædte det almindelige Herold-Embede, hvorfor ogsaa Hosebaandsordenens Vaabenkonge kaldtes principalis Heraldus (*Ashmole*, Order of the Garter p. 253), og ved det gyldne Skinds Orden *Fecialis* regios inter muneris sui ministros *primus* (*Chifflet*, Breviarium ord. vell. aurei Antw. 1652 p. 36). Hans Funktioner gik især ud paa at bringe Budskab fra Ordensherren til Ordensbrødrene og Andre, at lægge Mærke til Ordensbrødrenes Bedrifter, at bestyre alle Hoitideligheder m. m. Saavel Vaabenkongerne som de almindelige Herolder førte som oftest Tilnavn af det Land eller den Provinds, hvor de hørte hjemme. Saaledes fik Hosebaandsordenen 1417 sin første Vaabenkonge, William Bruges „Guienne", King of Arms (*Beltz*, Mem. of the order of the garter, London 1841, p. LVIII); 1481 forekommer i Frankrig en Rex armorum vulgariter dictus *Provence* (*Carpentier* Supplem. in *Ducange* Gloss. I. p. 296). Saavel Hosebaandsordenens to provincial Kings-at-arms som de øvrige otte Herolder i England føre endnu Tilnavne efter Landskaber (The Manual of Heraldry, London 1846. p. 85). Under Kong Hans og Christian II. forekomme som Gesandter enkelte Herolder, tillige kaldte reges armorum, med lignende Tilnavne. Saaledes blev „Thomas Sieland (Sjæland?) Herold" 1506 af Kong Hans sendt til Frankrig og Skotland (Hvitfeldt II. S. 1066; jfr. P. W. Becker, de rebus inter Joannem & Christ. II. ac Ludovicum XII. & Jacobum IV. A. 1511—14 actis p. 44); Kong Hans kalder ham Thomam *Sceland* parcifandum nostrum (Kongens Brevbog i Geh.-Archivet). 1512 nævntes han som Skotlænder af Fødsel*), Vaabenkonge og den danske Konges Herold (Thomas Scotus, *armorum rex*, quem vocant, & Dacorum regis heraldus); Becker p. 54. Dengang boede han i Roskilde, hvor han døde omtrent 1528 og ligger begravet; hans Enke Dorothea blev siden gift med den ovenfor (S. 16) omtalte Herold Franciscus de Medina (Franciscus Hispanier † 1553; *Marm. Danica* II. p. 275). I et Brev fra Kong Hans til Kongen af Skotland (21de Dec. 1508) forekommer en armorum rex med Navnet Norge, der 1510 kaldes heraldus noster Norge; jfr. Becker p. 92. En anden Herold, Mester David, ogsaa en Skotlænder, havde i Aaret 1496 været kongelig Gesandt i Rusland (Magister *Dauid*, natione *Scotus*, regis Daniæ orator; S. Herberstein, Rerum Moscoviticarum commentarii (Basil. 1571) p. 117. Han kaldes

*) I Register over alle Lande Nr. 3 kaldes han: „Her Thomes Lummesden".

1506 David Kocken (Jahns Danm. Hist. under Unionsk. S. 580); men 1513, 1519 og 1527, da han af Christian II. sendtes til Rusland, forekommer han som Vaabenkonge med Tilnavnet Danmark (Danmark *Rex armorum* alias (!) Mysyr Dauid van Koran; *armorum Rex* Danmarck alias Dauidh; Danske Magazin, 3die Række III. S. 105; Denmarck Koning aff wapen, Denmarck *Rex armorum*; Ekdahls Christ. II. Arkiv, 3die Afd. S. 1137, 1151; jfr. S. 1123). Hr. Conferentsraad Engelstoft har yttret den Formodning, at disse Vaabenkonger kunne have staaet i det Forhold til det af Christian I. stiftede Broderskab, som deres Embedsbrødre i Udlandet til de øvrige Ridderordener, hvorved det turde være ikke uden Betydning, at den omtalte Skotlænder Thomas Herold boede i Roskilde og der blev begravet. Af Herolder, som ikke tillige vare Vaabenkonger, men førte særegne Tilnavne, forekommer 1461 Christian den Førstes "Persevant" Loland (Knudsens Diplomatarium S. 134); og 1522 Christian den Andens Herold Jytland (Behrmann, Christ. II. Hist. II. S. 151.

S. 30, Lin. 12 f. n. D. betyder nemlig Dominus (Herre); det sædvanlige Prædikat for Ridderværdigheden.

S. 32 (k). Ordenshistoriographen har venskabeligen meddeelt Forf. de ham, i sin Tid, af den nedenfor omtalte Baron Stillfried-Rattonitz tilsendte nærmere Oplysninger om denne interessante Opdagelse med tilhørende Tegning. I Korsgangen i det forrige Kloster Himmelcron ved Culmbach i Franken findes „in den Füllungen der Rippen des Deckengewölbes" Skulpturer, forestillende i Alt 15 Ordenstegn, under hvilke Indskrifter paa Baand ere anbragte; disse Skulpturer henføres, uvist paa hvilken Grund, til A. 1473. Det er ei tydeligt, om Kunstneren har villet betegne Stifterne eller Medlemmerne af de enkelte Ordener; Nogle forekomme nemlig i Genitiv f. Ex. des Konigs von Ziperen; des Hertzogs von Osterich (underforstaaes: Gesellschaft); Andre i Nominativ f. Ex. Kaiser Sigemunt; Fürst von Hessen; Konig Kristoffel von Tenmark. Sigismund og Christopher ere de eneste navngivne Ordensmedlemmer. Den Førstes Navn findes under den af ham selv stiftede Drageorden. Det til Kong Christophers Navn hørende Ordenstegn (ikke Keiser Sigismunds Drageorden) forestiller en vinget Drage med krummet Hale og to Been; Kjæden er sammensat af lignende Drager; men paa ingen af dem er Spor til noget Kors. Dette svarer altsaa ikke ganske til Keiser Alberts Lindormsorden; men der kan vel heller ikke i disse Forestillinger ventes nogen egentlig heraldisk Troskab; ogsaa kunde det være uvist, om Afbildningen og Afskriften ere fuldkomment paalidelige.

S. 33. En for faa Aar siden om den brandenborgske Svaneorden udkommen Monographi (Stammbuch der löblichen Rittergesellschaft Unserer lieben Frauen auf dem Berge bei Alt-Brandenburg oder Denkmale des Schwanenordens; herausgegeben von R. M. B. Frhr. v. Stillfried-Rattonitz; Berlin 1842, 4to) indeholder adskillige

Oplysninger, der kunne berigtige og supplere det om denne Gjenstand ovenfor meddeelte. Ordenens Oprindelse er (ikke fra 1443, men) fra 1440, efterat Churfyrste Frederik den Anden havde tiltraadt Regjeringen i Brandenborg. Ved Stiftelsesbrevet af 29de September 1440, som hverken kjendtes af Koeler eller af Jungen, bestemtes Antallet af Medlemmerne, foruden Stifteren selv, til 30 Adelsmænd og 7 Damer. Ved de nye Statuter af 15de August 1443, der allerede findes blandt Bilagene til Koelers Afhandling, men her ere aftrykte efter Originalen, var Medlemmernes Antal ladet ubestemt og blandt de Dele af Tydskland, fra hvilke Medlemmer kunde vælges udenfor „Markerne", var Østerrig den sydligste og Meklenborg den nordligste. Anledning til Ordenens eller Selskabets Stiftelse var den baade i Kirken og i Riget da herskende Tvedragt, der gjorde det nødvendigere end nogensinde at henvende sine Bønner til den hellige Jomfrue og at stræbe efter indbyrdes Sammenhold. Ordenen havde saaledes baade en religiøs og en moralsk Tendents; med Hensyn til den første, meest fremtrædende, erholdt den Pave Nikolaus den Femtes Stadfæstelse. Da Vejen til Ordenskapellet ved Alt-Brandenburg var lang og besværlig for Medlemmer i Franken, bestemte Markgreve Albert 1459 med sin Broders, Stifterens, Samtykke St. Gumperts Kirke i Ansbach (Onolzbach) til et Filialkapel for Ridderne hiinsides Thüringerwald. Denne Bestemmelse erholdt under 16de Juni s. A.*) pavelig Bekræftelse, hvorved altsaa Ordenen paa en Maade deeltes i to Tunger, den nord- og sydtydske. Det var forbeholdt den ældste Søn af et afdød Medlem at melde sig til Optagelse i Ordenen, i hvilket Tilfælde han maatte indløse Ordenstegnet med en Mark Sølv; vilde den ældste Søn ikke eller manglede han de fornødne Qvalifikationer, gik Rettigheden over til den næste Søn. Ordensinsignierne bestode af en Kjæde, sammensat af visse Redskaber (maaskee et Slags Marterredskaber), der i Statuterne kaldes en „Premtze", mellem hvilke røde Hjerter vare sammenpressede; et betydningsfuldt Symbol paa en trængselsfuld Tid. Under Kjæden hang den hellige Jomfrues Billede (ovenfor S. 34 beskrevet) og under dette igjen en Svane, som Symbol deels paa Hjertets Reenhed, deels paa Tanken om Døden; den var omgivet af et sammenrullet hvidt Linned (Quehle, Pausch, Wulst), hvis Ender dannedes enten af Klokker eller af Fryndser. Disse Ordensinsignier, som kjendes deels af nogle faa Kunstforestillinger, deels af en eneste Original, som for endeel Aar siden blev, med andre Kostbarheder, solgt fra en Kirke i Basel og nu befinder sig i Kongen af Preussens Eje, synes, baade hvad Formen og hvad Materien angaaer, ei altid at have været fuldkommen ligedannede. Originalens Kjæde bestaaer af atten Led; andre Forestillinger have kun tolv; hiin er af Sølv, stærkt forgyldt; andre synes at have været blot af Sølv. I Pins den

*) Denne Datum nævnes vel hos Stillfried S. 20; men da Pavebrevet hos Jungen II. S. 48—51 er dateret decimo septimo Kal. Februarii ɔ: 16de Januar, maa hiint, uden Tvivl, være en Feiltagelse.

Andens Stadfæstelsesbrev 1459 (ovenfor S. 34) nævnes Kjæden af Sølv eller Guld (torques argenteus vel aureus). Maaskee har en fyrstelig Ridders Kjæde været forskjellig fra en ikke-fyrsteligs, en Ridders forskjellig fra en Dames. Mærkeligt er det at hverken Dronning Dorothea, Stifterens Broderdatter, eller Kong Christian den Første nævnes blandt Medlemmerne af denne Orden; skulde de, som Regenter i ikke-tydske Lande, have været udelukte derfra? (næstforeg. S. 75).

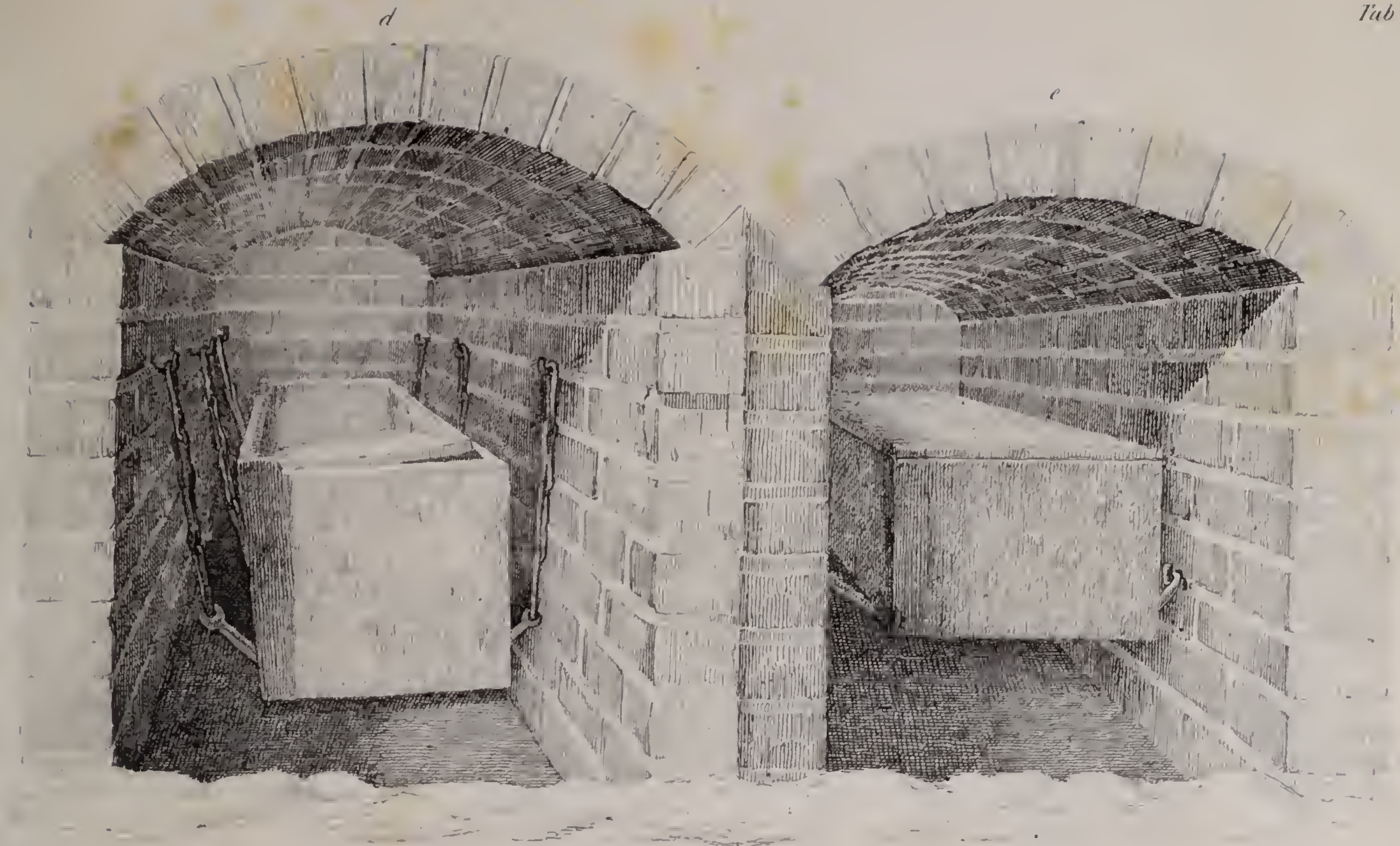
S. 45 (ö). J. Berthelsen var Forstander i Ringsted-Kloster fra 1571—73 og 1580—83 samt i Sorø-Kloster fra 1572—80.

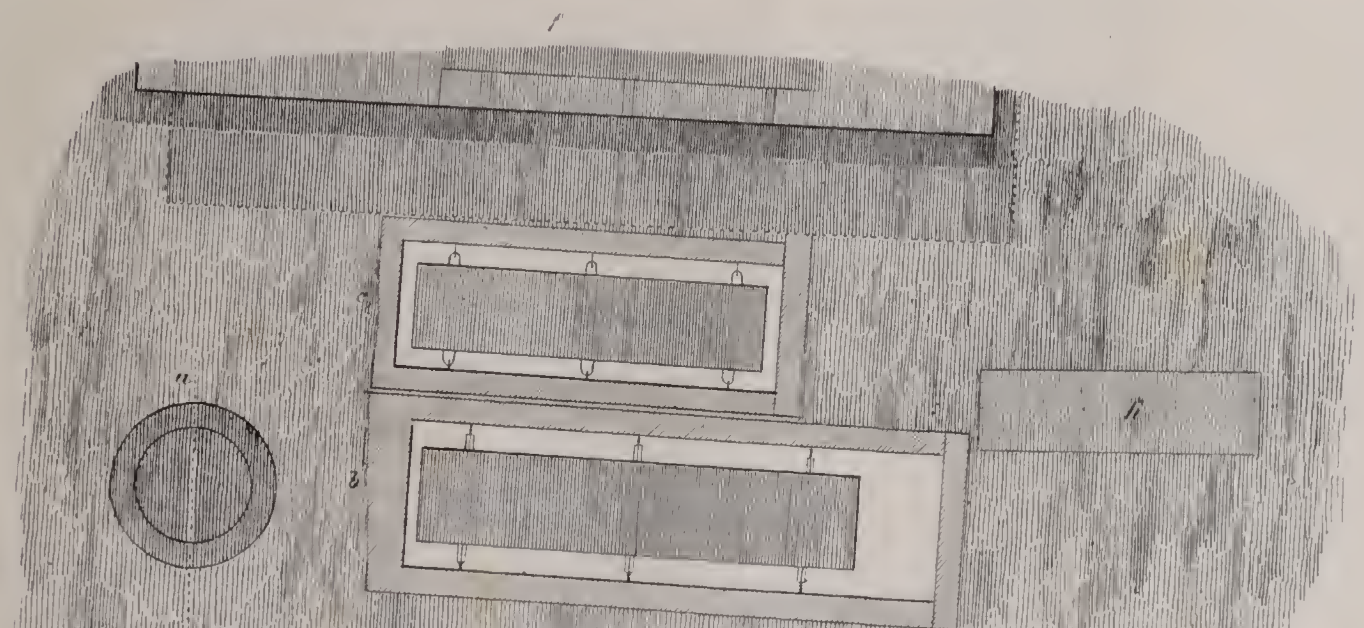
S. 66 (a). Hvorfor Sværdet i en ældre Tid hang paa den høire Side, oplyses i Jahns Udsigt over Nordens, især Danmarks, Krigsvæsen i Middelalderen, S 227.

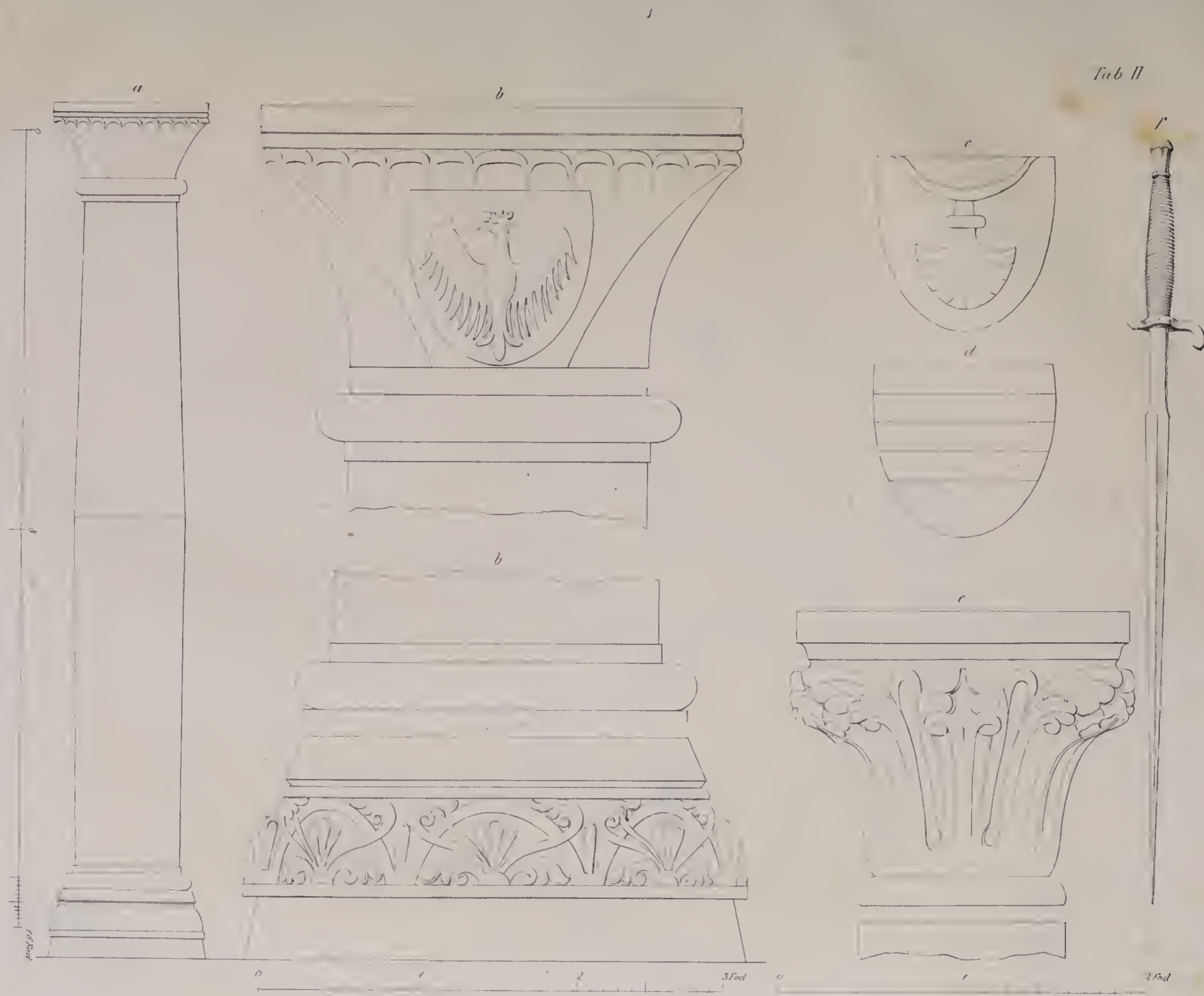
S. 74, Lin 10. Dog maa bemærkes, at hans og Franciscus Hispaniers stadige Ophold i Roskilde ogsaa kan have været foranlediget derved, at deres Ægtefælle Dorothea var en Datter af en Borgermester Jens Bosen sammesteds.

Trykfeil.

S. 23. Lin. 8. Tjeneste, ere l. Tjeneste ere,
S. 56. Lin. 2. Grav l. Grave.
S. 68. Lin. 4. i Verset: uddanser l. uddandser.

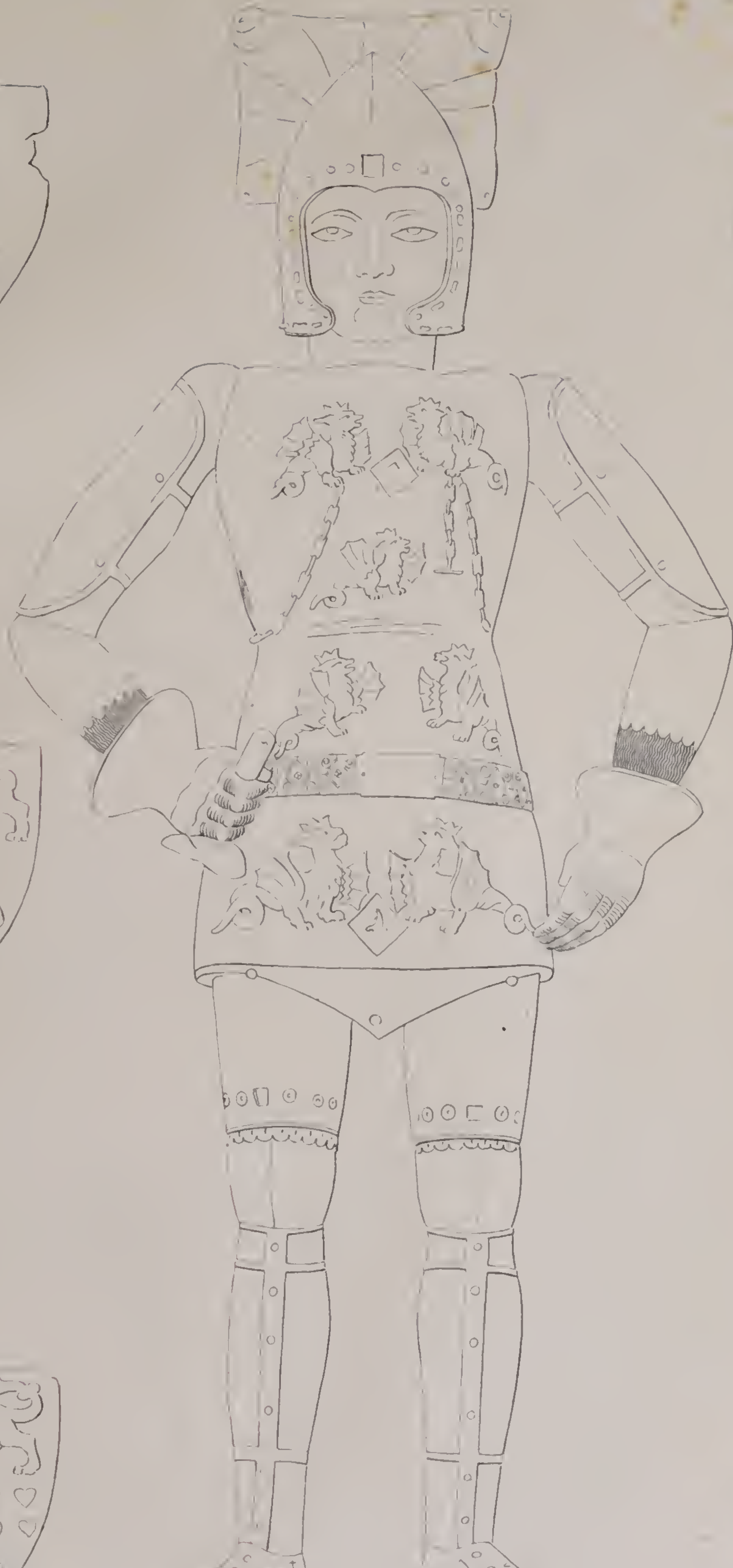

d
e

f
c
a
b
h
g

1
a
b
b
c
d
e
f
0
8
16 Fod
0
1
2
3 Fod
0
1
2 Fod

Tab. III.

a

b

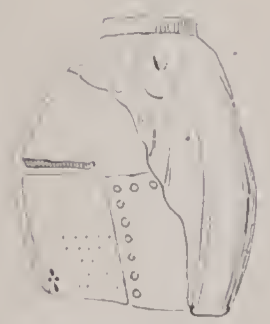
c

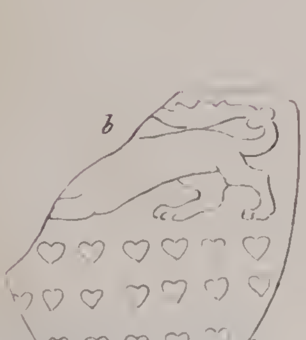
b

d

b

e

